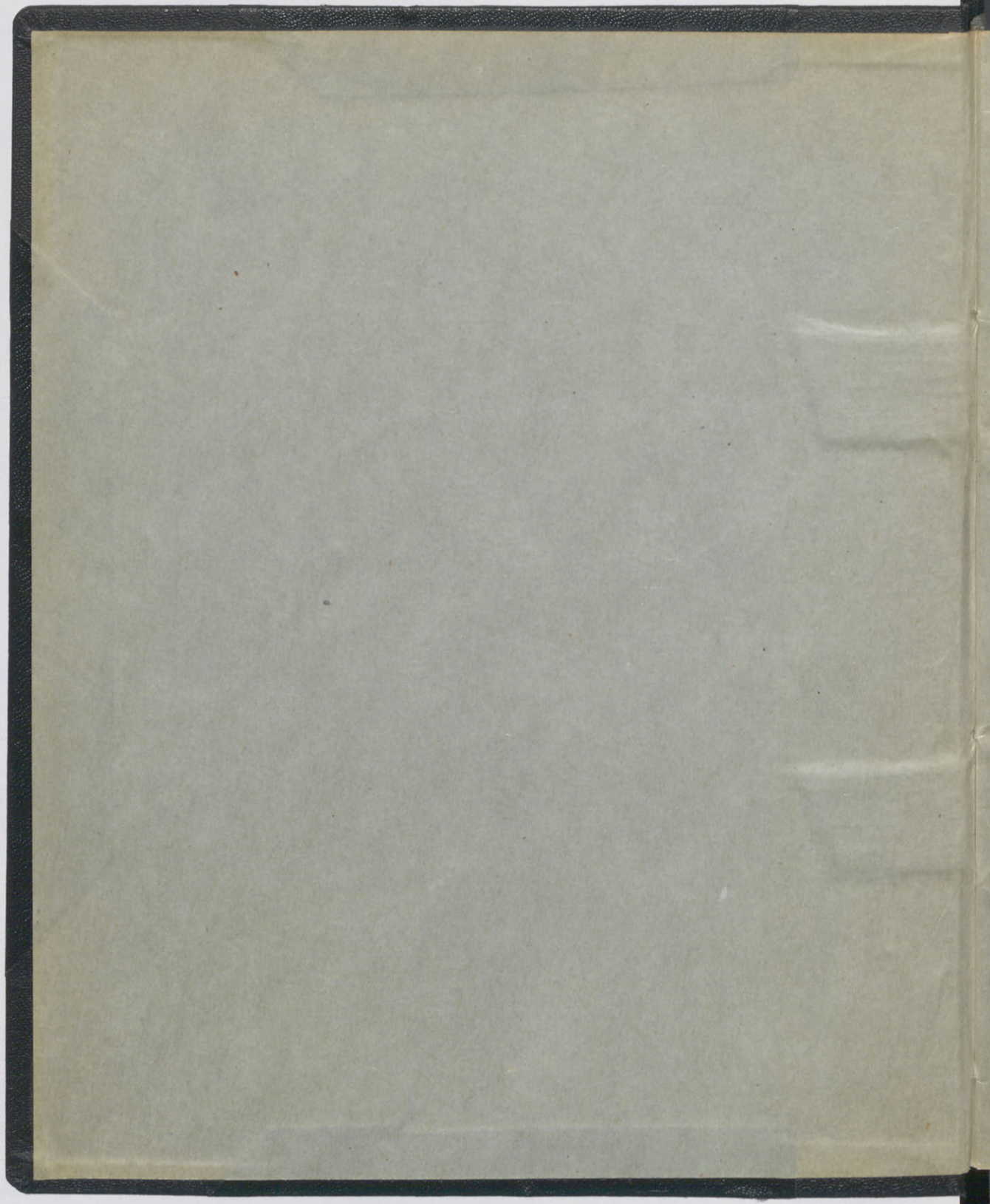
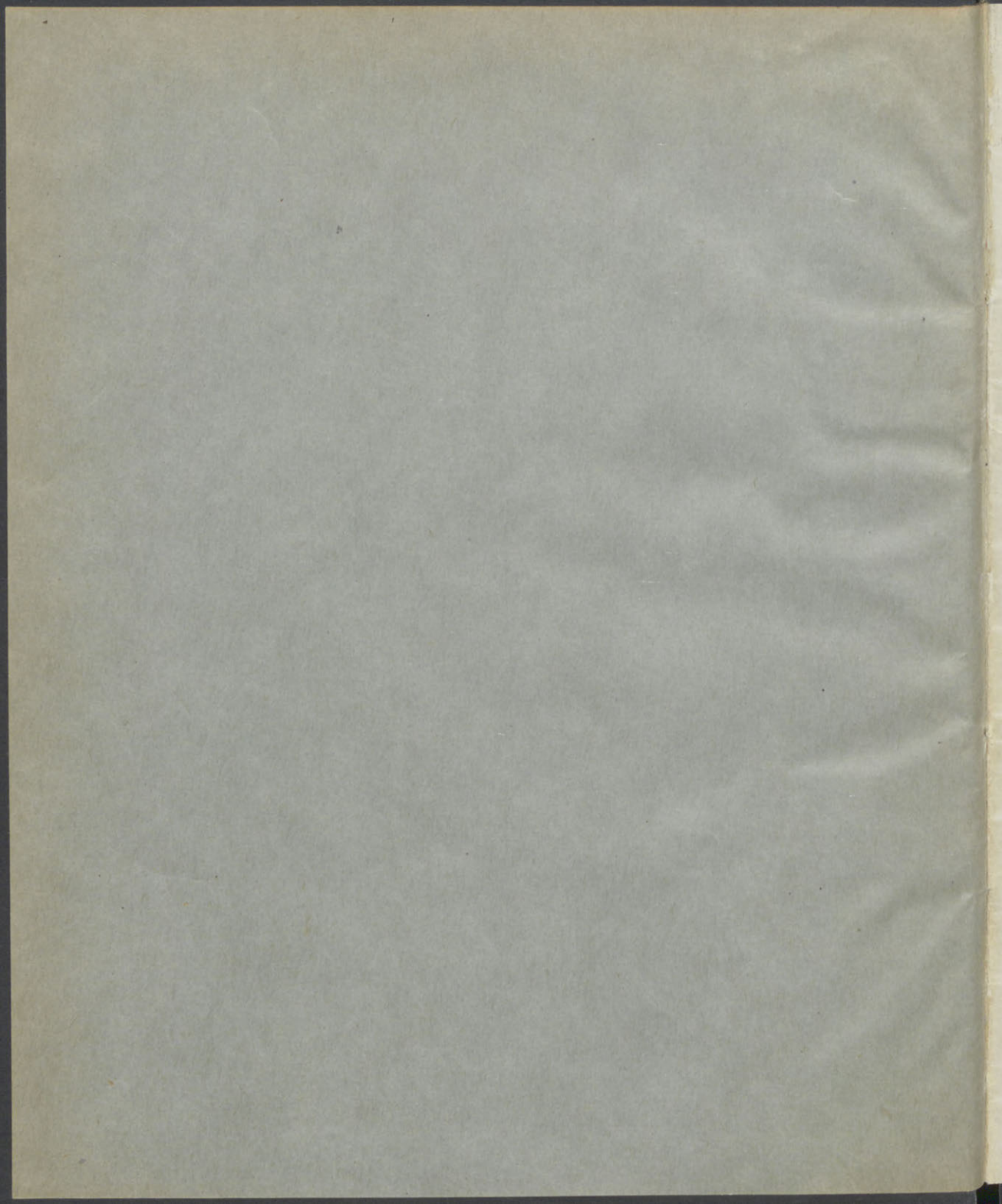

R. Kin: A
4258
Kouijälly J.

Rhim

A P A F I É S T H Ö K Ö L Y
V I S Z O N Y A .

Írta:

Komjáthy István

1940.

A 4859

Nyilatkozat .

Alulírott, aki alapvizsgálatot 1939 májusában magyar történelemből Dr.R.Kiss István, világ-történelemből Dr.Szabó Dezső egyetemi ny.r.tanár uraknál jó, magyarból Dr.Csúry Bálint és Pap Károly tanár uraknál dicséretes eredménnyel tettem, Kijelentem, hogy szakdolgozatomat idegen segítség nélkül, csupán szakprofesszorom utmutatásai szerint, a megjelölt forrásmunkák alapján készítettem el.

Debrecen 1940.február hó.

Konjathy István
bh.

Faint, illegible handwritten text, possibly a signature or date.

B e v e z e t é s .

Az az időszak, melyben Thököly Imre fellép és élére áll a nemzet szabadsága ügyének, az egyik legküzdelmesebb időszakunk történetének. A Wesselényi-féle összeesküvés felfedése óta, a Lipót által kifosztott és elnyomott ország mind siralmasabb állapotba jutott, egymást érték a gyanúsítgatások és kivégzések, az adó emelése pedig szinte elviselhetetlenné tette az amúgy is agyon-sanyargatott nemzet életét. A vagyonából kiforgatott és vallásában állandóan zaklatott nemzet vallása szabadságának és alkotmányának védelmének érdekében fegyvert fogott az önkény ellen. Azok, akik a gyanúsítgatások, üldözések elől elmenekültek Erdélyben, a magyar szabadság eme fellelegvárában

találtak menedéket, közöttük az egyik leghatalmasabb felvidéki főúr, késmárki Thököly István fia, az alig tizenhárom éves Thököly Imre is.

Az ekkori Erdély azonban már nem a régi, nagy fejedelmek dicsőséges Erdélye, a lelkiismeret és vallásszabadság dicső fellegvára. Ép annak a viszornak az alakulása, mely Thököly és Apafi között fejlődött, nagyon rávilágít arra, hogy már mennyire nem a régi, nagy fejedelmek hagyománya szerint intéződnek a dolgok Erdélyben, hanem inkább egyéni érdekek, kicsinyes praktikák irányítják azt a politikát.

A ~~1688~~ török által kinevezett Apafi Mihály fejedelem már árnyékába se léphetett a régi, nagy, erdélyi fejedelmeknek. Ahogy a kor krónikása Cserei Mihály írja róla Históriájában: "Boldogul uralkodhatik vala Apafy Mihály Erdélyben, sőt máig is fennállana az erdélyi dicsőséges fejedelemség, ha vagy a fejedelemben igaz férfihez annál inkább fejedelemhez illendő virtusok lettek volna

[The main body of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the paper. The text is arranged in several paragraphs and is framed by a double-line border.]

vagy a fejedelemasszony, Bornemissza Anna magát az ura tisztébe és hivatalába nem elegyítette, vagy az akkori erdélyi, nagyméltóságos urak a fejedelem jámborságával nem abutáltak, vagy ami mind azoknál veszedelmesebb, az öreg Teleky Mihály Erdélybe soha be ne jöhetett volna, ne is született volna. De midőn a fejedelem a munkához és directióhoz nem szokván és a mellette való nagy uraktól megijedvén, minden igazgatást azoknak kezére bízott: könnyű dolog volt minden istenteken gonoszságot a fejedelem neve alatt véghezvinni. 9/Cerei Mihály Históriája 16.old./.

Bár Apafi eleintén teljes mértékben a bujdosók ügye mellé állt, később azonban, Teleki Mihálytól is befolyásolván, féltve hatalmát, ellentétbe került a bujdosókkal, és ellentétbe került Thököly Imrével is, akitől féltette fejedelemségét és hatalmát. Thököly bár hamarosan átlátta Teleki Mihály ellene való fondorlatait /Thököly 1677. évi naplójának szept. és okt.-i feljegyzései/ még-

sem szakított velük, mert tudta, hogy a magyarországi bujdosók sorsa Erdély sorsával közös gyökerrű, csak akkor fakadt ki ellenük panaszosan a portánál, midőn hűtlenségi perbe fogták és erdélyi vagyonát is elkobozták.

Apafi és Thököly viszonyának alakulását kutatván, figyelmemet kiterjesztettem a fiatal Thököly Erdélyben töltött idejére, a fejedelmi udvarra és annak politikájára, a bujdosókra és főleg Teleki szerepére, akinek intrikái fontos dokumentumok a viszony alakulása tekintetében. Az események 1690-ig érdekeltek, amikor is Apafi halála után Thököly elfoglalta a töröktől kapott erdélyi fejedelemséget, mely küzdelemben a kor főszereplője Teleki Mihály is letünik Erdély történelmének színpadáról.

A bujdosók és Erdély helyzete.

A magyarországi bujdosók már 1671. óta, különösen Zrinyi, Frangepán, Nádasdy becsstelen kivégzése után újra készülődtek fegyvert fogni eltörölt jogaik megvédelmezésére. Így ír az akkori eseményekről Cserei Históriájában: "Noha a császár gratiája után, akik fegyvert fogtak vala, mindenütt letették vala magukat, bízván az amnesztiához, de minek utánna a pozsonyi országgyűlésében ujabban az urakat főembereket megfogdosnák, annál inkább, mikor az amnyiszor említett uraknak fejeket szedték volna, ujabban neki búsulának, kivált a felső magyarországi magyarok, akik közel lévén a törökhöz, különben is mindenfelé nagy tágasság és pusztaság lévén, nem oly könnyen keríthetik azokat kézre, hanem egybe verének magokat; és széjjelvándorolni és kaborolni kezdenek, sokan pedig Erdélybe futának be"/Cserei Mihály Históriája 51. old./ .Minden reményük Erdély-

be volt vetve, ahol ugyanis a vezetők protestáns voltában bízva remélték ügyük felkarolását. Számításukban nem is csalatkoztak, bár sok ellenzője volt a segítségnyújtás gondolatának, mégis hajlandónak látszott Apafi számukra támogatást adni, táplálva ezáltal területi igényeinek reményeit, és hatalma növekedését is reménylette. A bécsi udvarral szemben közös szövetségük a török volt. A házaikból elmenekült, sok hánytorgást elszenvedett bujdosók, azonban csak nehezen tudták az ovatos erdélyieket komolyabb segélynyújtásra rábírni. Az erdélyiek nem bíztak annyira a török ígéreteinek, mint a bujdosók és csak nehezen tudták Apafit arra bírni, hogy segítséget küdjön, ki- nek is a török megparancsolta, hogy meg ne próbálja a két császár között létrejötte ^(Cetvel) zavarni! A török ekkor is mint később annyiszor a saját ügyét tartotta fontosabbnak, mintsem hogy pártfogoltjainak hathatós segítséget nyújtott volna.

1672-ben a bujdosók mégis pénzt és a töröktől

némi ígéretet nyervén, mintegy 15,000 főből álló bujdosó haddal megindították támadásukat a császáriak magyarországi birtokai ellen. Eleinte sikeresen lepték meg a készületlenül talált császáriakat, de október végén már nagy csapást mértek rájuk a németek. A Györkénél elszenvedett vereség után bujdosó kurucaink /"így nevezik, akik a császár ellen fegyverkednek, Lengyel László király idejében támadt crutiátus táborról s a mely magyarok a császár hívségében vannak és a császár mellett hadakoznak labancoknak hívatnak, bizonytalan eredetből; némelyek úgy magyarázzák: Labancz azaz Lobbants, mivel a németek puskával szoktak inkább harcolni, mint karddal, a puskapor pedig fel szokott lobbanni", így meséli róluk Cserej Históriája a 52. old./, nagy zsákmánnyal török területre menekültek, s ettől kezdve szorosabbra és szorosabbra fűződik közöttük a barátság.

Erdély helyzete Apafi Mihály fejedelemségének megszilárdulása után, úgy látszott jóra fordul,

különösen, mikor még bátyja Apafi István élt, aki is a gyenge fejedelem helyett kezében tartotta az ügyek intézését. Azonban egyes urak, akik ép a fejedelem gyengeségéből akartak sápot húzni, hamarosan eltiáztították az útból Apafi Istvánt /Cserei szerint/.

Az urak és különösen Teleki Mihály fondorlatai következtében egymás után tisztították el az útból a nekik nem tetszőket. Cserei szerint elég volt valakiről azt mondani a fejedelemnek: "Az az úr kegyelmes uram fejedelemséget keres, nem kellett már annak több, halálos ellensége volt annak, vagy volt úgy, vagy nem azt már nem vizsgálta" /Cserei Históriaja 61. old. /. Így nőtt egyesek hatalma mind nagyobbra Erdélyben, különösképen pedig Teleki Mihályé, akit a fejedelemasszony is segített előre jutásában.

A bujdosók is hamar látták, hogy ha valamit el akarnak érni, inkább Telekihez forduljanak, mint másához, mert sokan az erdélyiek közül hajthatatlan

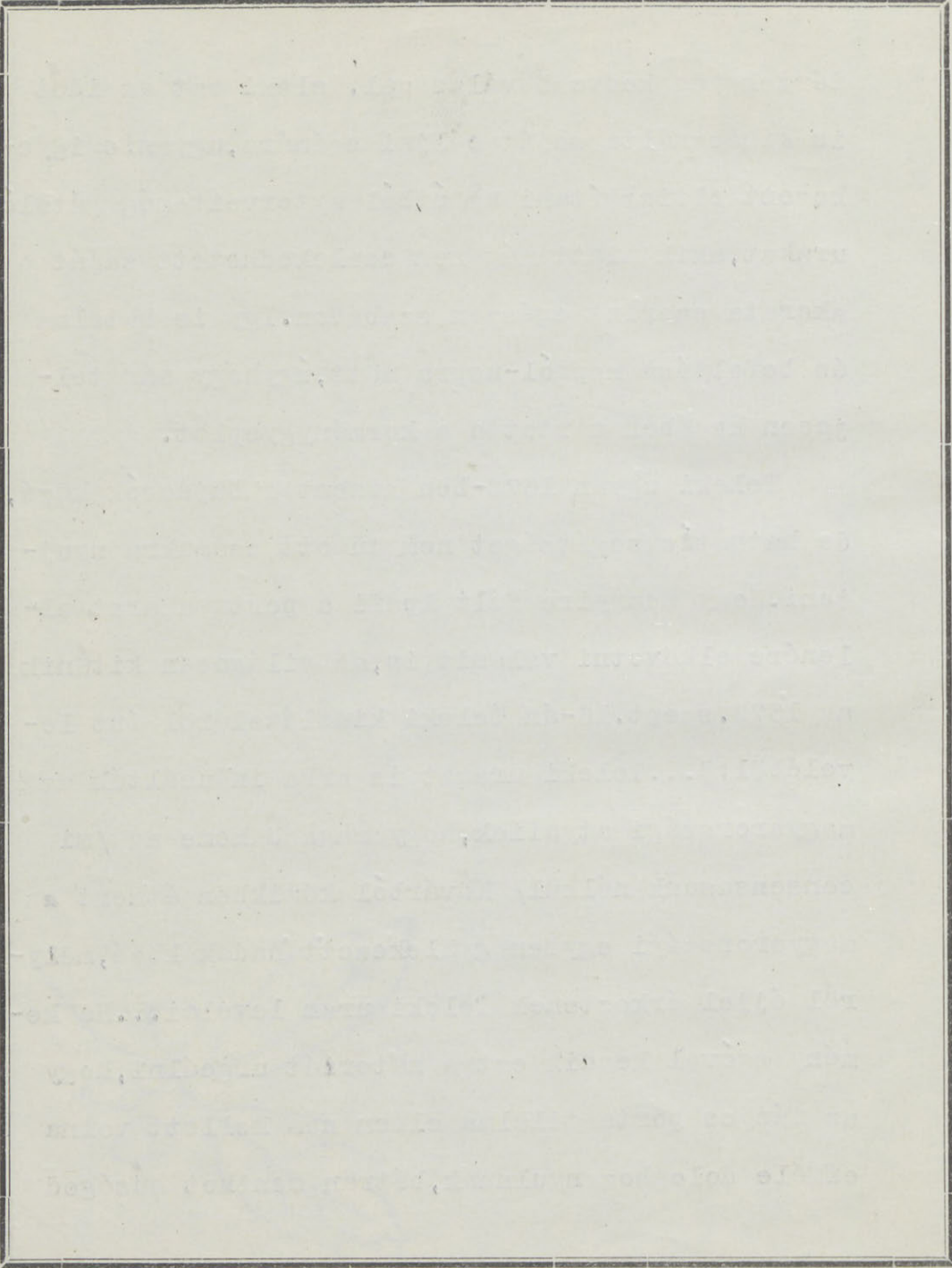
Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs within a rectangular border.

noknak látszottak kéréseik teljesítésére. Telekít
azután ígéretekkel megnyervén maguknak, ő azután
kapacitálta is a fejedelmet, hogy törődjön a ma-
gyarországiak dolgaival. Igyekezett felkelteni a
fejedelem becsvágyát, különböző ígéretekkel ke-
cségtetvén: "...és ha Nagyságod a tábortól irtózik
- úgymond - üljön veszteg nagyságod Erdélyben, én
elmegek a hadakkal, és rövid idő múlva olyan
condiciókat extorqueálok a császártól mind a ma-
gyaroknak, mind a Nagyságod számára, akin maga is
Nagyságod örömmel fog vigadni". /Cserei História-
ja 67. old./.

A tanács urak azonban nem helyeselték a buj-
dosók megsegítését. A Fehérvárra hirdetett ország-
gyűlés se határozott különben. A bécsi udvar is
szerette volna Apafit eltántorítani a bujdosók-
tól, viszont a francia követek pénzt és segítséget
ígértek, ha támogatja a bujdosók ügyét. Ilyen di-
lemmában hánytorogván nem tudott dönteni Apafi,
különösen midőn a törökhöz küldött követei se

tértek meg kedvező válasszal. Teleki ezt az időt is kihasználta saját céljai számára, ugyanis igyekezett eltisztítani az útból a terveit még gátló urakat, akik miatt még nem cselekedhetett saját akarata szerint egészen szabadon. Így is hatalmas befolyása napról-napra nőtt, úgyhogy már teljesen kezében tartotta a kormánygyeplőt.

Teleki ugyan 1672-ben kiment a bujdosók közé, de hathatós segítséget nem tudott számukra nyújtani. Hogy mennyire félt Apafi a porta akarat ellenére elkövetni valamit is, az világosan kitűnik az 1672. szept. 16-án Teleki kintlételetéről írt leveléből: "...Teleki uramat is arra inducálták az magyarországi atyafiak, hogy maga ő keme az /mi consensusunk nélkül/ Kövorból közikben átment az magyarországi egyben gyülekezett hadak közé, melyről éjjel érkeztenek Teleki uram levelei... Ha kemény szóval kezdik ezt a materát urgeálni, hogy az fényes porta tilalma ellen nem kellett volna efféle dologhoz nyulnunk, bátran menthet hűség

bennünket, hogy mi ahhoz most sem nyultunk, sem az ország nem nyult, ha az az egy ember valamit cselekedett, azért másra nehézség nem lehet, noha Teleki urammal is azt hitették el a magyarországi atyafiak, úgy is nyult az dologhoz, hogy az fényes portának hűségére kötelezvéen egyszer az magyarországi atyafiak magokat, az mint Teleki uram írja, szolgálma és nem vétkezne ezzel az cselekedetivel ő kegyelme az fényes portának". /Török Magyarokori Áll. okmánytar V.148.old./.

A bujdosók 1672-es vereségét különösen okozta az is, hogy nem volt a kuruc hadaknak megfelelő vezetése és vezére. Teleki vezérségében nem is mindnyájan értettek egyet. Így Petrőczyt Apafi később el is zárattott, ez aztán a bujdosók körében még nagyobb visszatetszést keltett. A porta bár később is távol igyekezett tartani Erdélyt a bujdosóktól, azonban azt se szeretette volna, ha az összeköttetés megszűnik közöttük.

Teleki mindenáron is igyekezett fenntartani

a kapcsolatokat, mert ettől a saját hatalmának a növekedését is reményelhetette. Azonban az 1673. de különösen az 1474. évtől kezdve ellentétek észlelhetők a bujdosók és erdélyiek között, melyet a kölcsönös gyanúsítgatások még csak fokoztak. A bujdosok sürgették a segítséget és úgy vélték hamarabb elérhetni ~~xxx~~ Teleki kiküldetését, hogy szorongatták a fővezérválasztással.

A csatári gyűlésen azonban Wesselényi Pált választották fővezérnek. De ez nem jelentette, hogy nem számítanak többé Erdély segítségére, sőt azonnal biztosították hűségükről Apafit, 1674. aug. 23-án kelt levelükben írván: "Alázatos hálaadással emlékezünk s megvalljuk kglis urunk hogy mióta lelki-
testi szabadsága édes magyar nemzetünknek Isten ítéletiből megbomolva, keserves ügyünkben mind személyünkre s mind ügyünkre nézve fejedelmi kegyelmességgel, nagy költséggel, szives fáradozásával való ügyünk segítségiben bőv mértékben éreztette velünk Ngd és bizony nem kevés szomorúságá-

ra lehet édes nemzetünknek hogy az hatalmas nemzetül való függése Ngnak nemzetünkhez,ügynhez való nagy készséginek affectálásában eddig is Ngdat akadályoztatta,tudjuk mindazonáltal kglis urunk,hogy ma is abban fáradozmi meg nem szünt.. választottuk fő generálisunknak tek.ngos Wesselényi Pál uramat,mely választásunkkal ojjon Isten bennünket,hogy az nagyságod eddig rajtunk fenntartott kegyelmét leráznók..."/Deák F.Bujdosók levéltára 27.old./.

A bujdosók közben a lengyelekkel és a franciákkal is tárgyalnak,amit nem kis féltékenységgel lát Teleki és meg is ragadja az alkalmat Beaumonttal való tárgyalása után,hogy az események szálait újra a kezébe ragadja.

1676-ban Lipót több főurat Bécsbe hivatott kiengesztelés végett,Apafi is küldött követeket,de mivel Lipót,tán megtévesztve a bujdosók eddigi gyengeségétől,és mivel a kényszeruralomról lemondani nem akart,a követek ujra szétszéledtek.

Nemsokára ezek után lép majd a porondra az Erdélyben menedéket talált ifjú Thököly Imre is, aki majd új lendületet ad a további fejleményeknek és egy időre fellelenti a bujdosók ügyét, de fellépése gyökeres változást von maga után Erdély politikájában is.

A fiatal Thököly viszonya Apafihoz.

Thököly Imre egész fiatalon árvaságra jutván, nagyon hamar volt kénytelen megkóstolni a bujdosás kenyerét. Bár atyja nagy vagyonnal biztosította jólétét és tekintélyét, az alig tizenhárom éves ifju kénytelen volt a családi fészket elhagyni és atyja halála után négy nappal, Erdély felé venni utját, hol menedéket remélhetett.

Édesatyja Thököly István, aki gazdag erdélyi lányt ráthot Gyulaffi Máriát vette feleségül, akinek révén Erdélyben hozzájutott a hatalmas Bethlen

örökséghez, miáltal Erdélyben is nagy hatalomra tett szert. Tehát már Erdélyben is meg volt kel-
lően alapozva Thököly Tekintélye, mely még előbb kifejezésre jutott Apafi azon gesztusában, amikor a még nyolc évet se betöltött gyermek Thököly Imrét, 1665 márc 20-án Máramarosmegye főispánjává nevezte ki.

Akkor az ifjú Thököly Imre helyett Teleki Mihály vállalta, Thököly István beleegyezésével, a főispáni teendők végzését. Tehát az Erdély felé induló Thököly joggal remélhette, hogy Apafiban és Telekiben jóemberére fog találni. Ez a vágya hovatovább kitűnik Telekihez ekkor küldött leveléből is, ahol gyermeki bizalommal a többek között a következőket írta Telekinek: "...szeretettel kérem édes bátyám uram kegyelmedet ne nehezteljen ugyanazon alkalmatassággal tudósítani és megbocsásson Kd, ily sokkal s untalan terhelem Kdet, ha ugy volnék mint egyébkor voltam, nem cselekedném, de hiszem, hogy tudja Kd az én fogyatkozott

állapotomat; elvárván azért Kd tudósítását és még
élek is, Kdnek igaz szívvel való szolgája maradván
kivánom, hogy Isten Kdnek sok ily áldott ünnepnapo-
kat jól egészségben elérni, el is mulatni szerel-
meseivel együtt, ajánlom is szolgálatomat "ő kemé-
nek". /Deák F. Thököly levelei 4.1./.

Apafi és Teleki fel is karolták az elbujdo-
sott Thököly Imre ügyét, de hiába jártak közben
érdekében az udvarnál, az 1671. nov. 6-án kihirde-
tett ítélet szerint a Thököly árvák megfosztattak
magyarországi birtokaiktól, csupán az anyai örök-
ség maradt meg nekik. Tehát ebből is úgy látszott,
hogy Apafi a legmesszemenően védelmezi Thököly
Imrét, védi jogait, és őt társadalmi állásának
megfelelően neveli és megbecsüli.

Azonban mindjárt e viszony alakulásának leg-
elején egy kellemetlen birtok ügy zavarolag ha-
tott a fiatal Thököly lelkére és bizonyára fel-
ébresztette benne a gyanút az önzetlennek látszó
pártfogójával szemben. Ez az egész fiataalkorban

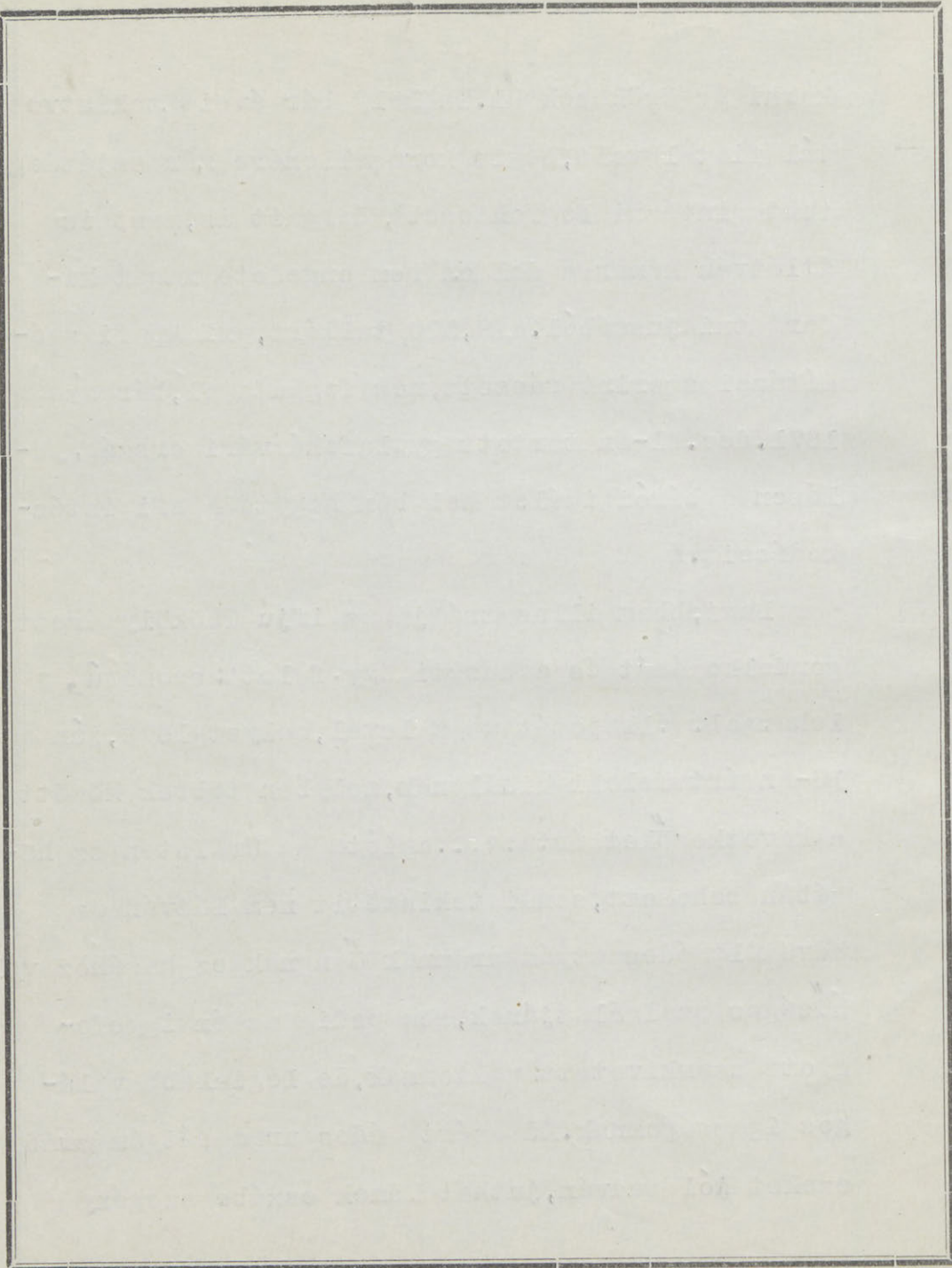
szerzett tapasztalat ~~szerzett tapasztalat~~, mely zsenge lelkében mély nyomokat hagyott, erős befolyást gyakorolt a meghittnek induló viszony alakulására.

Történetesen Huszt városának a birtokáról volt szó, mely városnak a birtoklása különösképen fontos volt, hiszen erődítés lévén, magának észak Erdélynek védelme szempontjából se volt közömbös, de a lengyelországi út szempontjából is fontos, tehát nem volt mindegy, hogy kinek a birtokában van. Husztra Thököly Istvánné örökösei számot tartottak, mint Bethlen István örökösei. Thököly István őrsége még annak idején meg is akarta szállni a várat azonban az erdélyi őrség megelőzte./Bethlen János Commentárium 310-326.old./Apafi azonban minden áron a saját maga számára szeretne volna biztosítani a fontos várat, ezért Thököly István halála után, Thököly Imre még alig lépett Erdély földjére mikor már felesége nevére iratta a várat, így akarván mintegy kényszer egyeséget kicsi-

CSÁTHY RT. PÁPRKERESKEDESE, DEBRECEN

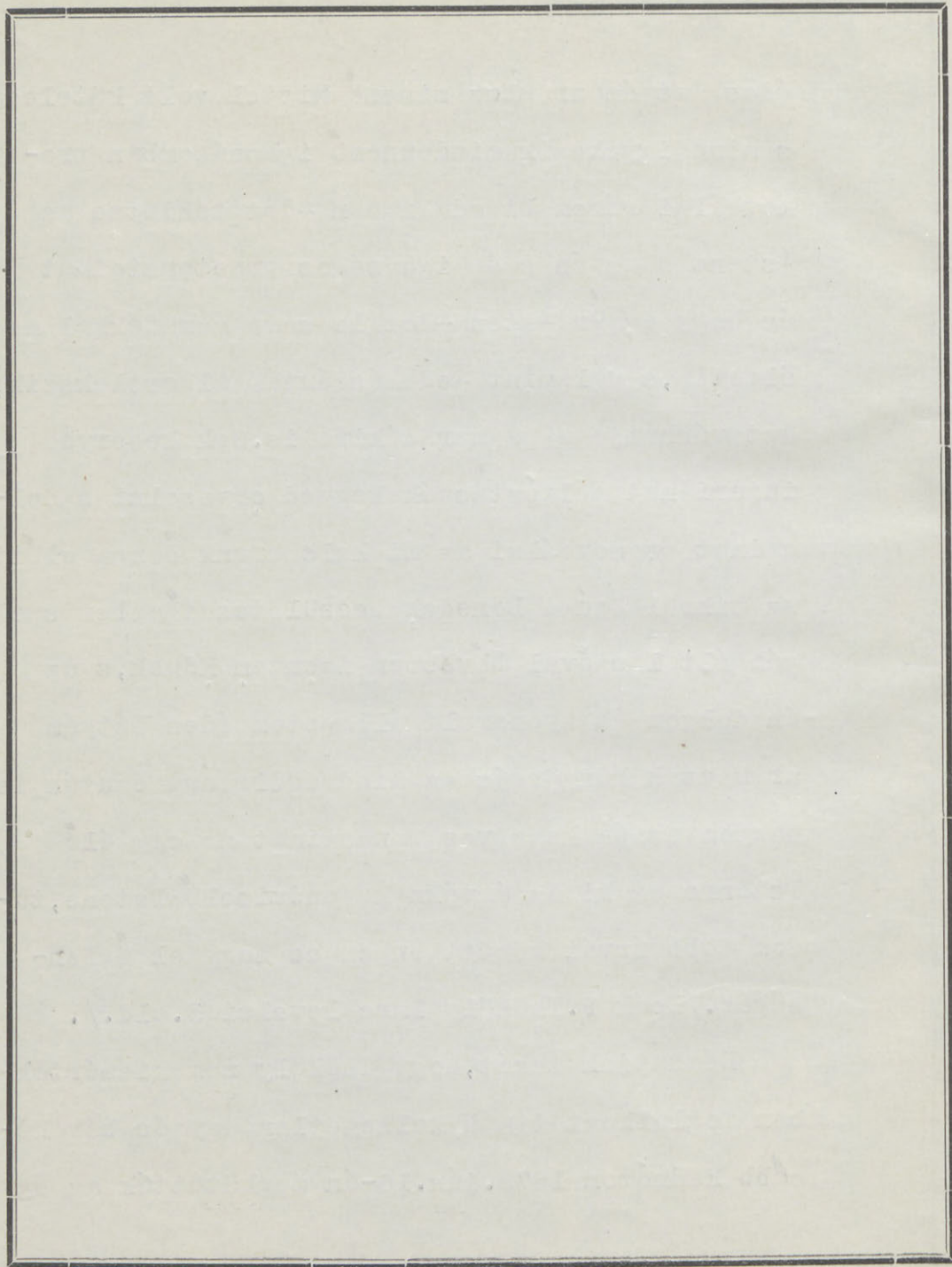
karni az örökösöktől. Thököly bár éveit tekintve túl fiatal volt, mégis kora ellenére már saját maga tudta intézni legfontosabb dolgait is, most is átlátván hamar a dolgon nem engedete magát kiforgatni jussából. A 9,500 tallért, ami Apafi számtításai szerint ráesett, nem fogadta el, bár az 1671. dec. 21-én tartott gyulafehérvári országgyűlésen a bírói ítélet helyben hagyta Apafi intézkedéseit.

Legjobban illusztrálja az ifjú Thököly érett gondolkodását és a huszti ügy felett: szomorú, lehangolt állapotát az a levél, melyet 1672, jún 13-án írt Teleki Mihálynak, melyben többek között a következőket írta: "...amióta az Úr Isten ez hazában behozott, semmi tekintetít nem látván az üdvözült édes atyám uramnak öngnak ez hazához való hűséges szolgálatjának, sem pedig az én igyefogyott számkivetett voltomnak, de leginkább világos igazságomnak, Kd azért édes uram bátyám mind ezeket jól tudván, juthat Kdnek eszébe szegény

édes atyám uramhoz minemő hittel volt köteles
s mind igyekezik mindennemő igazságomban pro-
moveálni kérem bizodalmasan Kdet tekintse az
Istent s az én szép igazságos praetensioimat
és hogy az Úr Isten Kdet is szép maradékkal me-
áldotta, s valamint Ked más árvákkal cselekszik,
azt várhatja maga maradékira is. Sok keserves
injuriámat méltóztassék kegyed orvosolni s dol-
gaimat promoveálni az mi kglis urunk ő nga előtt
az kikről Csúzi Benedek becsületes főember szol-
gám által szóval bővebben izentem Kdnek, s az
én dolgom és nyomorult állapotom édes bátyám
uram csak könyörgés az mind eddig úgy ezután is
hagyom az én kederves panaszimat az egy élő
Istenre az ki az árváknak gondviselő Istene, tu-
dom több árvái között engem se hagy el ő fen-
sége". /Deák F.Thököly Imre levelei 5.old./.

Láthatjuk tehát, hogy Thökölyt nem kismérték-
ben foglalkoztatta a kellemetlen ügy és bár ké-
sőbb Radnóton 1673. jún. 16-án megkötötték az egy

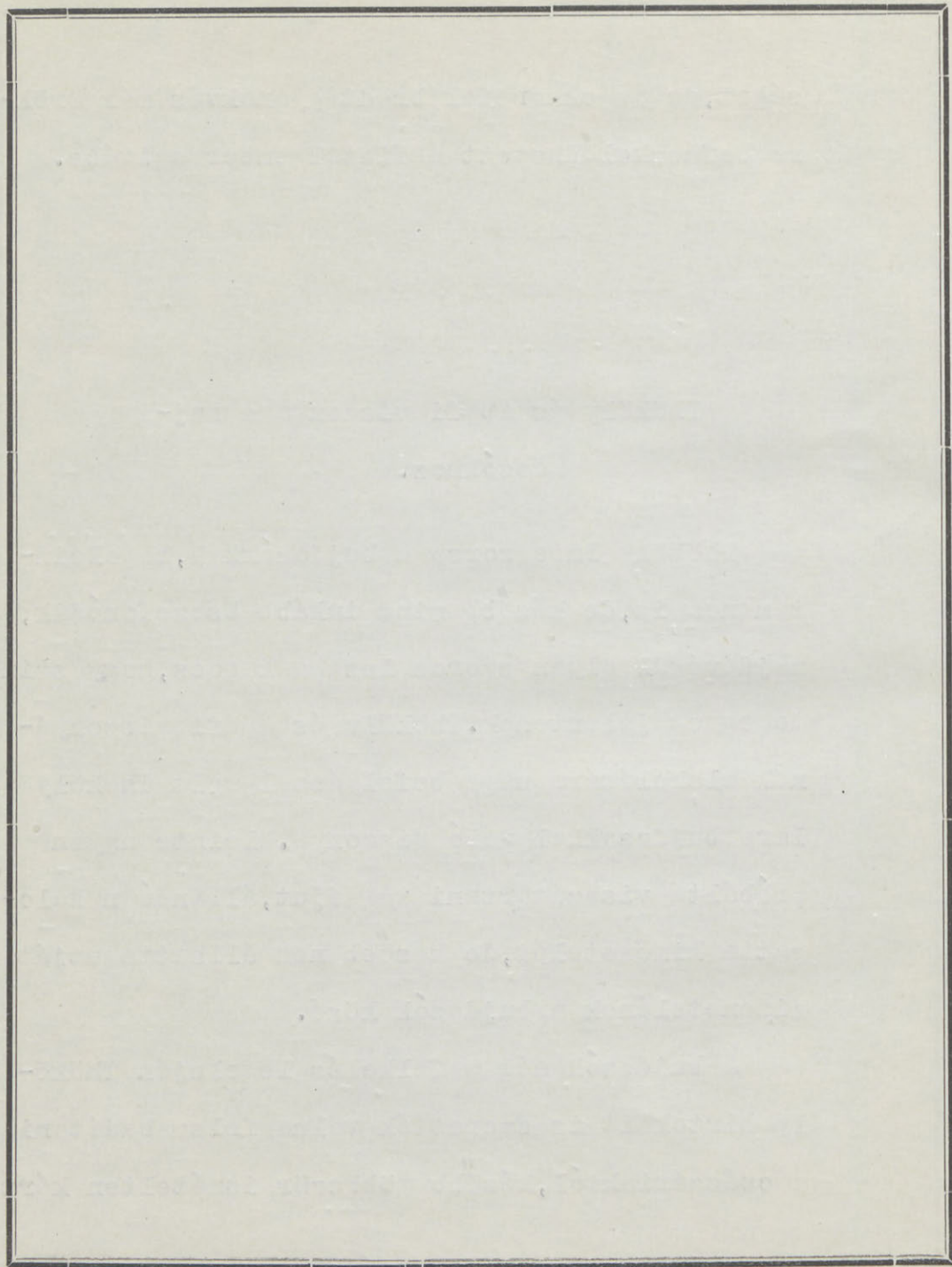

séget, de az ekkor felébredt gyanakvás már örök-
re befészkelődhetett a fiatal ember szivébe.

Thököly és Apafi viszonya a buj- dosókhöz.

Thököly Imre sorsa a bujdosókkal, ha elein-
tén nem is, de később mind inkább összefonódik,
majd végül olyan szoros lesz a kapocs, hogy szin-
te egyet jelentenek. Thököly és Apafi viszonyá-
nak alakulására nagy befolyással volt Thököly
Imre bujdosókkal való viszonya. Eleinte ugyan
próbálta visszatartani az ifjút, állandóan halo-
gatta kimenetelét, de később nem állhatta utját
kimenetelének a bujdosók közé.

A bujdosók még a felkelés legelején Thökö-
ly birtokait is szerették volna felszabadítani
a császáriaktól, később többször ismételten kérték

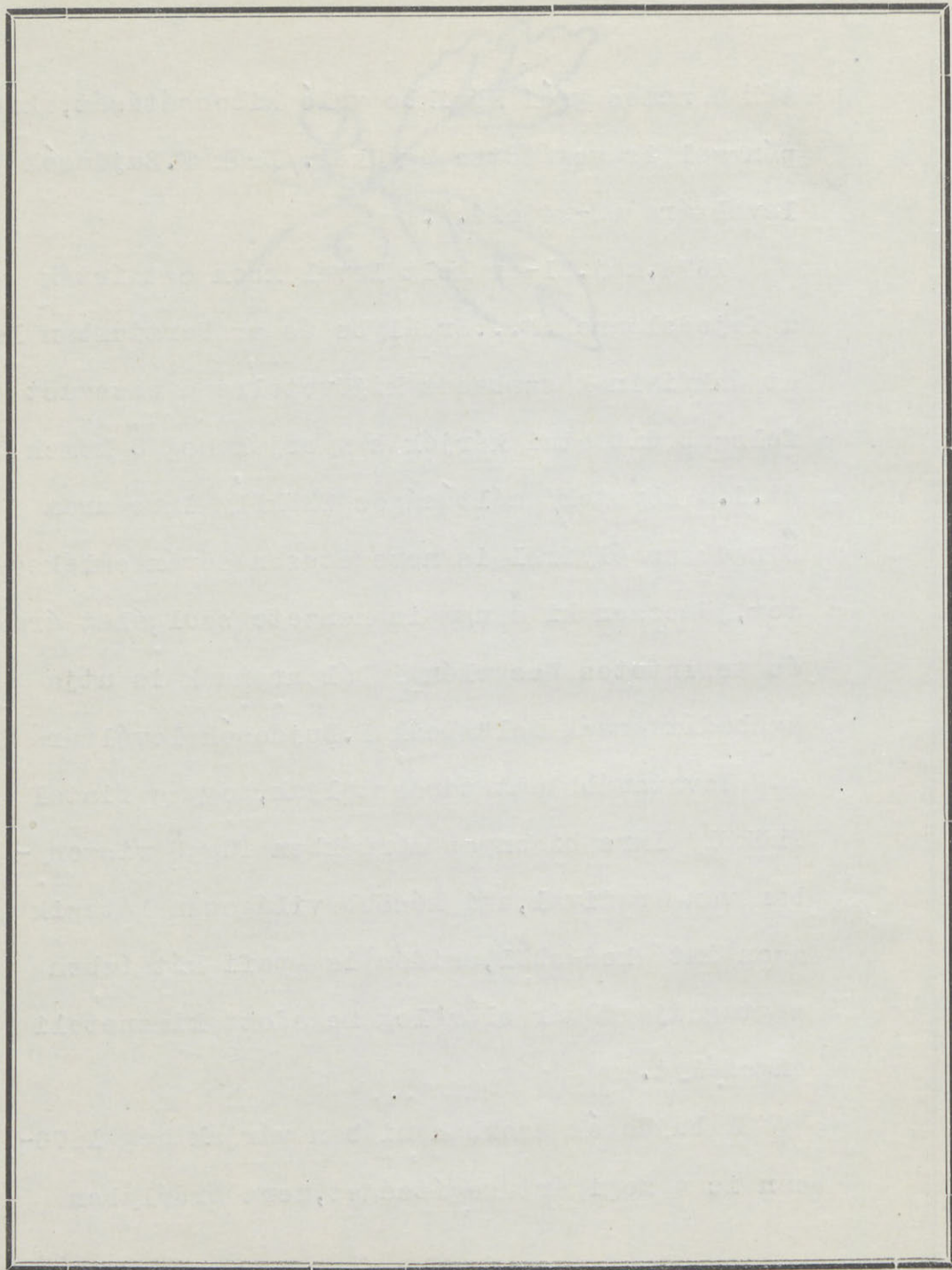

ték a nemes gróf közikbe való kibocsátását, aki pénzzel is segítette ügyüket./Deák F.Bujdosók levéltára 22-24 old./.

1674.máj.31-én kelt levelükben ezt írták a fejedelemnek:"...Erdélybe és az Partiumban levő a tyánkfiaiinak szabados kijövetelre a passzust felszabadíttatni kérik s nyerjék meg ő kemek /t.i.a követek/ méltóságos Thököly Imre uram ő nga személyirül is nevezetesen tévén emlékeztet, jöhessen ki ő nga is nemzete szolgálatjára és tekintetes Wesswlényi Pál uramnak is utja szabadíttassék fel"/Deák F.Bujdosók levéltára 22 /.

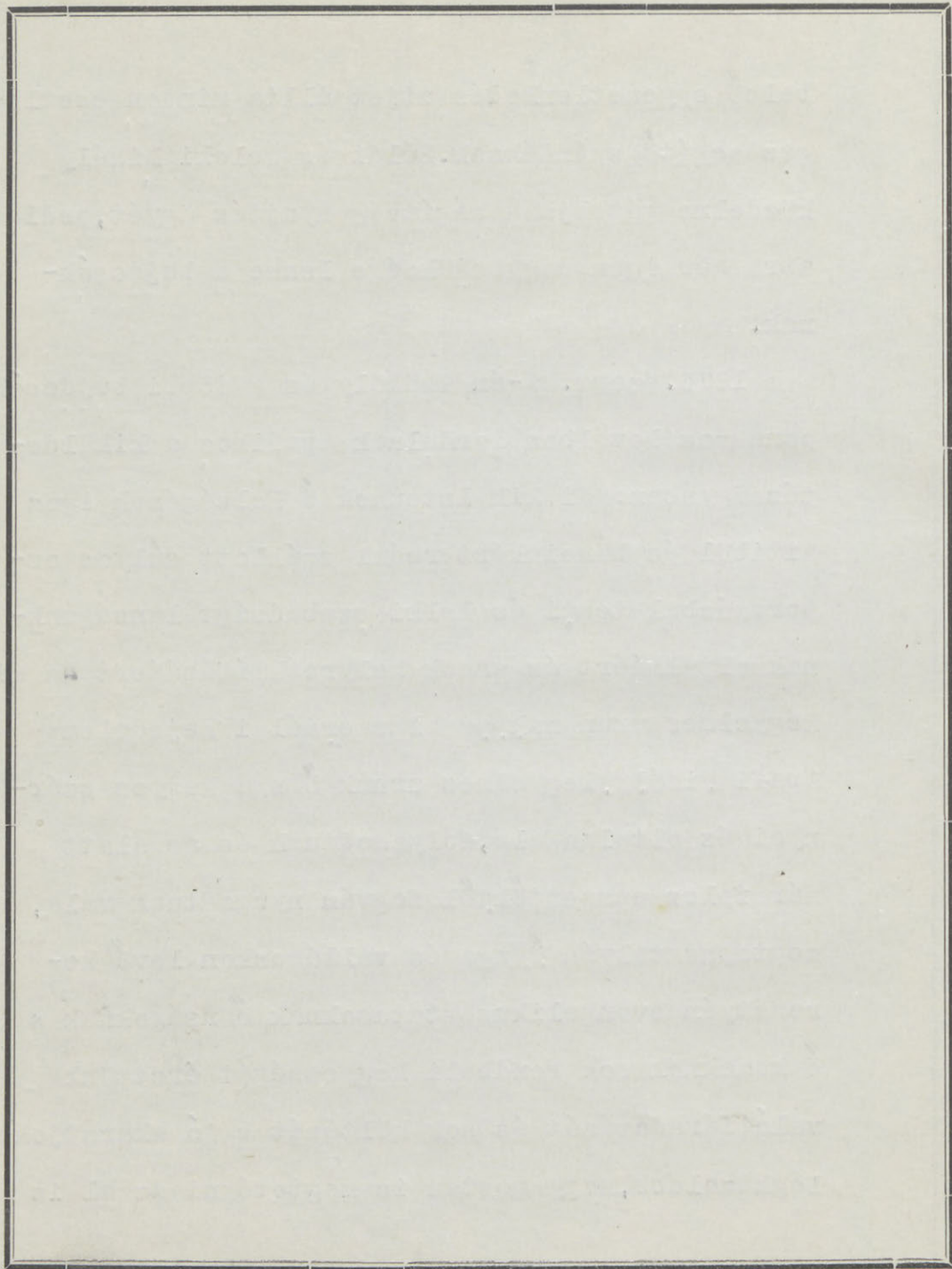
Hovatovább azt tapasztaljuk, hogy a fiatal Thököly Imre bizonyos mértékben függő viszonyban van Apafival, ami később világosan látszik azon intézkedésből, amidőn is Apafi két ízben megtagadja a már előzőleg megadott kimeneteli engedélyt.

A bujdosók azonban hiában várják még 1676-ban is a megígért segítséget, mert Erdélyben

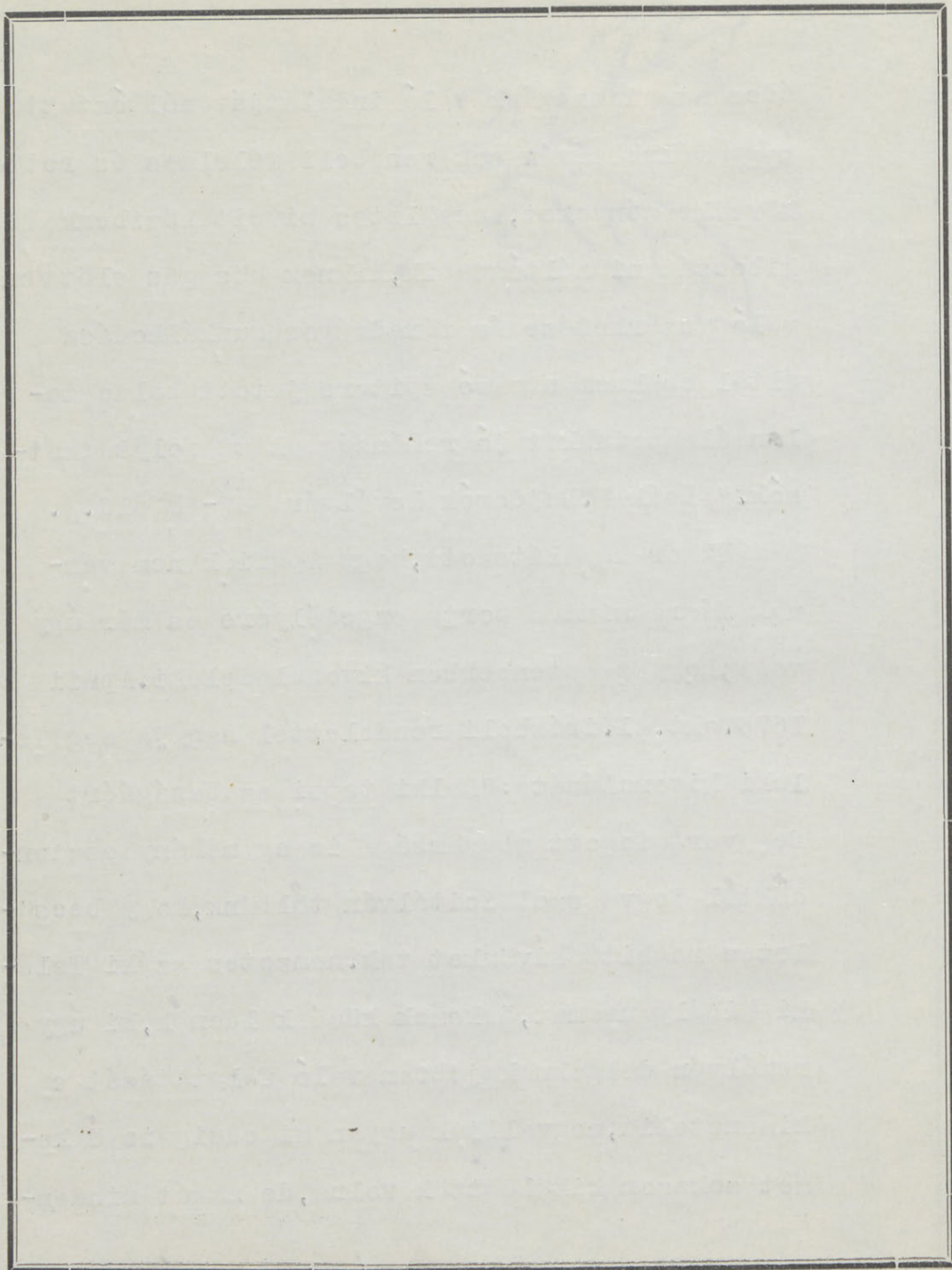
belső egyenetlenkedés utját állta minden esetleges segítő szándéknak. Béli és Teleki Mihály küzdelme gátolja a segítség nyújtás ügyét, pedig arra már igen nagy szüksége lenne a bujdosóknak.

1676. szept. 27-én Thököly és a többi bujdosók panaszos levélben fordulnak Apafihoz a kiküldetés ügyében: "Mi kik Istennek Ő Felségének igaz hitibül és bűneinkért reánk szállott súlyos ostorzásbul testi és lelki szabadságtalanságunknak oltalmáért és annak helyreállításáért az mi kegyelmes urunknak az mlgs erdélyi Fejedelem Apafi Mihály kegyelmes urunk Ő nga kegyes szárnyai és oltalma alá, folyamodtunk és az alatt már feles esztendőktől fogván nyugodtunk vala, megtapasztalván Ő nga és vallásunkon levő kereszttyén evangélikus statusoknak Ő nságoknak s Ő kemeknek sok rendbeli kegyességét érettünk való fáradozását és sok költését s jó akaratjoka legközelebb, hogy mostan is megtetézni azzal is

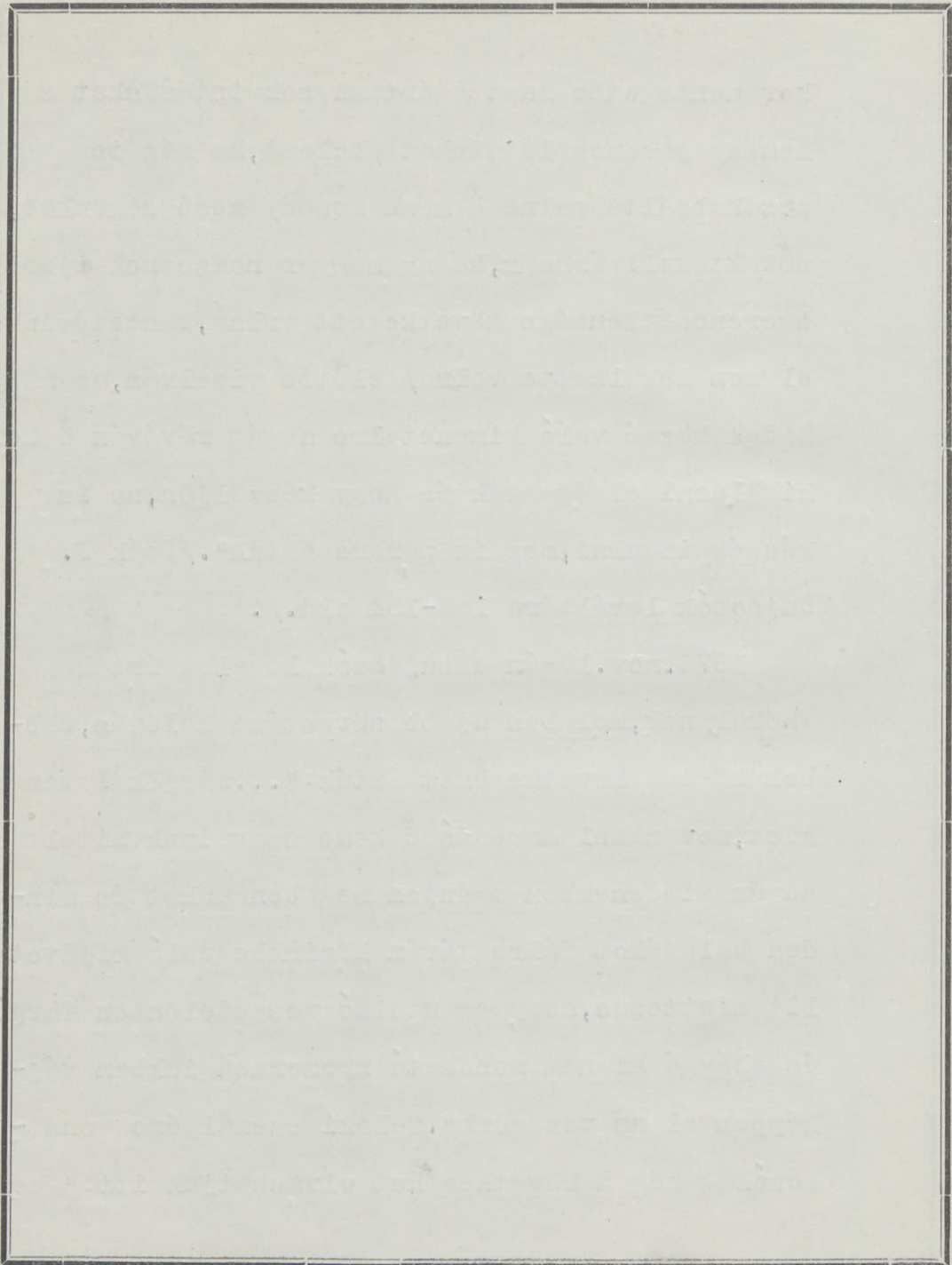
édes atyai hozzánk való indulatját méltóztatta
hogy félre tévén sok rendbeli félelmes és rettentő
következményeket, becsületes hiveit közibenk
kibocsátaniaméltóztatik, kiknek hűséges előttünk
való vezérkedése és fáradságos munkálkodása
által csaknem utolsó spitzre jutott boldogta-
lan állapotunkat jó reménség alatt folytathat-
nók."/Deák F. Bujdosók levéltára 47-48 old./.

Ekkor ugy látszott, hogy Apafiék nem vár-
nak másra mint a porta engedélyére és már úgy
volt, hogy szeptemberben kivonul Teleki. Apafi
1676. okt. 21. írásbeli rendelettel hagyja meg Te-
leki kivonulását: "Lelki tetsi szabaságáért
fegyvert fogott magyarság is egynehány eszten-
dők²től fogva szollicitálván tőlünk, hogy becsü-
letes meghitt hívünket tek. nemzetes széki Tele-
ki Mihály uramat, ³ő kemek közé küldenők, ki úgy
remélvén dolgoknak jobban való folytatását s
kimenetelit; megvalljuk ugyan mi eddig is ő ke-
met sokszor kiküldöttük volna, de magát minden-

kor mentegette mast azért mi sok intésünket s kemény parancsplateainkat /holott,ha még is posthabeálta volna ő keme kemény nehézségünket, sőt ki kell írunk,ha az magyar nemzetnek újabb szerencsétlensége következett volna,büntetésünket el nem kerülhette volna/ előtte viselvén,az magyar hadak közzé való kimenetelre magát rávén ő keme kiküldeni elvégeztük és hogy készüljön,ne is késsék indulni,meg is parancsoltuk"./Deák F. Bujdosók levéltára 153-154 old./.

1676.nov.10-én a bujdosók levelet írtak Thökölynek,melyben újabb sürgetést küldvén,többek közt a következőket írták:"...Kérjük Istenét kdet,nevünkkel mondadó ő keme szavainak hitelt adván mindenekben szánjon meg bennünket és minden haladékot félre tévén közinkbe való kijövetelit siettesse,hogy ez utolsó veszedelemben forgó és eléggé ki nem mondható nyomoruságinkban végképpen el ne vesszünk".Teleki személyére vonatkozólag még a következőket olvashatjuk itt:"Quod

ad primum Teleki uram személyét illeti, most is mi is nem mondhatunk annak egyebet, az kívül a kglis urunkat ő nagyságát sok ízben aszekeráltuk, úgy hogy minden parancsolatainak, sőt Teleki uramnak ő kemének adta instrukcióinak, mostani kívánságának is engedelmeskedünk... csak ő keme ne késsék, kész szivve, egyenlő akarattal ő kemét, mint a mi kegyelmes urunk ő nga után legelsőbb mindenek felett legfőbbet ~~kérjük~~ hijjuk, acceptáljuk, kijövetelinek annuálunk, kész engedelmességünket ígírjük minden reservata nélkül..."/Deák F. Bujdosók levéltára 53-54. old./.

Azonban a tervezett kimenetelből semmi se lett, ami Apyfi nov. 25-én kelt leveléből világosan kitűnik: "...sok busongás és elmehányódás között, vártuk közelben Boros megérkezését és portáruul való tudósításunkat, de midőn megkönynyebbülését várjuk vala az dolgoknak Isten ujobb akadályt bocsáta közibenk. Az portán nagy

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs within a rectangular border.

változás lött, melyel minden dolgok bizonytalanságban vannak. Az magyari dolgokról György deák mit irjon Kdnek elküldöttük, mely felette igen kétséges és bátortalan írás ugy hogy mi semmiképen arra bocsátkozni nem merünk, hogy Kdnek elmenetelre való szabadságot engedjünk. Kdnek azért kemesen és igen seráo parancsoljuk, semmiképen meg ne induljon, hadd tanuljuk ki az portai uj igazgatóknak elméjeket és ahozképest tudjuk mi is bátorsággal alkalmaztatni a dolgokat."/Deák F. Bujdosók levéltára 156-157 old./ .Tehát e levélből nyilvánvalóan kitűnik, hogy Apafi a török szándékait akarta előbb kifürkészni, mielőtt is valamit cselekszik a magyarországiak érdekében.

Thököly Imrére nézve nem volt közönbös Apafi újabb elhatározása, melyet láthatunk abból is, hogy e fordulatot megtudván a következőket jegyezte fel dec. 4-én naplójában: "...ebéd felé érkezék Orlai uram is Fejérvárrúl, ki az urnak nékem is feles leveleket hozott, de az mi dolgainkban

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines within a rectangular border.

csak halasztást tovább is, az ő nagysága az új vezérhez ajándékoknak postájokkal beküldésére s megtérésére való hasztást, mely is nekünk nagy szomorúságunkkal esett". /Torma Károly K. Thököly Imre naplója 2. old. /.

Az a függő viszony, amely Apafi és Thököly között ekkor még meg volt az a következő 1677-es esztendő eseményeiből látszik a legszebben. U. i. Apafi látván, hogy a török miatt ugyan nem muszáj késlekedni, mégis csak beleegyezett Teleki kimenetelébe. Telekit már Wesselényi Pál megválasztása óta foglalkoztatta fővezérté választatásának a kérdése, mert politikája szempontjából nem volt közömbös ki a bujdosó csapatok fővezére. A franciákkal előzőleg tárgyalván már biztosította magának a fővezérséget, most újjólag ezt megerősítette. Thököly Imre szintén örömmel vette a készülődés újabb hírét. Teleki aug. 8-ra tervezte az indulást, de a portáról újabb nyugtalanító hírek érkezén, kénytelen volt elhalasztani.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Thököly Imrét mód felett nyugtalanította ez az elhatározás. Pedig Apafi július 26-án még ezeket írta Telekinek: "Kedet azért Istenre, félkire, igaz magyarságára, nemzetéhez, vallásához való szeretetire, hozzánk és hozzájuk való kötelességére kényszerítjük, obtestáljuk minden akármilyen féle lehető respectusokat félre tévén realiter et constantioze adja tetszésit ezekben. El nem felejtven azt is, hogy Ketek javallása ez vala: ha szintén a török ellenezné is, de félben ne hagyjuk" /Deák F. Bujdosók levéltára 162. old./ .Augusztus 6-án tudja meg Kővárban Thököly Imre a dolgok újabb alakulását, ezt jegyezte fel ezen nap naplójában: "...jó reggel megindulván ebéd tájban Nagy Bánra éjjelre pedig nagy időn Kővárra érkeztem, az hol is semmi idegen embert nem tanálván, udvartul s az portátul hozott levelekbül értém, semmiképen nem bátorságos ben levő követekünk újab mások előtt az indulás, sőt urunk is Székely László uramat küldvén be az portára Vajda László posta-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines within a rectangular border.

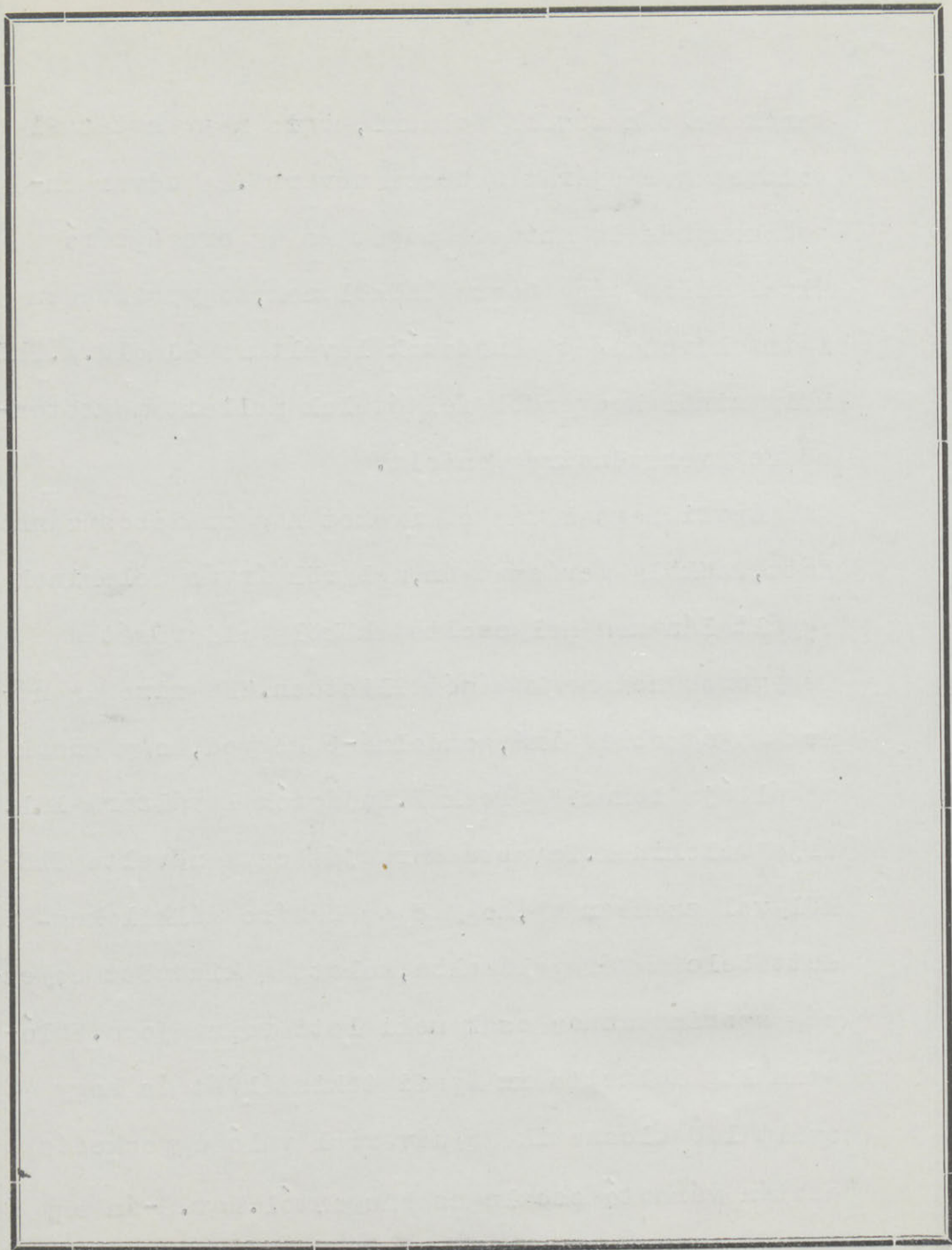
mesterrel együtt ő nagysága sem bátorzkodhatik
megtérésekig vagy tudósításokig az dologhoz
hozzányulni és így hetekre haladván az dolog,
tovább mitevő leszek az magam se tudom"/Torma
K.Thököly Imre naplója 56.old./.

A porta akkori politikája Erdéllyel és a bujdosókkal szemben elég kifürkészhetetlen volt. Thököly 14-én tett naplófeljegyzéséből látjuk, hogy a bujdosóknak a franciákkal kötött szerződését a porta miatt még igyekeztek titokban tartani: "Eleget nyugtalankodtatónk ma is az dolgokon elménket, de mind jobbnak találónk azt a portára nézve az francia fizetés fejedelem nevezeti alatt volna..."/Torma K.Thököly naplója 61.

Apafiék mindenképen be akarták várni Székely László portai követ visszatérését, hogy a szerint cselekedhessenek, milyen instrukciókkal jő vissza a töröktől. Teleki mindent el akart követni, tehát, hogy az ő kimeneteléig ne egyesüljenek a bujdosó hadak a Bethunne vezetése alatt már Lengyel

veléből: "Thököly uram azoknak a hadaknak extremitásokat megmondván, és hogy az lengyel hadak is tovább nem subsistálhatnak, tetszett, hogy azokra való conjunkióra Thököly uramat expediáljuk..."

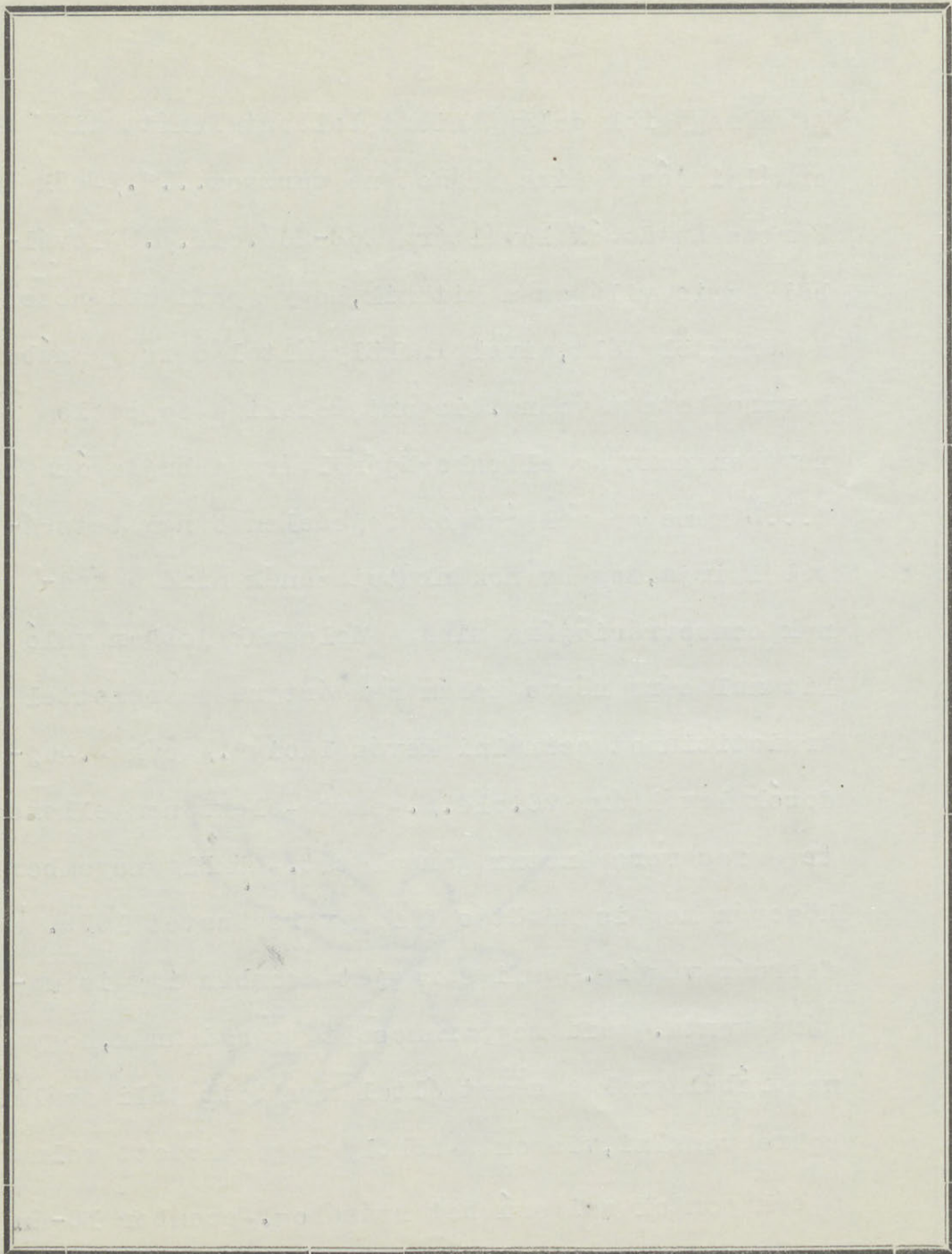
A levél további részében meghagyja Telekinek, hogy addig is míg a portai követek meg érkezésⁿéig őt a bujdosók közé kiküldeni nem tudja, addig is Thökölynek engedelmeskedjenek és a lengyel hadakkal megegyezvén egy bizonyos helyen várakozzanak az újabb parancsra. /Török -Magyarkori állam okmánytár V. 447. old. / .Azonban Teleki sehogysen akarta a fiatal grófnak átengedni még átmeneti időre se a fővezérséget. Áskálódott ellene a csapatoknál, de Apafinál is minden módon igyekezett rontani hitelét. Thököly Teleki fondorlatairól naplójának szeptemberi és októberi feljegyzéseiben emlékezik meg: "szeptember 24. Mind csak azok dolgokban való gondolkodással töltém az időt Teleki uram levelét is véve kiből írja, urunknak ő nagyságának az volna parancsolatja, magunkat ~~le-~~ közönségesen is

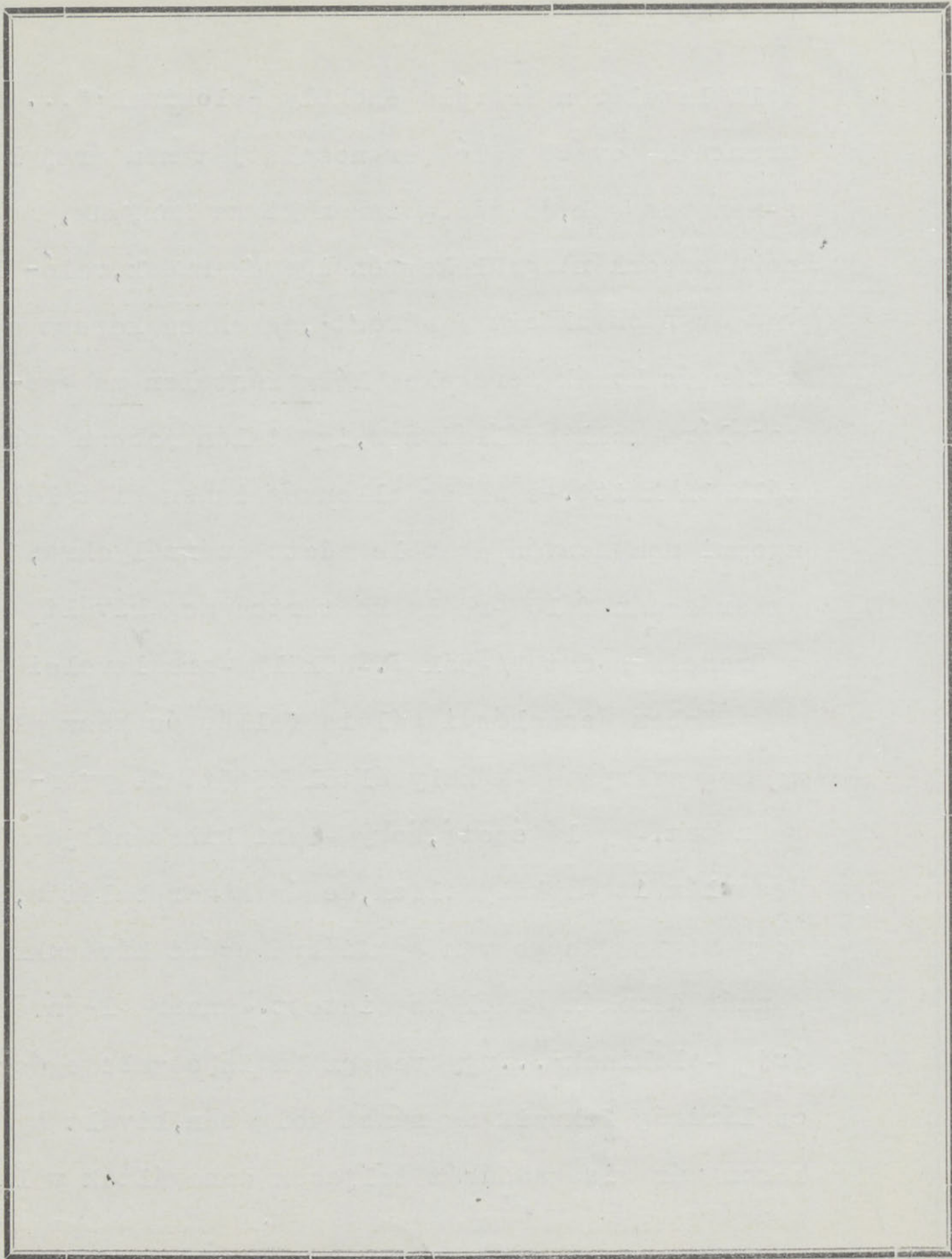

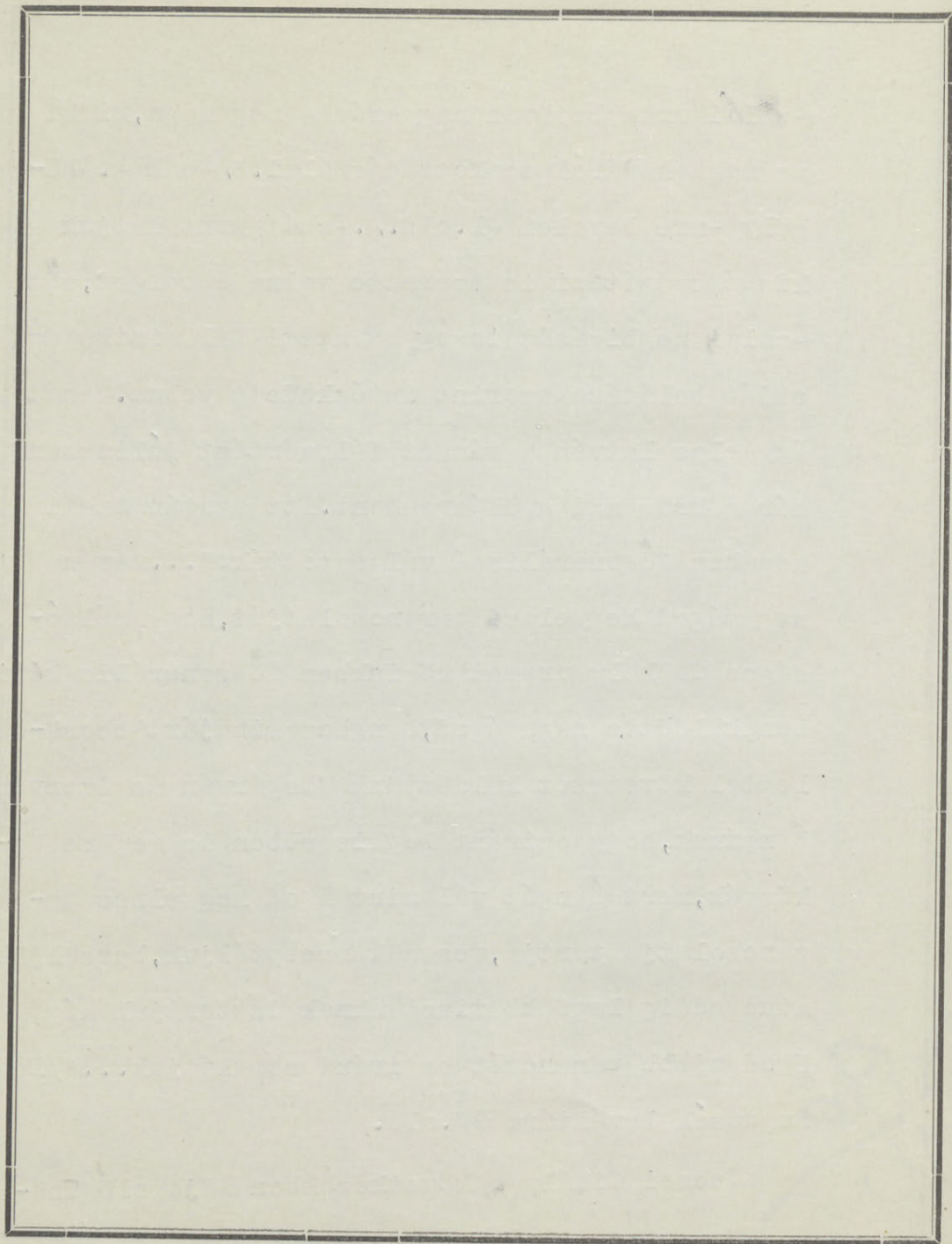
1861

1862

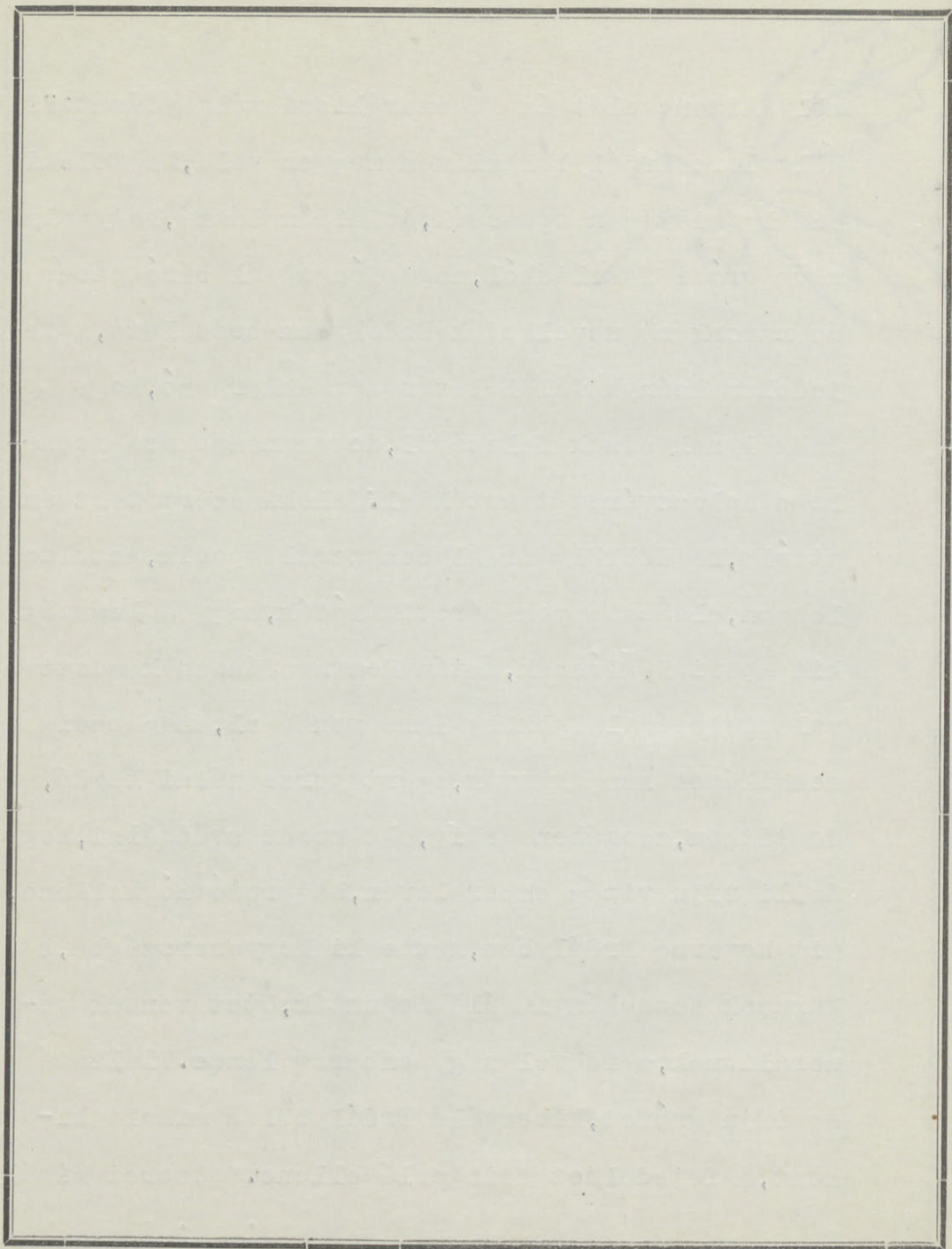
1863

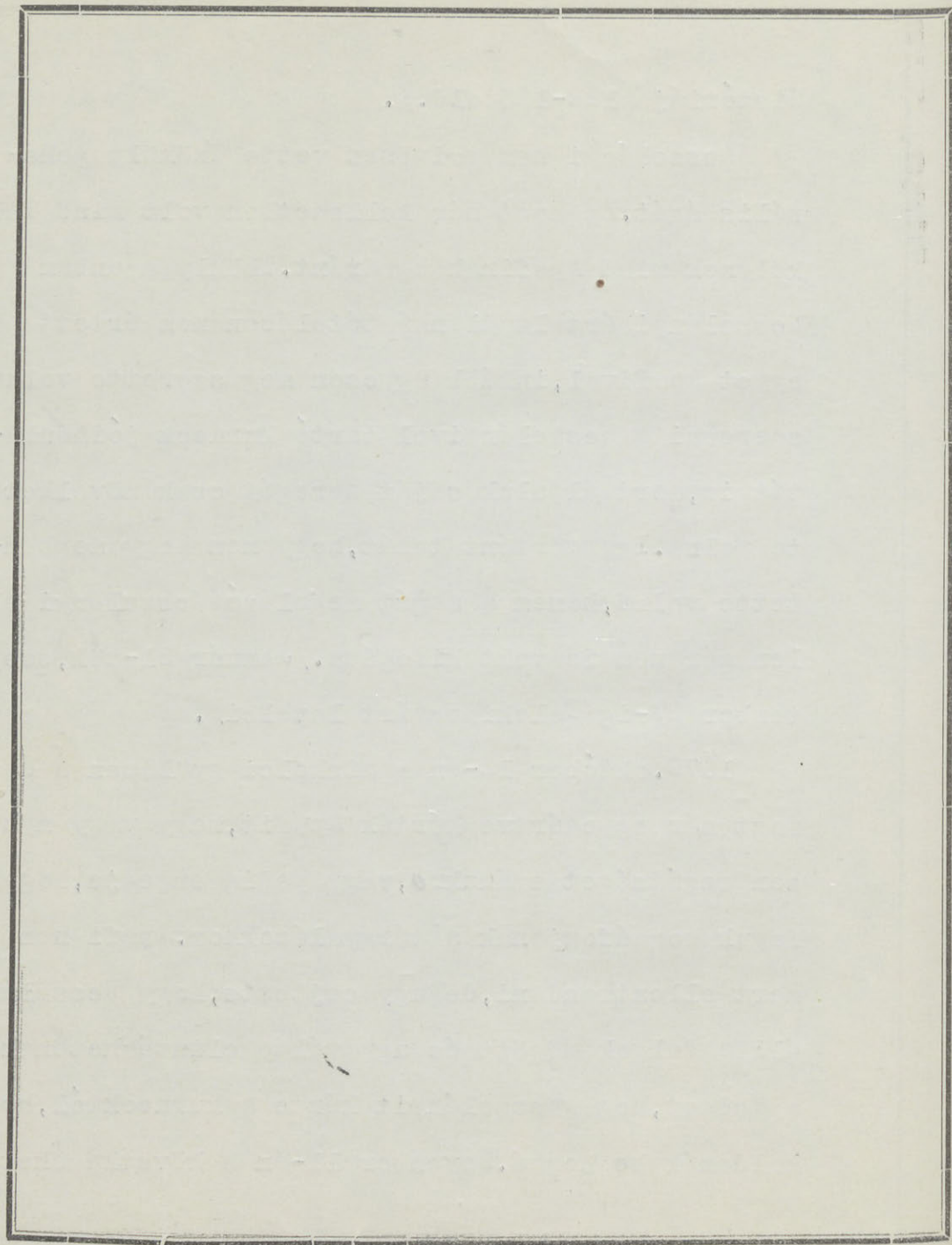
köly kimenetelét és főgenerálissá választását: "Thököly Imre Erdélyből ki nem megyen vala, ha Teleki Mihály miatta nyughassék; de midőn látná, hogy oly nagy grófi familiából, nagy jószággal bíró ember volna és naponként nevelkedék Erdélyben becsülete, a fejedelem leánya felől lévén már akkor szó, hogy Thökölynek adnák feleségül, de az nemsokára meghalta s Kolozsvárat temeték el. Teleki azért tartván attól, ha Thököly Erdélyben megállapodik, amulasa leszzen, elsőben azon paratikalódeék, hogy a leányát, kit Apafi Miklósnak, aztán Kemény Jánosnak adott vala feleségül Thököly Imre venné el; amaz pedig semmiképen nem akarván, ezért persequálni kezdé, de titkon, szemében pedig, azt kezdé svádeálni, hogy dali ifju vitéz ember levén, ha promótió kellene, mit heverne Erdélyben, menne ki Magyarországba, s a kurucok Wesselényi Pált megunták, őtet vennék generálisnak, s idővel nagy emberré lenne. Eláltatá az ifju grófot, kibeszélé Erdélyből s mihelt kiment, a fejedelmet feingerlé ellene."/Cserei Mihály

Históriája 122-123 old./.

Wesselényi nem szívesen vette Thökoly generálisságát. Ez most már kellemetlen volt mind Thökolynek mind Apafinak egyaránt. Thökly azonban Wesselényi ártalmatlanná tételében nem értett egyet Apafival, inkább ügyesen meg szeretne volna szerezni a Wesselényivel tartó kurucok jóindulatát is, mert általuk saját seregét csak növelhetné volna. Így történt tehát, hogy nem hogy megbüntette volna, hanem a magát megalázó Wesselényi ellen már nem is volt kifogása./Január 31-től, szeptember 27-ig Telekihez írt levelei/.

1679. október 12-én a miskolci gyűlésen a hadak most már egyetértve kérték Apafit, hogy vagy nyújtson segítséget számukra, vagy pedig engedje, hogy maguk hozzáfogjanak a tárgyalásokhoz. Apafi nem mert ellentmondani, de úgy sejtette, hogy Wesselényi áll a dolgok mögött és úgy vélte elintézhetőnek a dolgot, hogy Wesselényit kérte a kurucoktól, hogy küldenék be hozzá. November 11-én a következőket

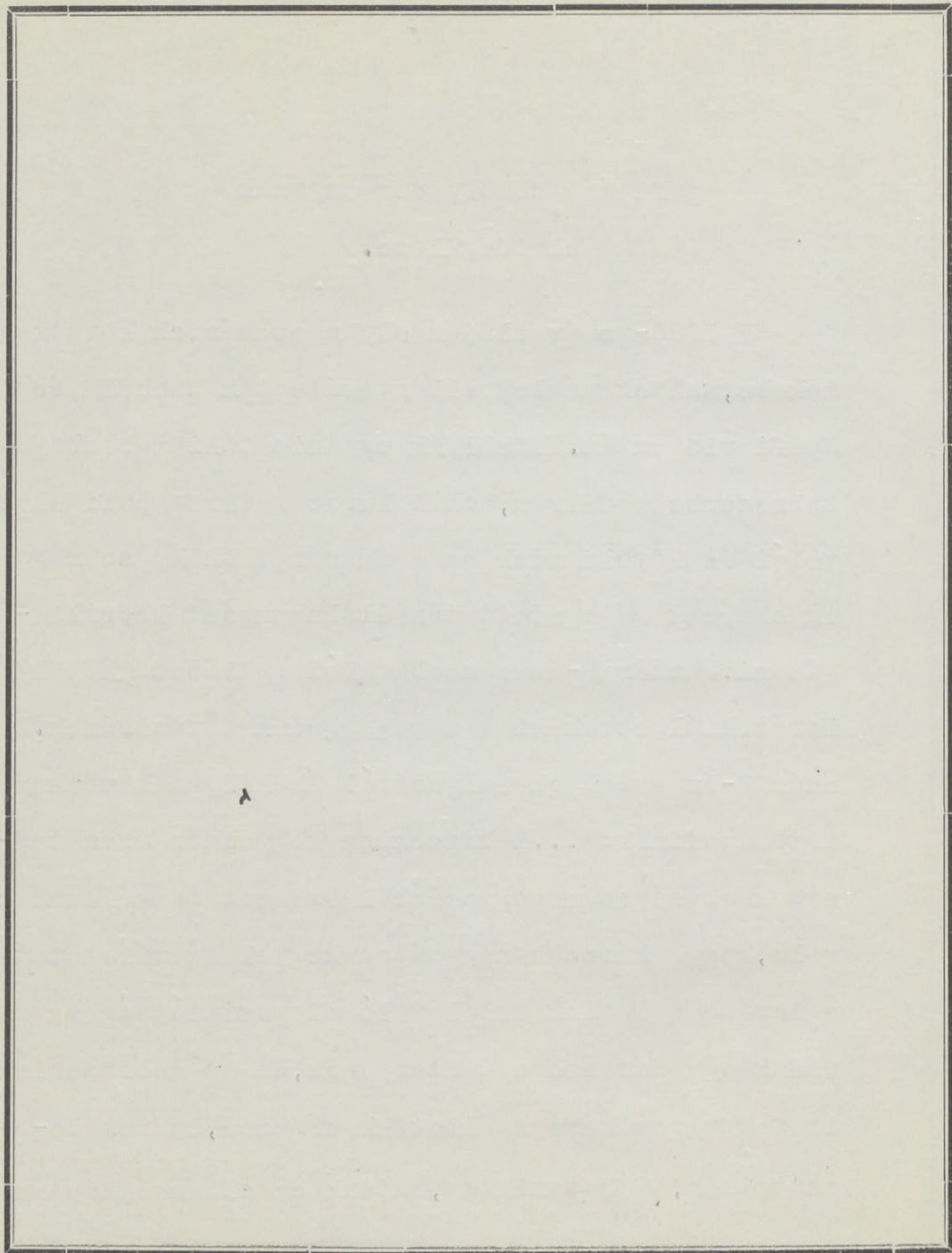
írták a bujdosók Telekinek: " ...Wesselényi Pál uramat eddig se tartottuk, se nem tartjuk, de hogy mi beküldhessük, vagy vehessük, ahhoz módunk nincsen" ./Deák f./Bujdosók levéltára 118. old. ./Tehát egyáltalán nem sietnek teljesíteni Apafi parancsát, sőt nyíltan megírják, hogy nem fogják Wesselényit kiszolgáltatni.

Erre december 2-án Gyulafehérváron összehívattja Apafi az erdélyi bujdosókat, ezek, akik a fejedelmi udvar és Erdély jóvoltából lakoztak a fejedelem védőszárnyai alatt, természetesen nem akartak hűtleneknek látszani és a gyűlésen biztosították is Apafit hűségükről: "...mi a mi kegyelmes urunk és az fényes porta hűsége mellől semmiképen el nem állunk, hanem a jövőendő 1680. esztendőre, mind addig míg az hadakozásnak és táborozásnak ideje lenne, az mi kegyelmes urunk az fényes porta segítségére és dolgainknak jóvőgre hozására elvárakozunk. /Bujdosók levéltára 120. old. ./Tehát itt már a két fél politikájában nyílt szakadást észlelhetünk, ami rövidesen a teljes szakításhoz fog vezetni.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines within a rectangular border.

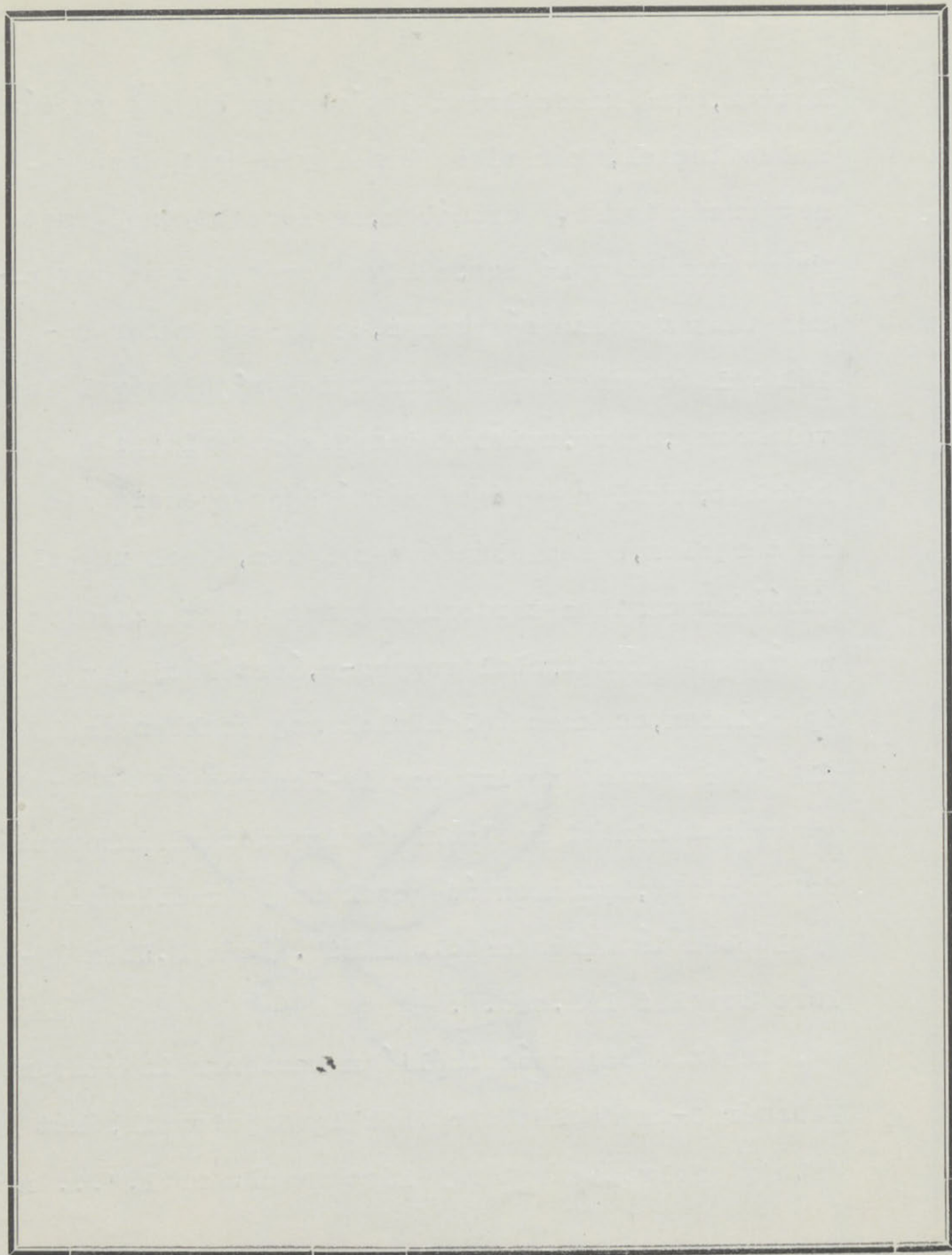
Apafi és Thököly viszonyának
elhidegülése.

Az 1680-as év elején olyan események következtek be, melyek végleg elmérgesítették Thököly és Apafi viszonyát. Thökölyék ugyanis téli táborba Debrecenbe vonulván, ott a kuruc hadkra Apafi alattvalói is lövöldöztek és most már Thököly se nagyon igyekezett az e miatt támadt lázongást lecsillapítani. Január 8-án a szoboszlói gyűlésen Thököly Imrét kiáltották ki a magyar hadak fővezérének. Január 7-én a dolgok folyásáról Thököly a következőket írta Apafinak: "...Debrecenben kegyelmes uram tegnap közönséges megegyezésből örömet szállunk vala, hogy akárcsak nagyságod kegyelmes választételeig és tovább dolgaink felől való dispositiójáig az hadak egy corpusban tartassanak, de az debreceniek is fegyveres kézzel állottak ellenem, be nem bocsátottak, az katonákhoz, hajdukhoz ellenségképpen

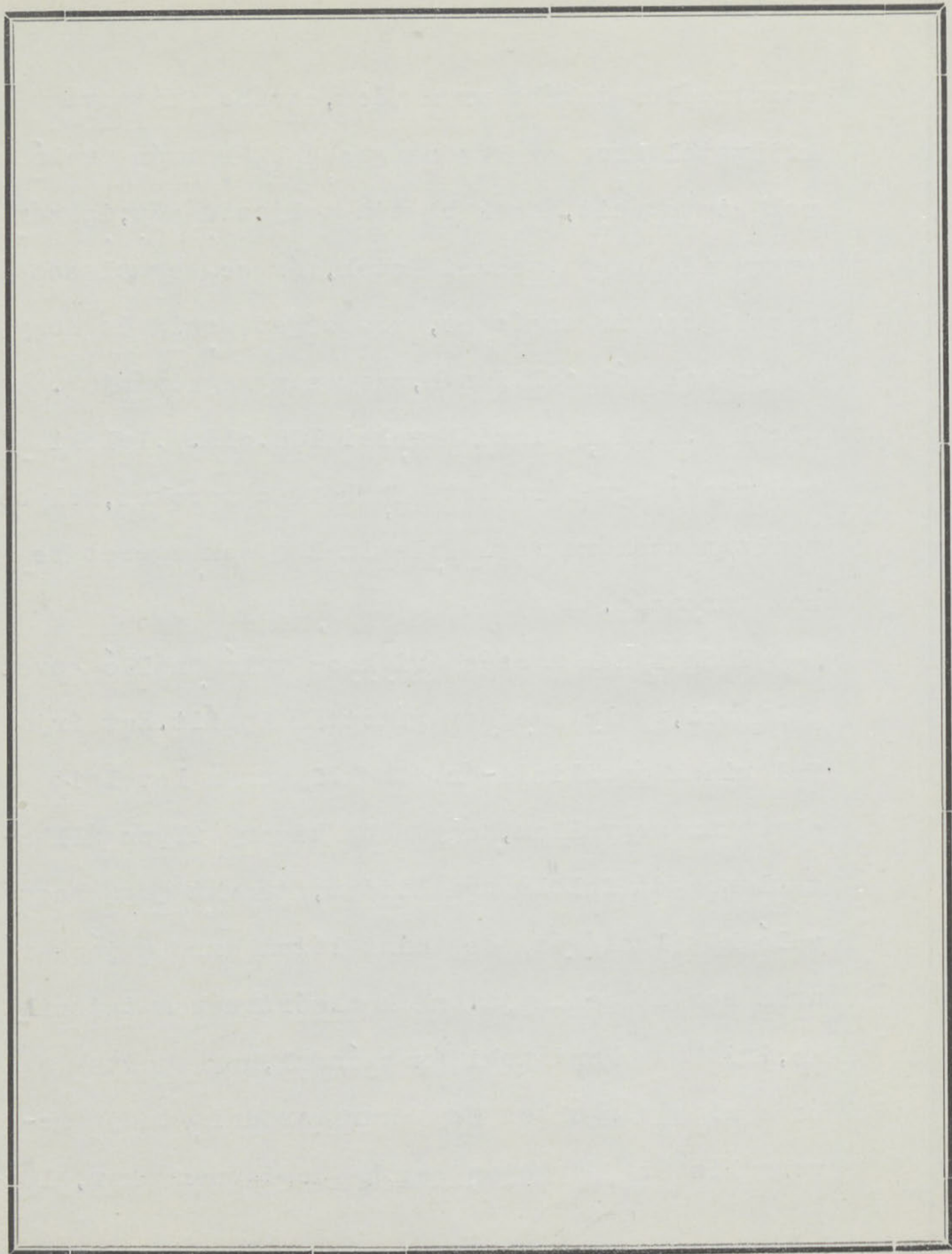
lőttek, mind katonalovát lőttek meg s mind hajdút sebesítettek; akár mikor sem lévén pedig ez az magyarság így egy csomóban, ha keresztyénségemet és az tovább való rossz következéseket ne tekintsem tudtam volna róla tenni, de az sok ember halálával és az egész városnak felprédálásával lett volna meg; nehezen is tudtam visszatéríteni az hadakat, azzal nagyságod méltóságos szeméit nem is terhelem, hanem alázatosan kérem, éjjel nappal tudósítson mihez tartsam magamat és ez az dolog nagyságod akaratjából vagyon-e, mert látja az igaz isten, csaknem bolondulok meg ezekben ez állapotokban s annyira meg is keseredett ez az magyarság a minapi szolnoki és az mostani inkoveniáért dolog miatt; Isten tudója csak hogy az holnapi gyűlésben is mire fordulnak ki". / Deák F. Thököly Imre levelei 158. old. /.

Tehát a bujdosók önállóan kezdenek intézkedni. Február 6-án megkötötte Thököly a jolsvai békét és újra felvette a tárgyalást az udvarral: "...én

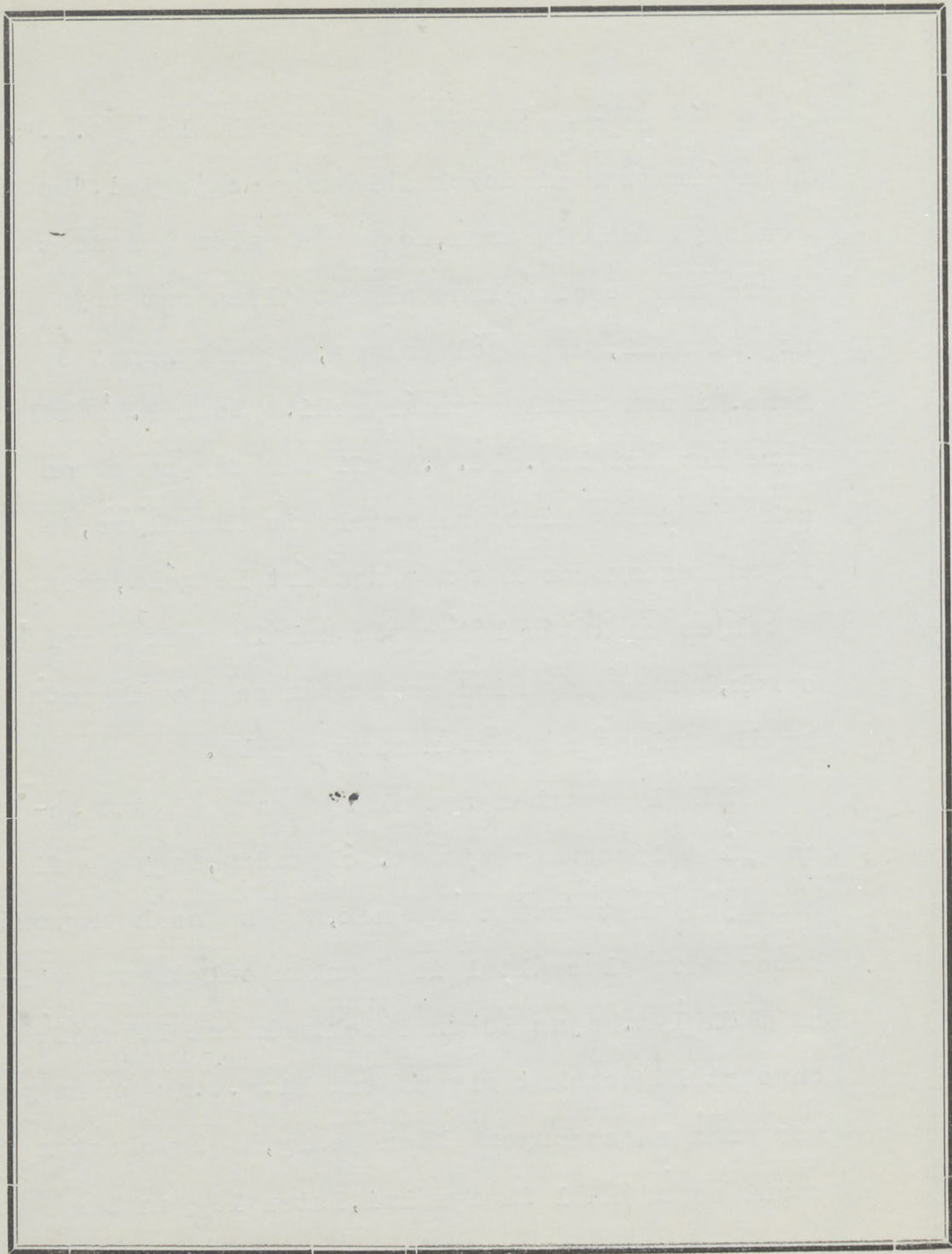
convincáalom inkább uram Kdet,eszébe juttatván
kijövetelemkor az közönséges dolgok iránt való
sok biztatásit,annak be nem teljesedését;igazán
engem ide hagyva veszni Ketek,már sem eggel sem
mással nem is segíthet,az hűséget pedig és hogy
az dolgok jól folyjanak,szorosan megkivánja".
/Deák F.Thököly Imre levelei 108.old./Teleki
vádaskodó levelére írta Thököly e sorokat,melyben
nyíltan szeméret veti Telekinek a sok ígéret be
nem tartását.

Thökölynek a császáriakhoz való önálló követ-
küldései,végleg megharagították Apafit.Ezt írja
Telekinek április14-én:"Thököly uram leveleit
olvastam megvallom,hogy soha bizony ilyen állha-
tatlanságot felöle nem hittem;/tudván maga hozzám
való kötelességét/ de amint látom arra a jóakaró
uram semmit sem hajtt.Annak okáért nékem tetszik
az,írja meg kend neki én szómmal,ha a porta
és a mi hűségünkben meg akar maradni /tudja re-
versálissát/ maradjon meg:ha pedig nem akar,elöt-

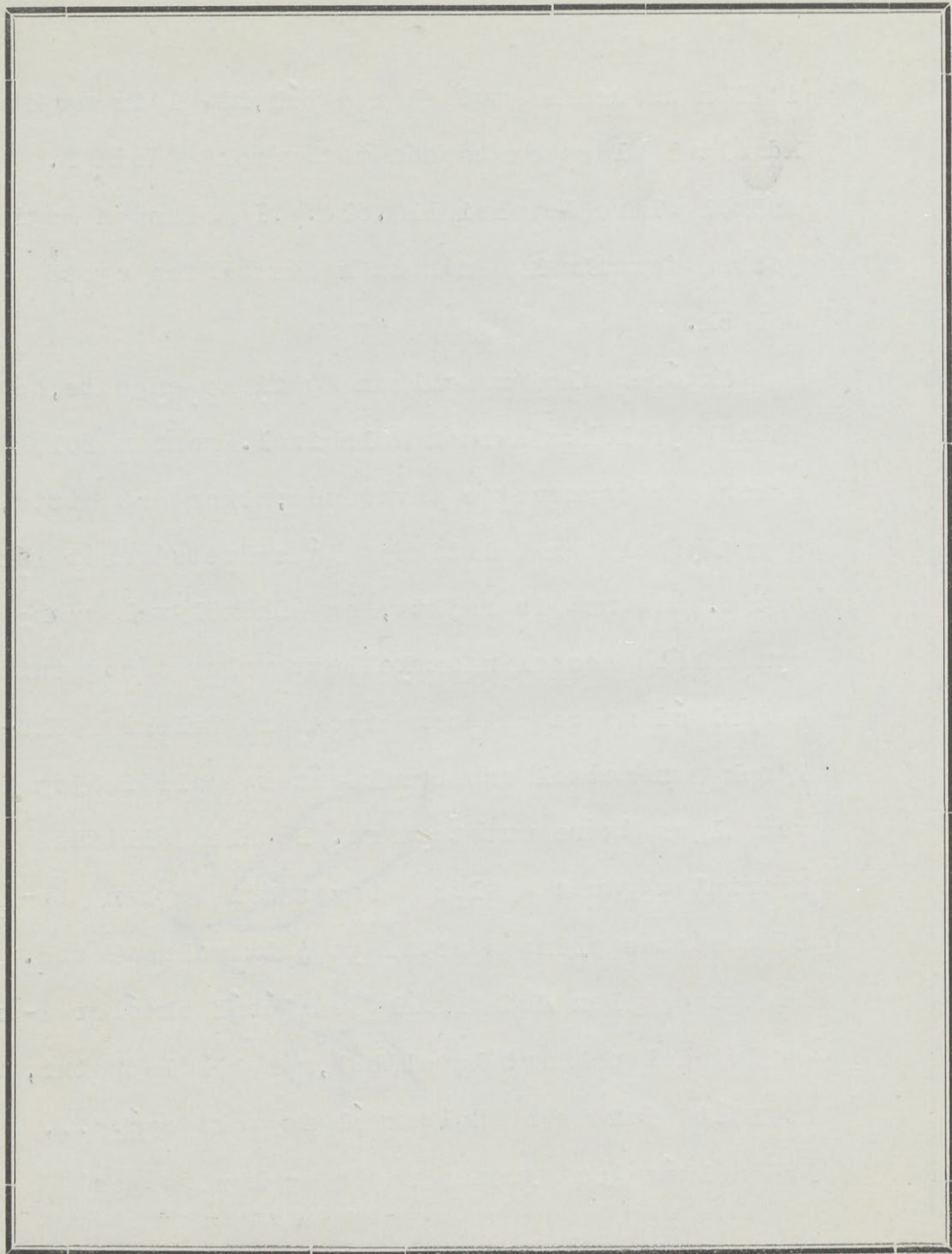
te az út ne vesztegesse az emberek elméjét...", az utóiratban mindezek fölé még megjegyzi: "Ne gondolj Thököly uram, hogy más ember bolond s észre nem veszi ^ő keme állhatatlanságát írja meg Kd neki; tudom jól dolgát, magának lehet ^ő keme. Mi nem irunk ezentúl neki." /Deák F. Thököly Imre levelei 193. old. / Apafi bár már régebben sok más dolog miatt neheztelt is Thökölyre, de ilyen kemény sorokat még nem írt le róla, szinte a teljes szakítás látszatát keltik ezek a szigorú sorok, bár az még mind ezek után se következett be oly teljes mértékben mint később.

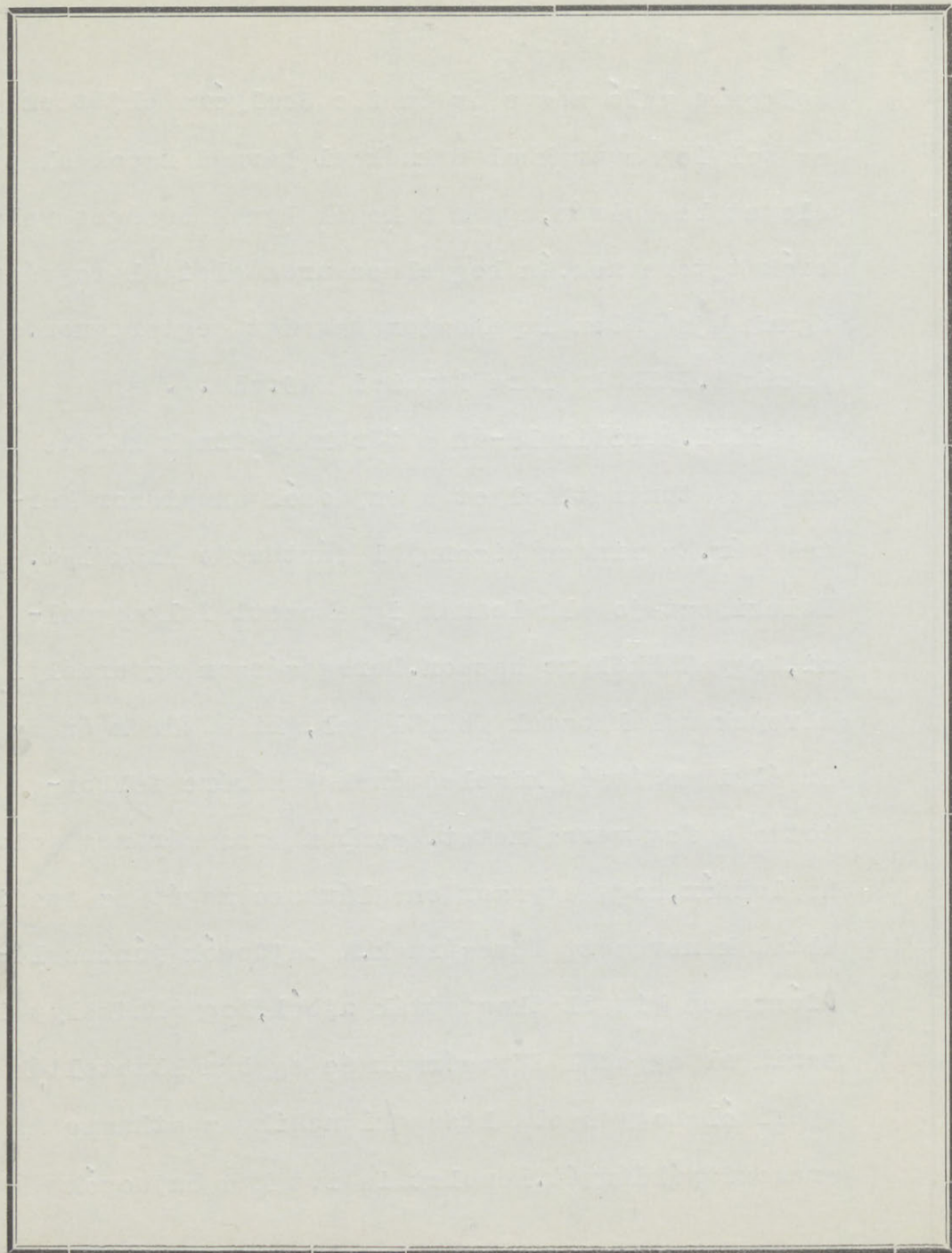
Thököly azonban nem akarja maga mögött becsapni teljesen az ajtót. Jól tudta, hogy Apafi haragja sokat árthat ügyének, még ha csak vagyonát kobozza is el ezáltal is élénken sujtotta volna Thökölyt. Május 30-án Telekinek írt leveleiből engesztelő sorokat olvashatni ki: "...Az én kegyelmes uram s asszonyom ellen pedig, ha igyekeztem szánt szándékkal impignálni, Isten legyen bár

ítélőm ha nem ha tudatlanságból, kirül is ngoktul
Kd által alázatos bocsánatot várok" /deák F.
Thököly Imre levelei 118.old./ .Igy lassan megint
jobbra fordulnak a már szakadással fenyegető
dolgotok.

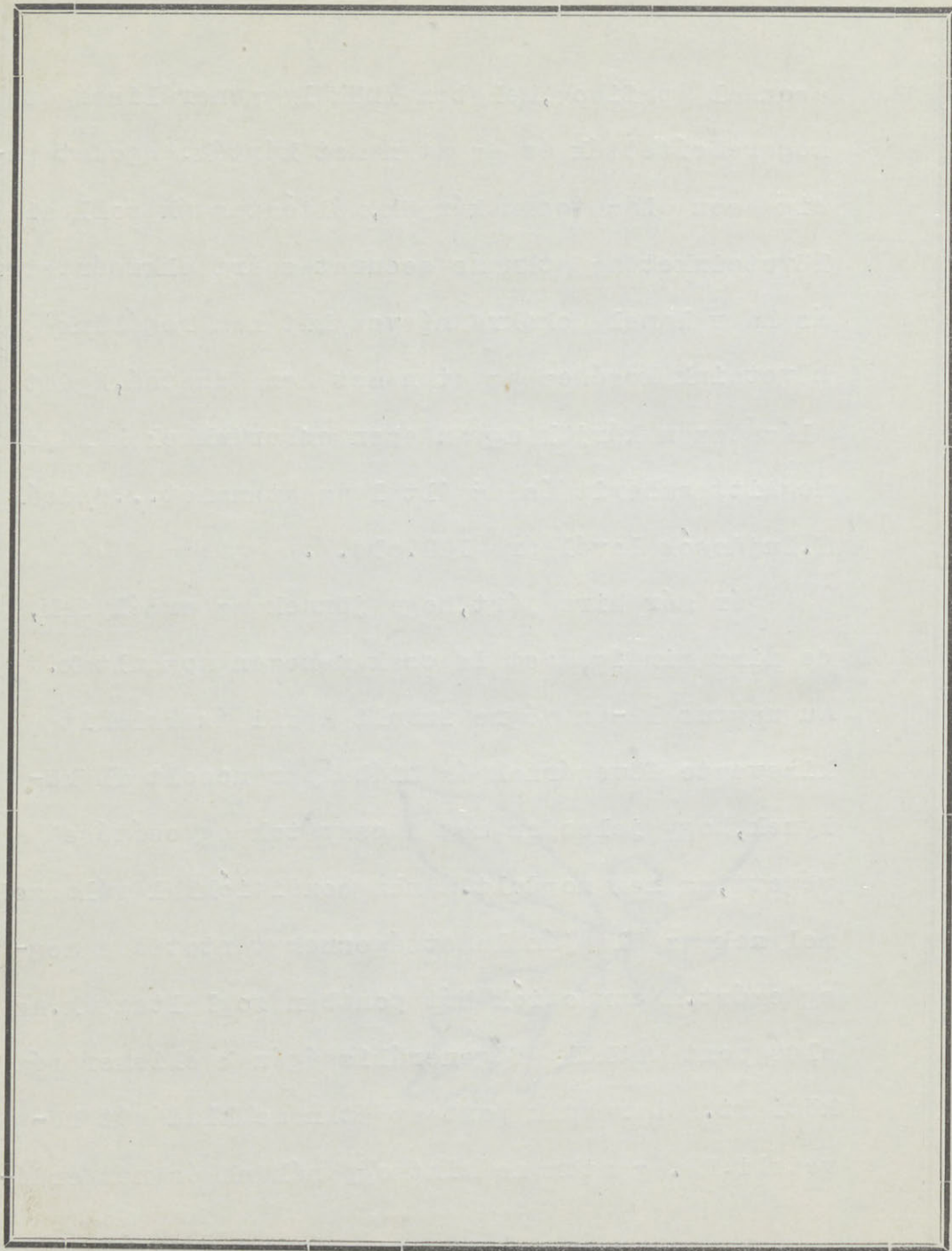
Október elején Somlyon Apafi megengedte, hogy
Thököly Találkozhassék Telekivel. Azonban Teleki
akkor már észrevette tévedését, mikor azt hitte,
hogy Thökölyben politikája jó szövetségesét lát-
hatja. Sőt arra is rájött, hogy Thökölyvel szem-
ben inkább Wesselényit kellett volna támogatnia.
A somlyói megbeszélésen bizonyára Teleki Thökö-
lynek a némettel szemben követett politikájának
veszélyességére mutatott rá. /Bethlen állítása
szerint ugyan e gyűlés a házassági ügyben tör-
tént sértés elintézése miatt jött volna létre.
De kétségtelen Thökölynek Somlyóról október 4-én
a fejedelenek írt leveléből, melyből láthatni,
hogy itt fontosabb dolgokról is volt szó: "...
Ngd méltóságos parancsára és az közönséges

azonnal Apafihoz, melyben Thököly generálisságát megere^osítotték és az athname^t kérték: "Ngodat pedig azon alázatosan kérjük, méltóztassék somlyai követeinket az athname securatasaért elkisértetni, és ha valamely okokra nézve /kit nem remélünk/ követeink kezéhez az athname^t nem adhatná, Ngodat alázatosan kérjük ugyan ezen emberünkkel küldje meghitt emberit és az által az athname^t..." /deák F. Bujdosók levéltára 129. old. /.

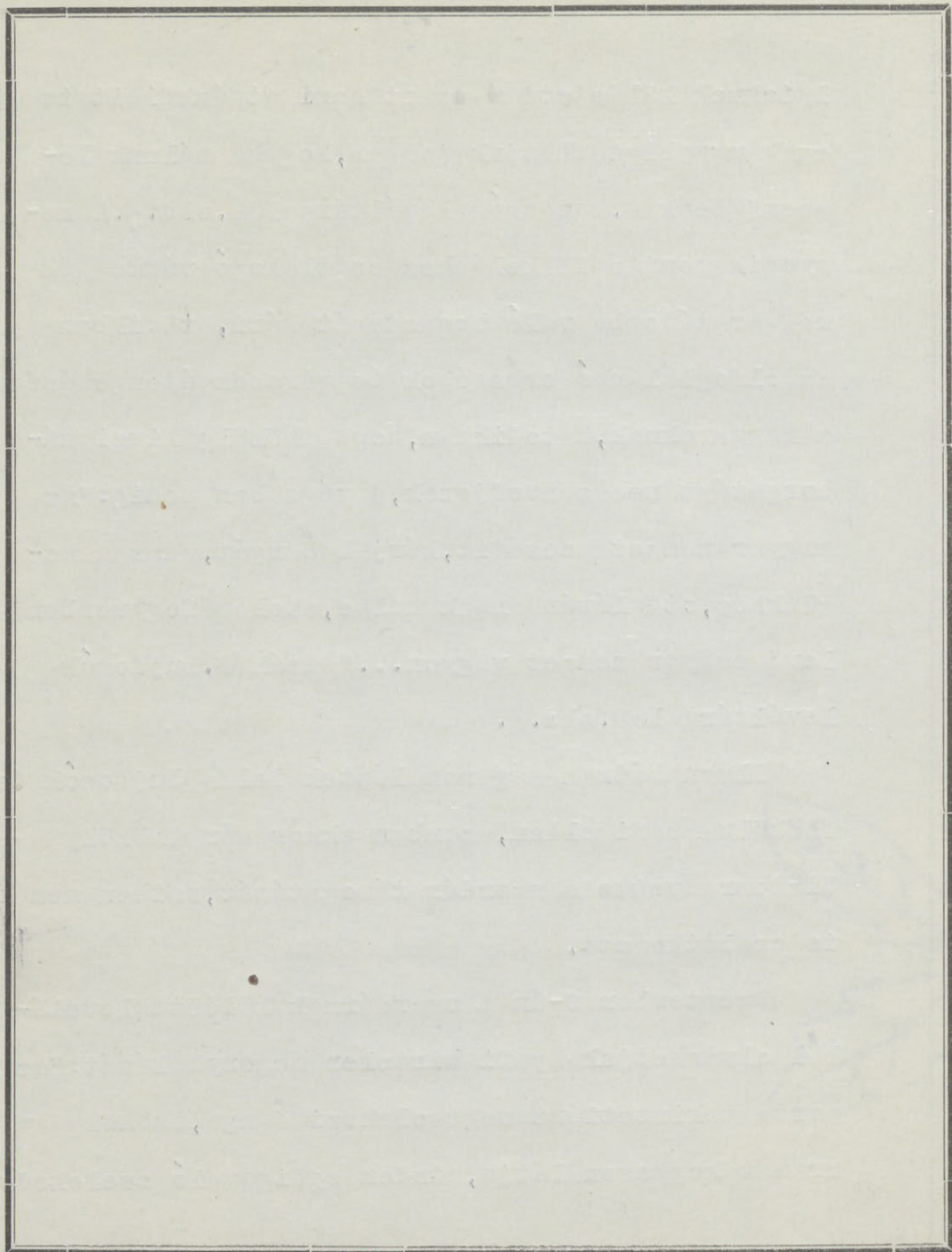
Bár már hire járt, hogy jönnek az erdélyiek, de mint mindig, most is csak nehezen mozdultak. Augusztus 12-én végre indult Apafi és Telekit kinevezte fővezérnek és hiába parancsolt Thökölynek, hogy jelenjen meg a csapatok egyesítése végett, az nem mozdult. Hanem conditiókkal válaszolt, melynek az alapján lehetségesnek tartotta a meg egyezést. A conditiók hét pontban foglaltattak. Az első pont Thököly főgenerálisságának elismerését köti ki. A harmadik pont az athname kiadását követeli: "3. Az athname minthogy nekünk és nem erdély-

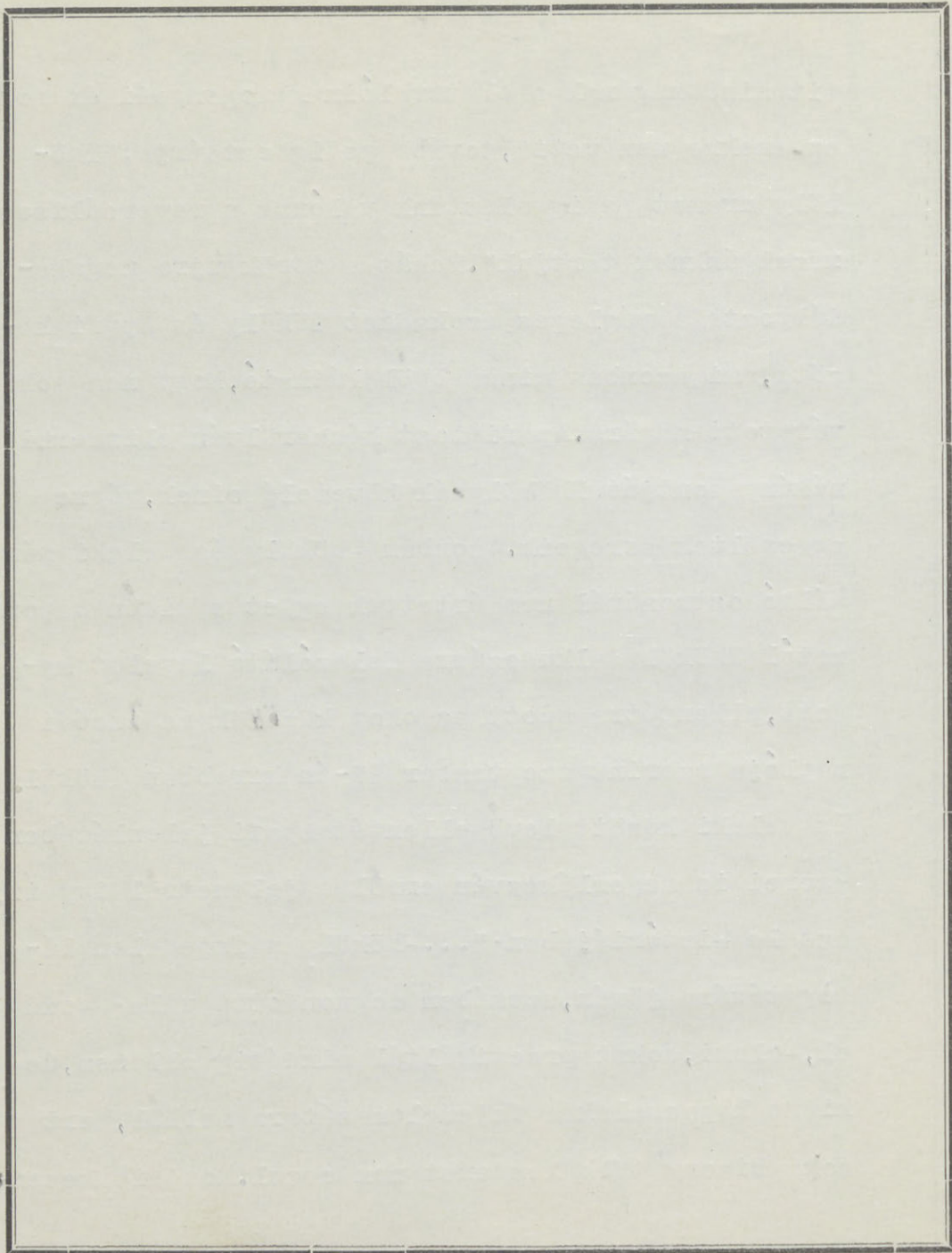

lyieknek küldetett a az otthoni atyánkfiait is csak úgy biztathatjuk jobban, hogyha nálunk leszzen"/Deák F. Bujdosók levéltára 132. old./ .A negyedik pont a fölkeléshez csatlakozó vármegyék magyar táborba való beosztását kéri, ötödikben az elfoglalandó erősségek és városok átengedését a magyaroknak, hatodikban, hogy Thökoly hivei háborgatást ne szenvedjenek, a végsőben pedig: "Az magyar nemzet pecsétit, kérjük ö ngát, a dassa kezünkhöz, ott lévén annak helye, ahol a fegyverben levő magyar nemzet vagyon..." /Deák F. Bujdosók levéltára 133. old./ .

Ilyen bátran még nem léptek fel a bujdosók és Thökoly Apafi ellen, azonban ekkor már Thökoly biztosra vette a szerdár támogatását, amiben nem is csalatkozott.

Szeptember 6-án a szerdárnak küldött leveléből olvashatjuk Apafi hirtehen megenyhülését: "Az porta tekintetiért megcselekszi ö nga, Thökoly uramat kegyesen látja, minden eddig való cselekedé

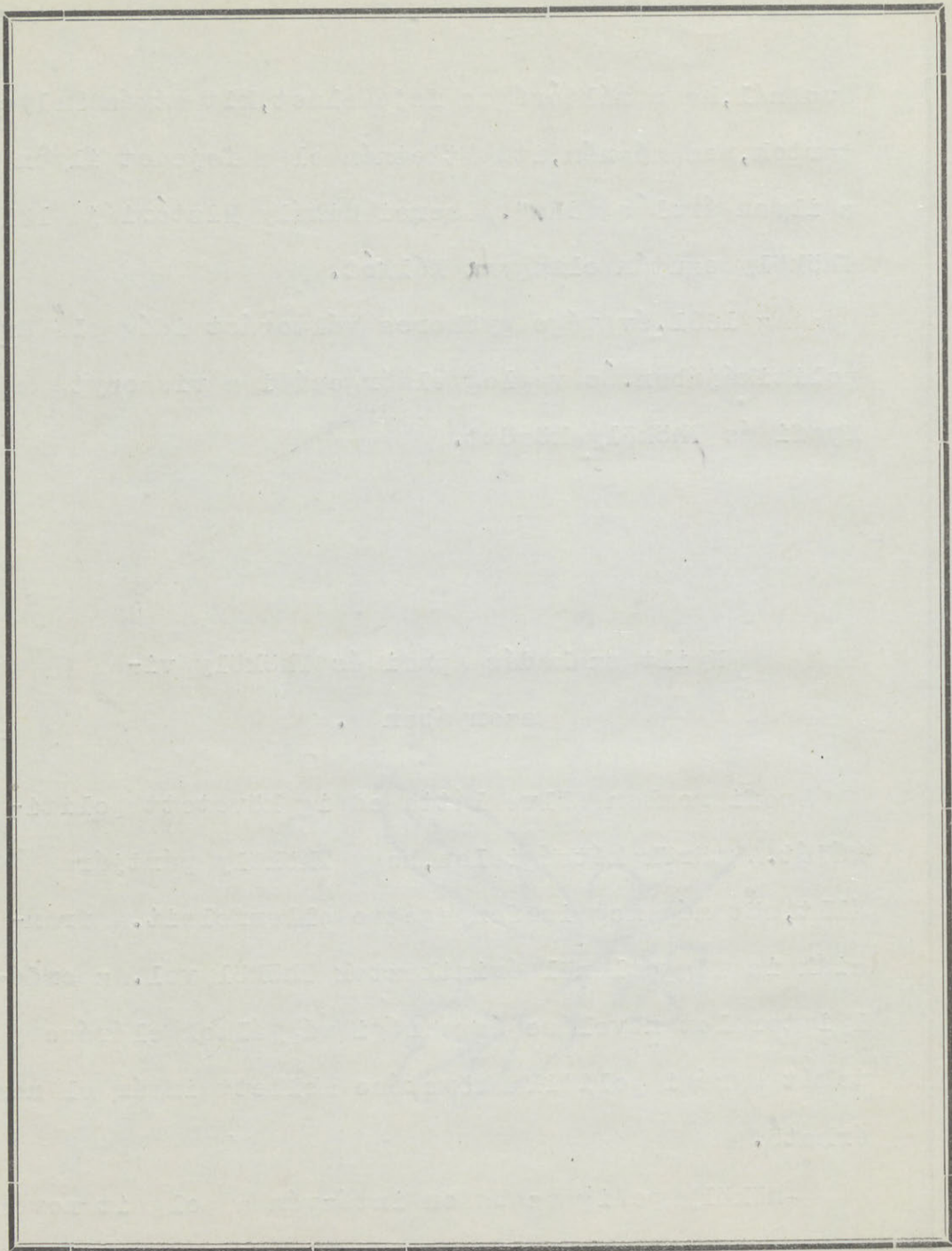
volnál; ha a méltóságos fejedelmet, kit atyám helyett tartok, nem nézném, itt üttetném el a fejedet ilyen s ilyen áruló fias". /Cserei Mihály Históriája 131. old./
Thököly ezután elhagyta Kállót.

Az 1681. év vége gyökeres változást idéz elő Erdély politikájában. És végleg elmérgesíti a viszonyt Apafi és Thököly között.

Nyílt szakadás Apafi és Thököly viszonyában .

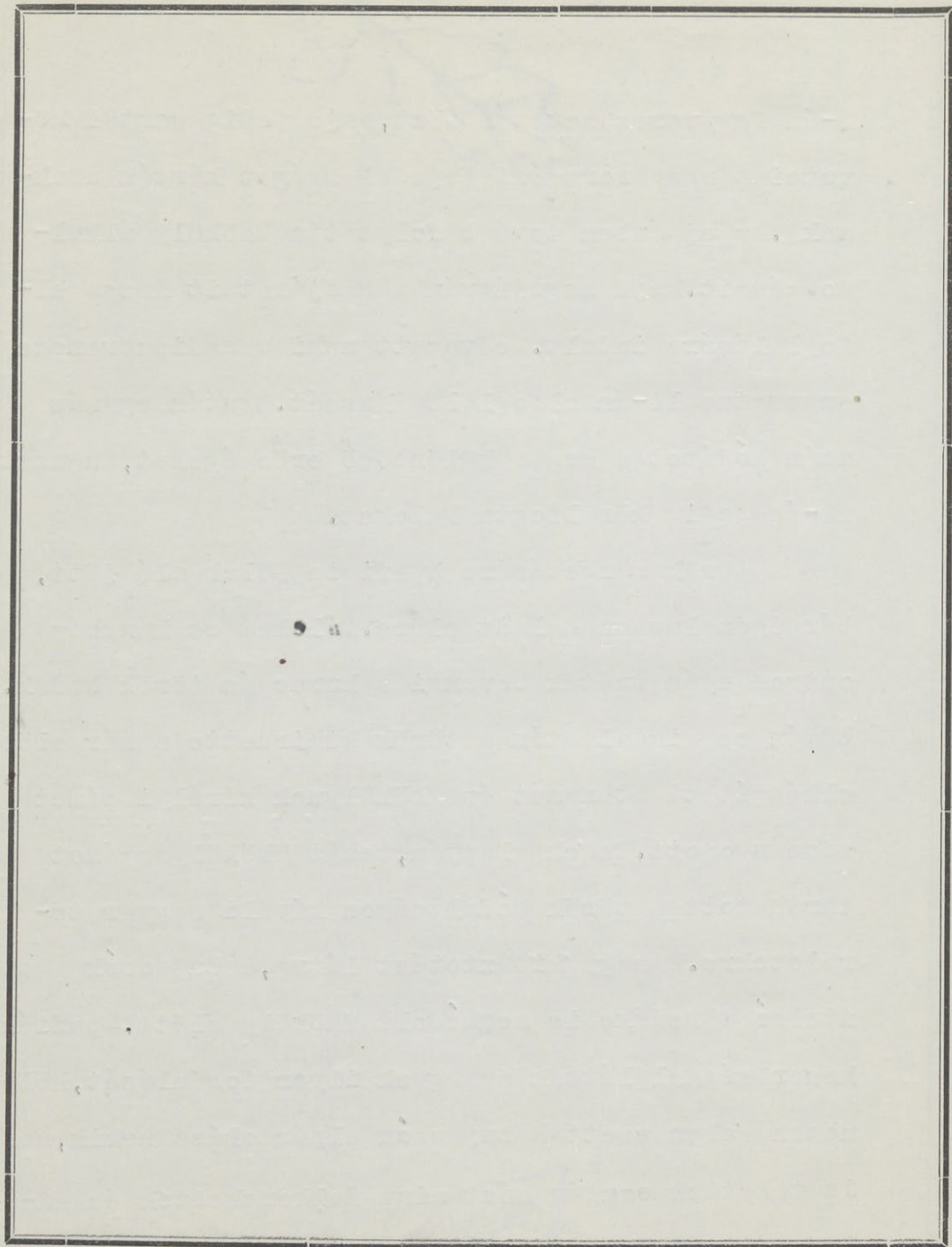
Apafi romban dölve látta eddig követett politikáját. A török kétségtelen, hogy Thököly pártjára állt, sőt még meg is fenyegette ellenfeleit. A franciák is függetlenül érintkeztek Thökölyvel. Az erdélyi terület növelése és a régi vágyálmok elérése tehát a régi politika követése mellett immár el nem érhető.

Thököly pedig szabadon intézvé a dolgait november

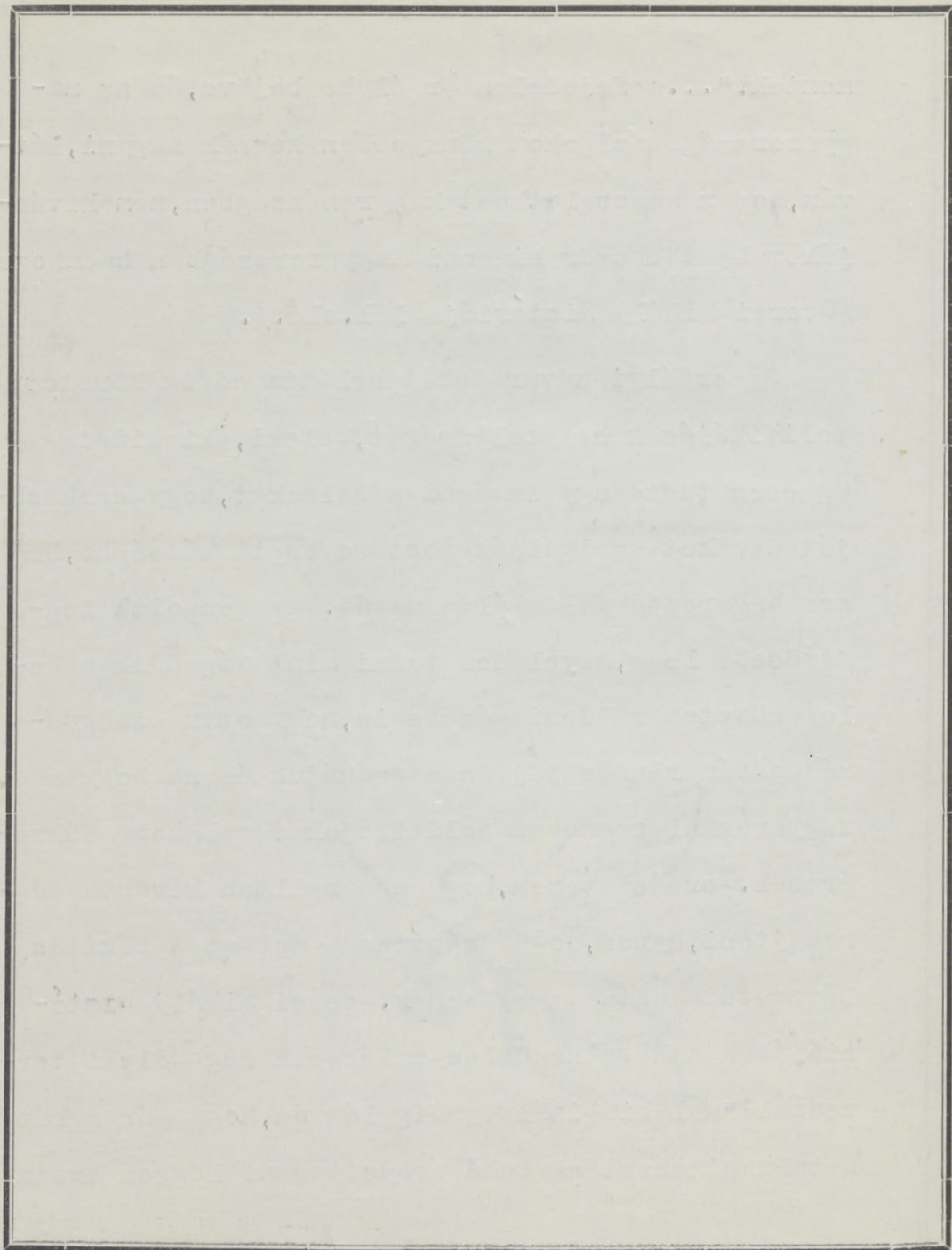
3-án fegyverszünetet kötött, majd pedig portai követi a magyarországi fejedelemséget kérték uruknak. Az új évben tovább folytatta Thököly alkudozásait. Majd megújítván a hadjárait Kassa elfoglalására indult. Kedvezett neki a hadszerencse augusztus 14-én elfoglalta Kassát. Ezután egymás után hódította meg a különböző erősségeket, augusztus 22-én pedig körülfogta Füleket.

A török sürgetésére Apafi is Fülekre alá jött, bár igen lassan haladt előre. Füleket csak nehéz ostrom után tudták bevenni a kuruc és török hadak. E fényes diadal után a török kihirdette a már előbb elkészített athnament és Thökölynek királyi címet adományozott. Ennek alapján, tehát Thököly számot tarthatott a török hódoltságán kívüli magyar területekre. E nagy kitüntetést látva, a bujdosók utolsó töredéke is meghódolt Thököly előtt. Apafiék keserőséggel látták az ügyek ilyen fordulását, különösen zokon esett a bujdosók elpártolása nekik, nem is tehettek ezután mást mint felkerekedtek és haza-

mentek."...a fejedelem Erdélybe bejőve, és az magyarországi dolgokat könnyebben kezdék hagyni, látván, hogy megváltkoztak a reménségben, nem kívánják vala többször kimenni Magyarországbán hadakozni".
/Cserei Mihály Históriája 131.old./.

Az erdélyi udvar tehát belátta eddig követett politikájának helytelenségét, Teleki, aki mindig ügyesen tudta úgy intézni a dolgokat, hogy azok saját ügyüket szolgálják most se esett kétségbe, hanem hamarosan feltalálta magát. Úgy gondolta legüdvösebb lesz, mivel nem tudni mint végződik a dolog követet küldeni Bécsbe is, hogy ottx kimagyarázkodván rendbe jöjjön a szénájuk és ne hogy a magyarokkal szembeni politikájukat valahogy félreértsék. Természetesen, hogy nem nyiltan kívánta végrehajtani, hanem, hogy szépítse a dolgot a békítés látszatát adta az egésznek. Cserei Mihály Históriájában a következőkben emlékszik meg Teleki terveuről: "Teleki Mihály pedig látván, hogy már a két hatalmas nemzet egybeháborodott s mi leszen exitusa

a hadakozásnak senki nem tudhatja, mivel a német császár ellen sokat vétett vala a magyarországi dolgok manutentiójával, hogy mind két részről s akárhogy forduljon a hadi kocka, az ő dolga securitásban lehessen ráveszi a fejedelmet, hogy küldjön alattomban követet a német udvarba és ott legyen mind addig míg elválnak, a török micsoda operációhoz kezd, és a miniszterek elméjét tanulja ki, Erdély iránt micsoda opinióval vadnak". /Cserei Mihály Históriája 133. old./.

1683-ban a szultán Bécsset akarja megvenni és ekkor újra megparancsolja Apafiéknak, hogy hadaikkal jöjjenek segítségre. Apafi és Teleki azonban most már még nehezebben mozdulnak mint azelőtt. Egyiknek sincs kedve az induláshoz, inkább otthon szeretnék bevárni a véget, hogy azután majd a szerint cselekedhessehek. Azonban a török szigorúan rájuk parancsol. Megparancsolja, hogy úgy a fejedelem, mint a hadak készülődjenek a kimenetelre, és szemére veti a fejedelemnek, hogy eddig ő maga sürgeté

miáltal élénken sujtotta volna ~~Apafi~~ Thökölyt. Angyal Dávid szerint Thököly kimélni akarta erejét és azért nem bocsájtkozott döntő ütközetbe. "Ha seregei részt vesznek a nagy döntő ütközetben - írja- bizonyára veszteségeket szenvednek márpedig erejének ily gyengítése jelentékenyen súlyosította volna helyzetét az udvarral, Apafival, saját alattvalóival s még a portával szemben is."/Angyal Dávid K.Thököly Imre II.rész 56.old./.

Angyal Dávid szerint Thököly még Bécs ostroma alatt megpendítette a nagyvezér előtt az erdélyi fejedelemség kérdését, melyet el~~xxx~~ szeretett volna nyerni azonban amaz ezt a háború befejezése utánra halasztotta. Erről és a már előző követelésekről is bizonyára Apafiék is értesültek és ez csak megerősítette őket szándékukban.

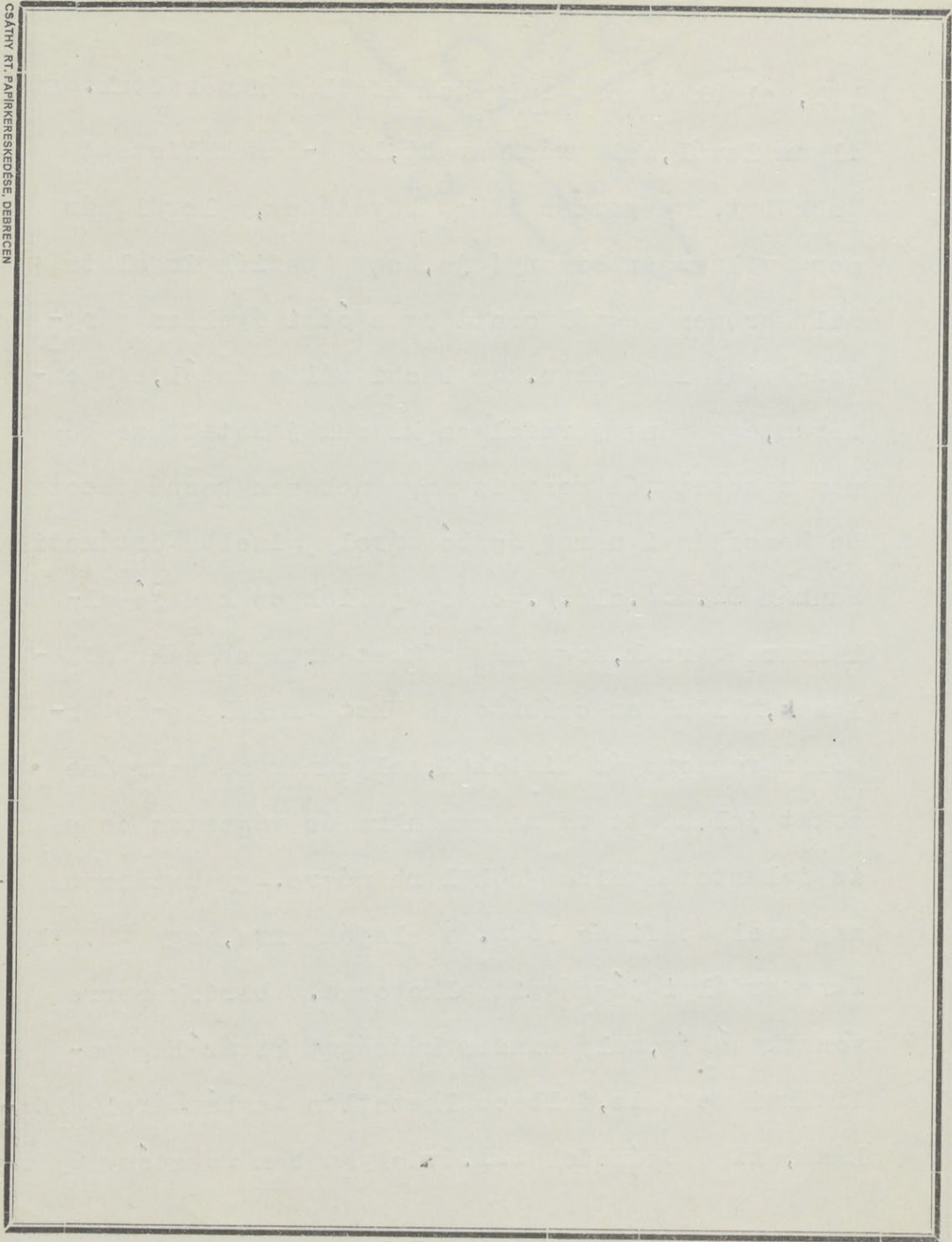
Bécs ostroma mint tudjuk balul ütött ki a törökre nézve. Ezután Thököly még inkább beigazolta látt látta tartózkodó politikájának helyességét. A párkányi csatába se küldött lényeges magyar sereget

se vezettek eredményre .Május 27-én személyes felkelést hirdetett Thököly.De mind ez hiába való volt,mert Schultz felépülése után,aki átvette újra a német hadak vezetését,minő veszélyesebb lett Thököly helyzete,egymás után veszítette el várait és hívei is mind nagyobb számban pártoltak át a császáriakhoz.

A Thökölyn vett diadalok híre úgy látszik mostmár felbátorították Apafit is,aki érkezettnek látta az időt,hogy végre a sok boszuság miatt amit neki Thököly szerzett,megboszulja magát és örökre megszabaduljon azon nyomasztó érzéstől,hogy Thököly trónját veszélyezteti."Mennyi sok méltatlan boszukkal illetett bennünket" írja Telekinek az 1685.év elején és úgy látszik nem sokáig váratott magára,hogy mind ezért megfizessen Thökölynek.

Thököly Imre már előzőleg ismerte az erdélyiek szándékát,vele szemben tanusított rosszindulatukat, ez kitetszik nem egy leveléből,vagy követjelentésé-

ből, melyek a portai iratok közül ránkmaradtak. Egy ilyen levél, mely ránkmaradt, 1684-ben küldetett Thökölytől a portán időző követéhez, a levél pár sora világosan bizonyítja, hogy Apafiék indulata mily erősen megváltozott az utóbbi években pártfogoltjuk irányában. "Az bécsi változástól, egy emberem, egy pénz jövedelemem ki nem jöhetett se bé nem mehetett; és most is nagy nehezen bocsáttatott be Nemessányi uarm"/Szabó Károly Kisebb Történeti Munkák II. 359. old./ . Tehát Apafiék csak a jó alkalomra vártak, hogy még többet árthassanak Thökölynek, különösen csábította őket Thököly szép erdélyi vagyona és birtokai, melyeknek megszerzése sokat jelentett volna számukra és végzetes csapást is jelentett volna Thökölyre nézve. Így határozta magát el Apafi az 1685. év elején arra, hogy Thököly Imre erdélyi jószágait elkobozza. E birtok perre vonatkozólag, mely minden kétséget kizárólag politikai tett is, felbecsülhetetlen Szabó Károly közlése, aki a Századok III. évfolyamában Pásztóhy György

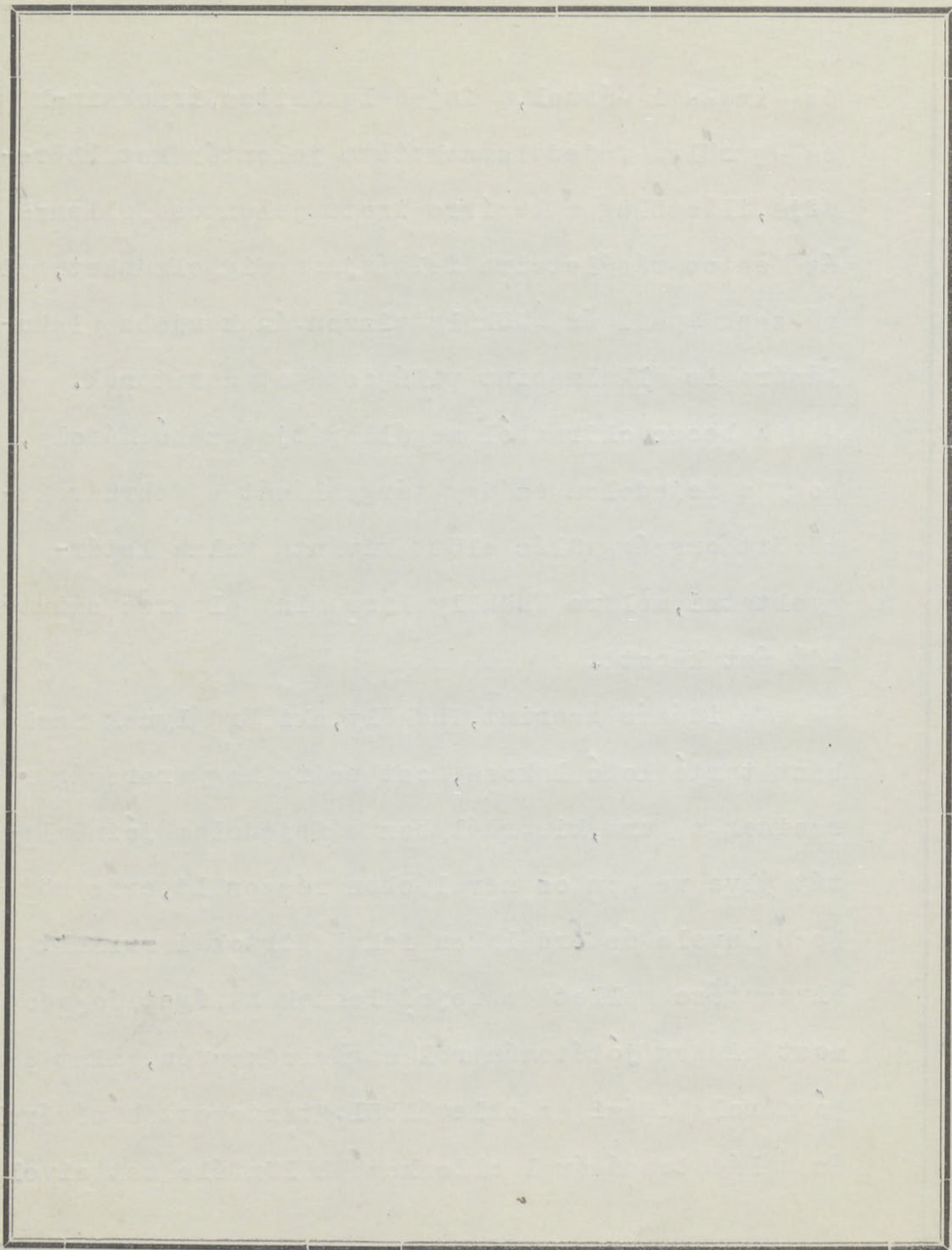

és Vizaknai Sámuel, a fejedelem hites irnokainak ez ügyről, a fejedelemnek tett jelentésüket közreadja, illetőleg a 14 ívre írott jelentés jellemző és fontos részleteire felhívja a figyelmünket, mely részek Apafi és Thököly viszonyának újabb alakulására is alkalmasint világosságot derítenek.

E becses okiratból megállapítja Szabó Károly, hogy a fejedelem az ügy tárgyalását a február 22-re tűzött országgyűlés előtt kívánta volna letárgyaltatni, melyre Thököly Imre mint alperes szintén idézést kapott.

Az idézés szerint, Thököly, aki Erdélynek azelőtt bent tartózkodó lakosa, most pedig Magyarország részeinek az ura, ki Erdélyben a fejedelem jóindulatát élvezve gondos nevelésben részesült, erős kötelező levele és Erdélyben fekvő birtokai ~~melléi~~ elvesztése mellett a fejedelemnek hűséget fogadott most minden jótéteményről megfélekedzván, amint Szabó Károly idézi az oklevélből: "tartozott hűségével és háládatosságával ellenkező különféle tetteivel

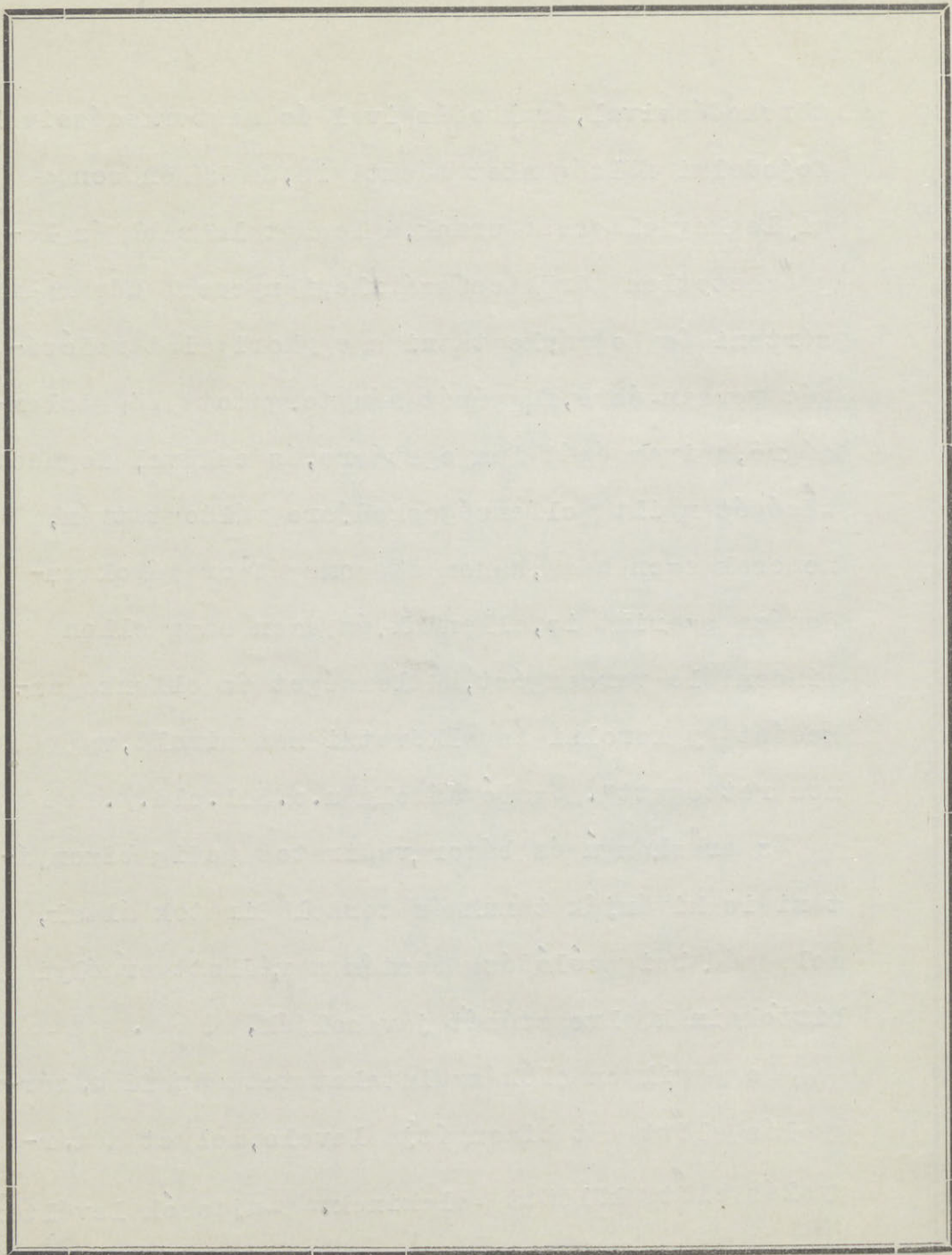
CSÁTHY RT. PAPIRKESKEDÉS, DEBRECEN

törekedéseivel, árulkodásaival és mesterkedéseivel fejedelmi fölségünket másutt is, de különösen a mi legkegyelmesebb urunk, a leghatalmasabb és legyőzhetetlen török császár legfényesebb udvarában sérteni és botránkoztatni s egykori alattvalóságát versengésre, függését hánytorgatott föggetlenségre, szivességét fenyegetésre, és esküvel fogadott hűségét nyílt ellenségeskedésre változtatván, nemcsak ezen haza, hanem a szomszéd országok tudomása szerint is, ellenünk és ezen haza ellen mindenféle versengést, hűtlenséget és ellenségeskedést gyakorolni és elkövetni nem pirult, vagy nem rettegett". /Szabó Károly u.o. 341. old. /.

Ez erőshangú és bátor vádiratot pedig bizonyítani is kívánják tanuk és terhelő iratok által, mely vád beigazólódása esetén a vádlott erdélyi birtokainak elvesztését javasolják,

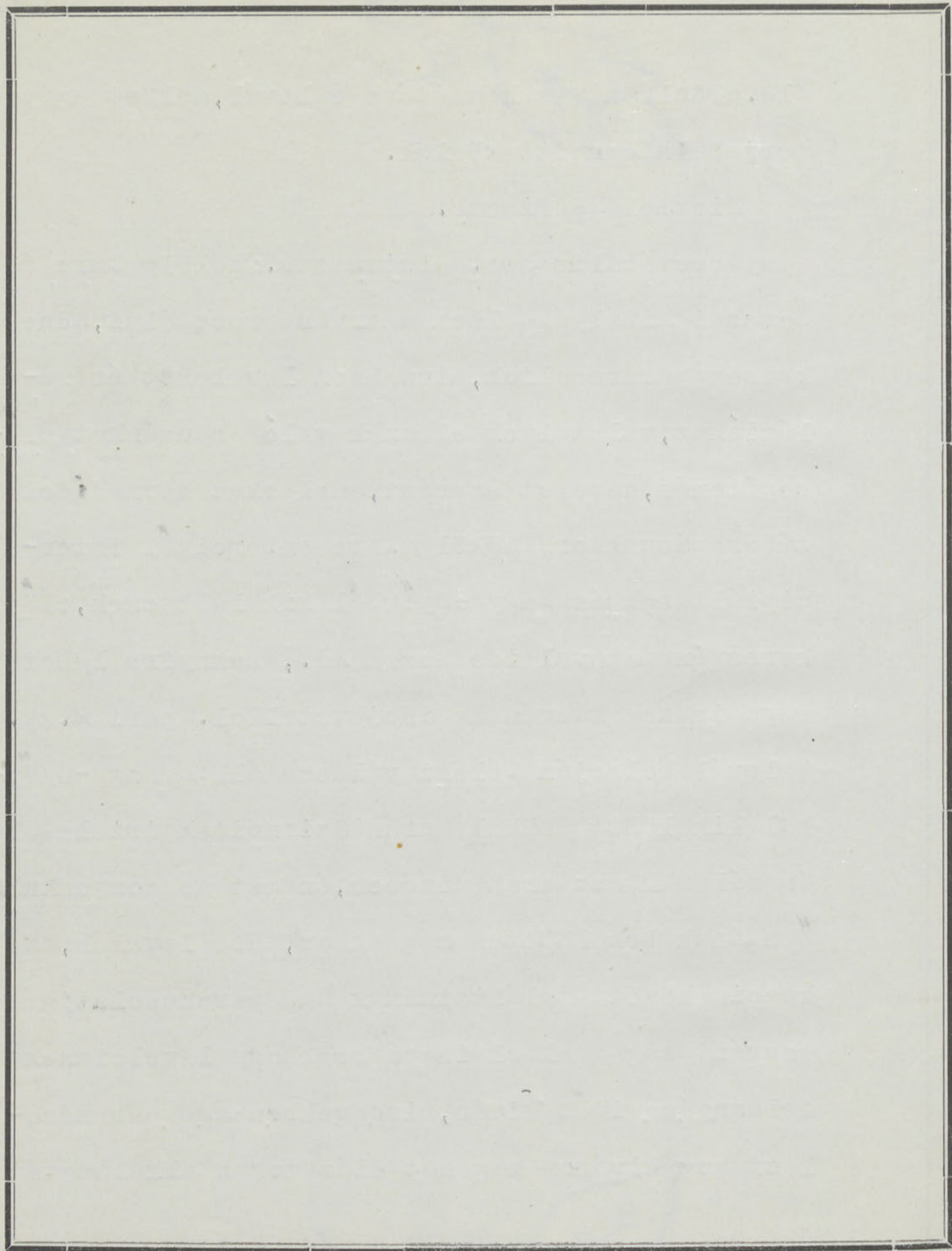
Hogy milyen előkészületeket tett Apafi a tárgyalás előtt azt bizonyítja levele, melyet a tárgyalás előtt küldött Telekinek. A Bujdosók levéltár

215. oldalán van közzétéve e levél, melyet egész terjedelmében itt közlök.

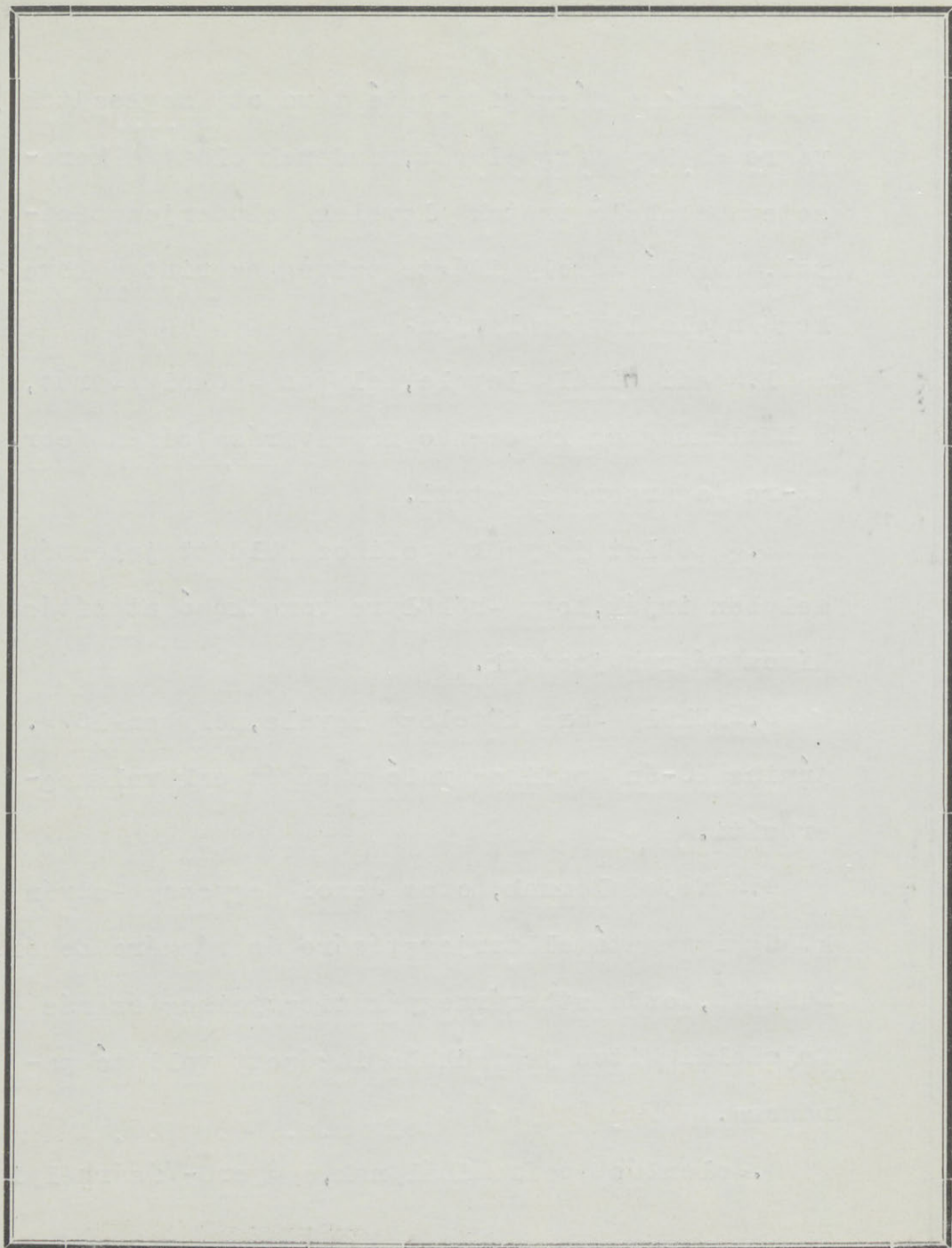
Michael Apafi stb.

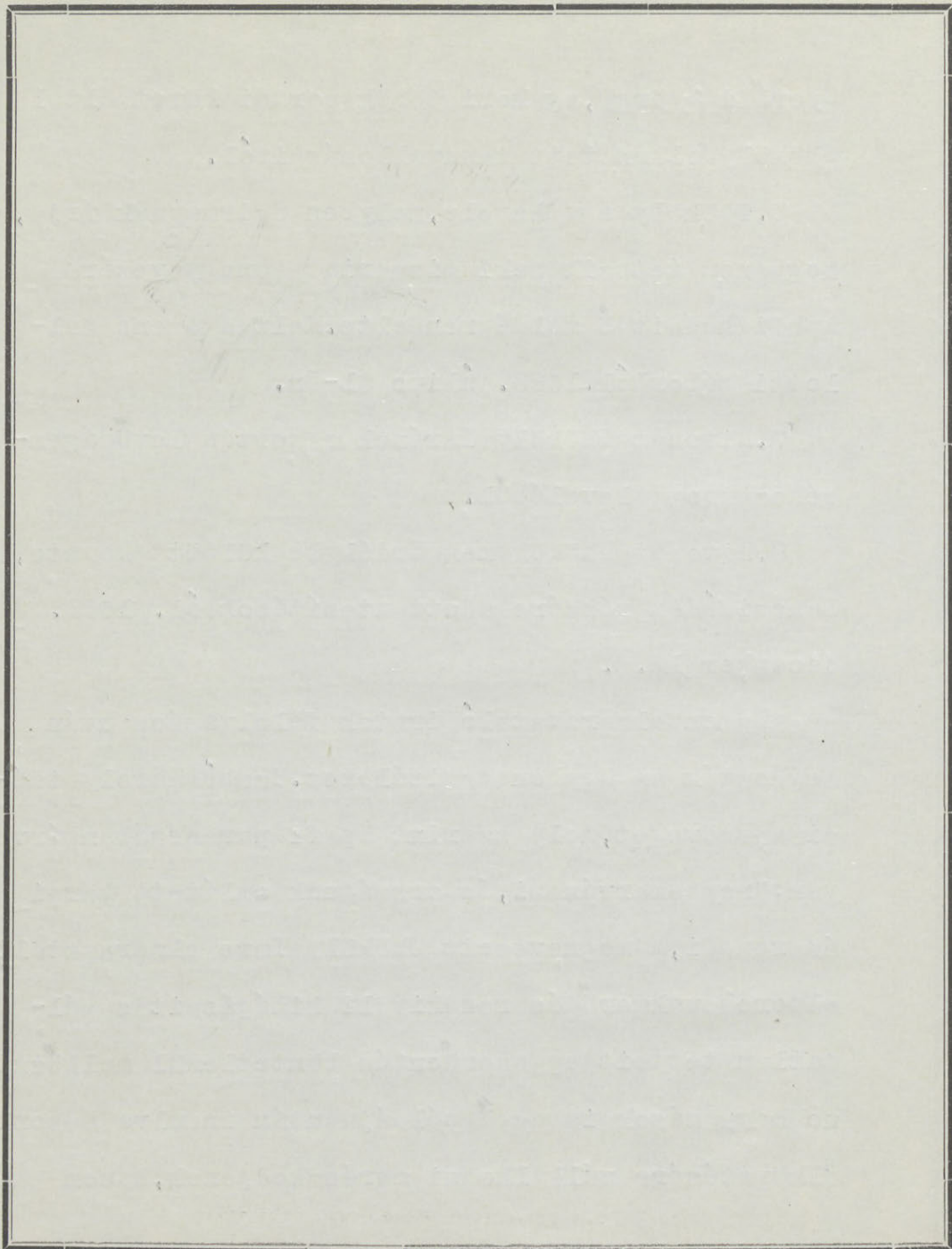
Spectabilis stb. Salutem stb. Thököly Imre és Barcsai Mihályék ellen akarván procedálni, Kdnek kgsmsen parancsoljuk, mind azon leveleket és relációt, valamelyek ellenek való causánkat elősegítenék, nevezet szerént, amelyeket harmadéi táborozásunkkor Thököly Imre embereitől interceptiáltanak és Nagy-Györből kiküldöttek, előkeresvén magával ide hozza Kd., amennyire lehet maga is nem késvén az idejövettel. Apafi M. mp. A levél belsején Teleki válasza áll: A Nagy-Györből kiküldött Thököly uram Szirmainak irt levele én nálam kgsms uram nincsen; én azt asszonyunknak ő ngának beküldöttem még akkor; több levelek, ha kezeim között találtatnának Ngd parancsolatja szerént magammal elviszem csakhogy leveleimnek felhányása időt kíván; mindenekben Ngd parancsolatjához kívánom magamat alázatosan alkalmaztatnám".

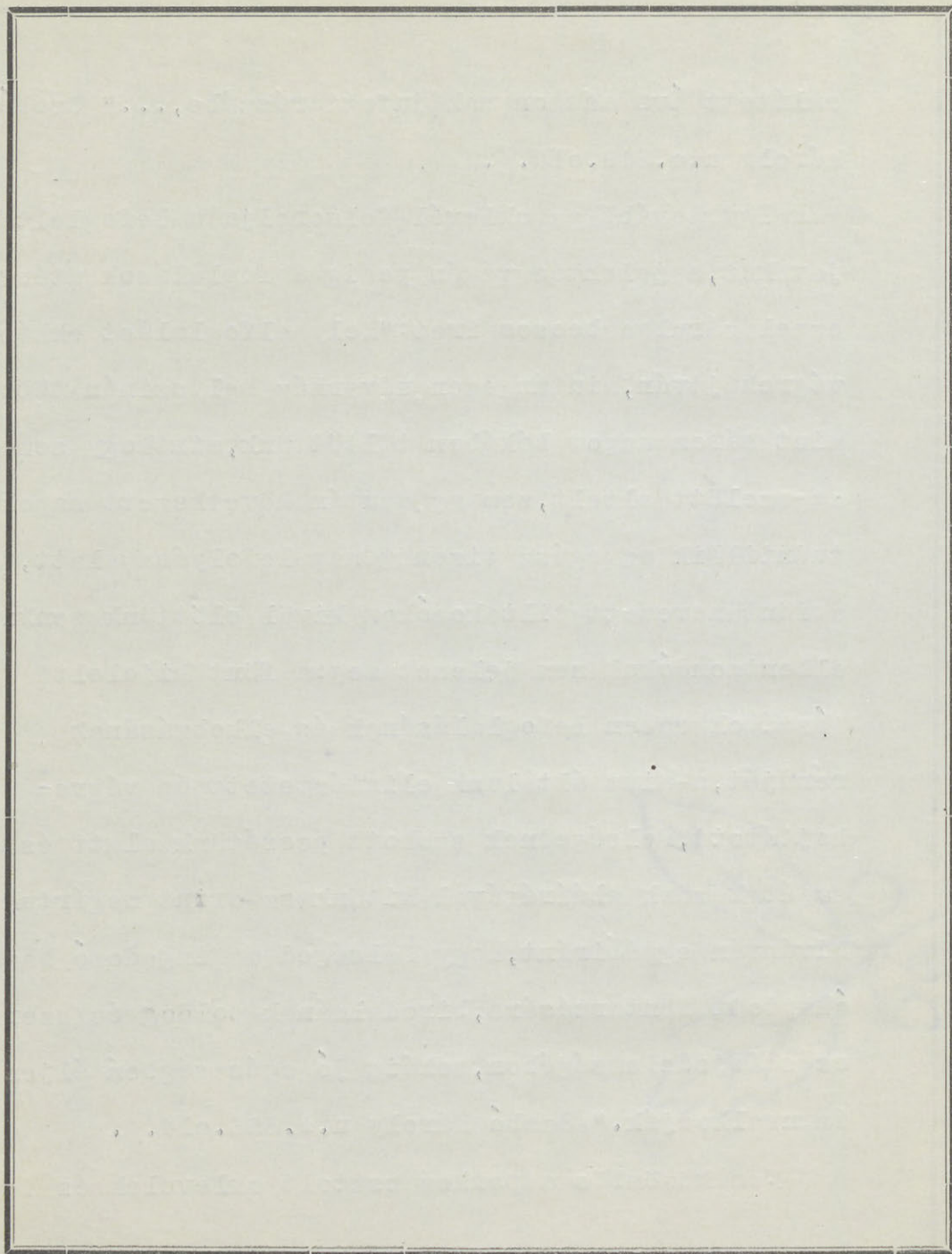

Ilyen előkészületek után a tárgyalás március 13-án folytatott, amikor is Baranowsky György Thököly Imre erdélyi jószágigazgatója is megjelent az országgyűlés előtt és halasztást kért az ügyben. A rendek bele is egyeztek a halasztásba, de Apafi, aki eddig a halogató politika legkitűnőbb bajnokának mutatkozott, ezuttal nem tűrt semmi halasztást. Mégis ne hogy esetleg Thököly jogainak semmibevétele alapján az ítélet törvényességét vitathassa, az ügy tárgyalását március 17-re halasztották. /Szabó Károly u.o. 342. old. /.

Amint láthattuk a fejedelem sürgősen kívánta az ügy lefolytatását. A rövid pár nap leteltével a jószágigazgató, Baranowsky újabban megint a halasztást szerette volna elnyerni, viszont Apafiék ügyvéde a halasztást ellenezte, miután már Baranowsky időt kapott a rendektől, hogy ügyvéd által védelmezze urát. Azonban Baranowsky bár az urak is többször felszólították, illetéktelennek érezte magát a védelemre és otthagya az országgyűlést.

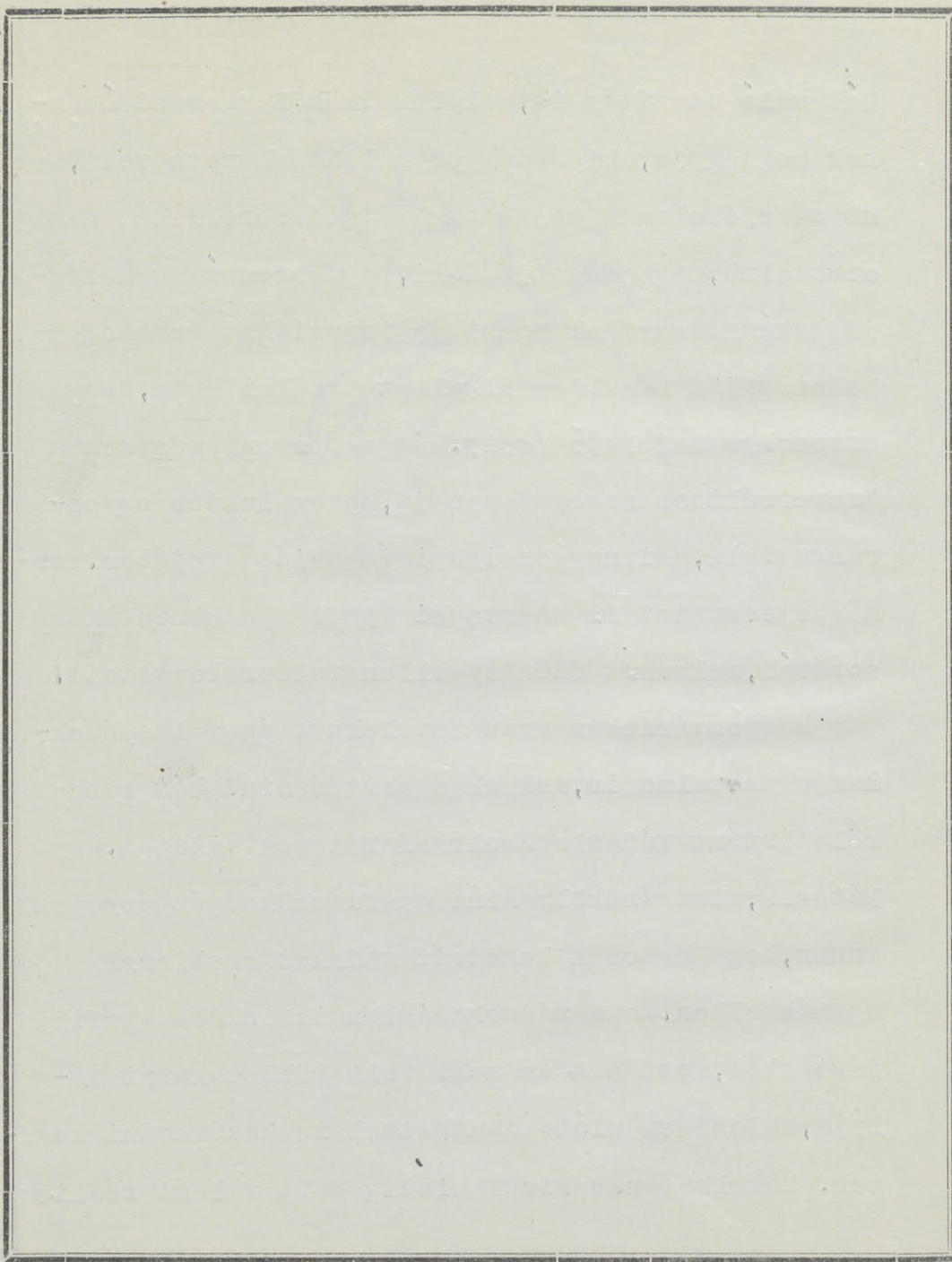

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

ból való utasítás is, melyben Thököly Dancsi Ádám-
nak meghagyja, aki Erdélybe küldött követe volt, hogy
ha a fejédelem a rajta elkövetett sérelmeket nem
orvosolná, megmondhatja neki, hogy ezentúl nem fog-
ja behúnyt szemmel nézni az injuriákat és ahogy
lehet saját maga fog alkalmat találni arra, hogy
orvosolja megbántódásait. Hát ez bizony már nem a
"reversálisos szolga" hangja, hanem inkább egyen-
rangú félé, aki nagyon is bízik saját erejében. Ter-
mészetesen ezt se hagyta ki Apafi a dokumentumok
sorából, melyeket Thököly ellen felsorakoztatott!

Nagyon érdekes azon leveleknek és vallomások-
nak a tartalma is, melyek a portán mind két rész-
ről történt vádaskodásokra derítenek világot. Ugy
látszik, mint Thököly mint Apafi szükségét érezték
annak, hogy ha csak lehetett vádakát emeljenek
egymás ellen. De a vádaskodásban is inkább Apafi
járt elől, mert hiszen neki volt több takarni va-
lója, különösen mióta a némettel is kacérkodni kezd-
tek. Thököly panaszainak mindig volt valami reális

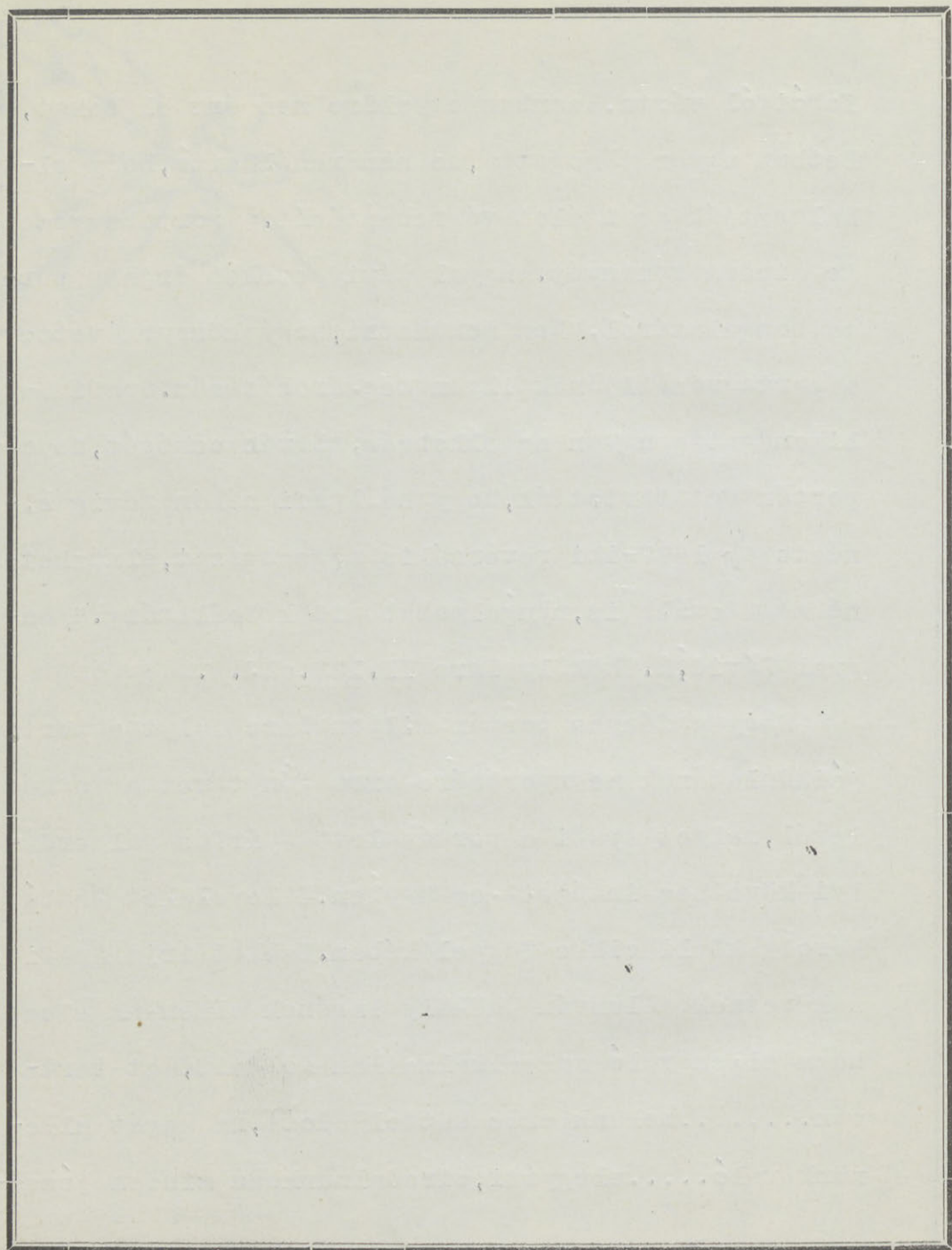
alapja, mert arra az erdélyiek elég okot szolgáltat-
tattak.

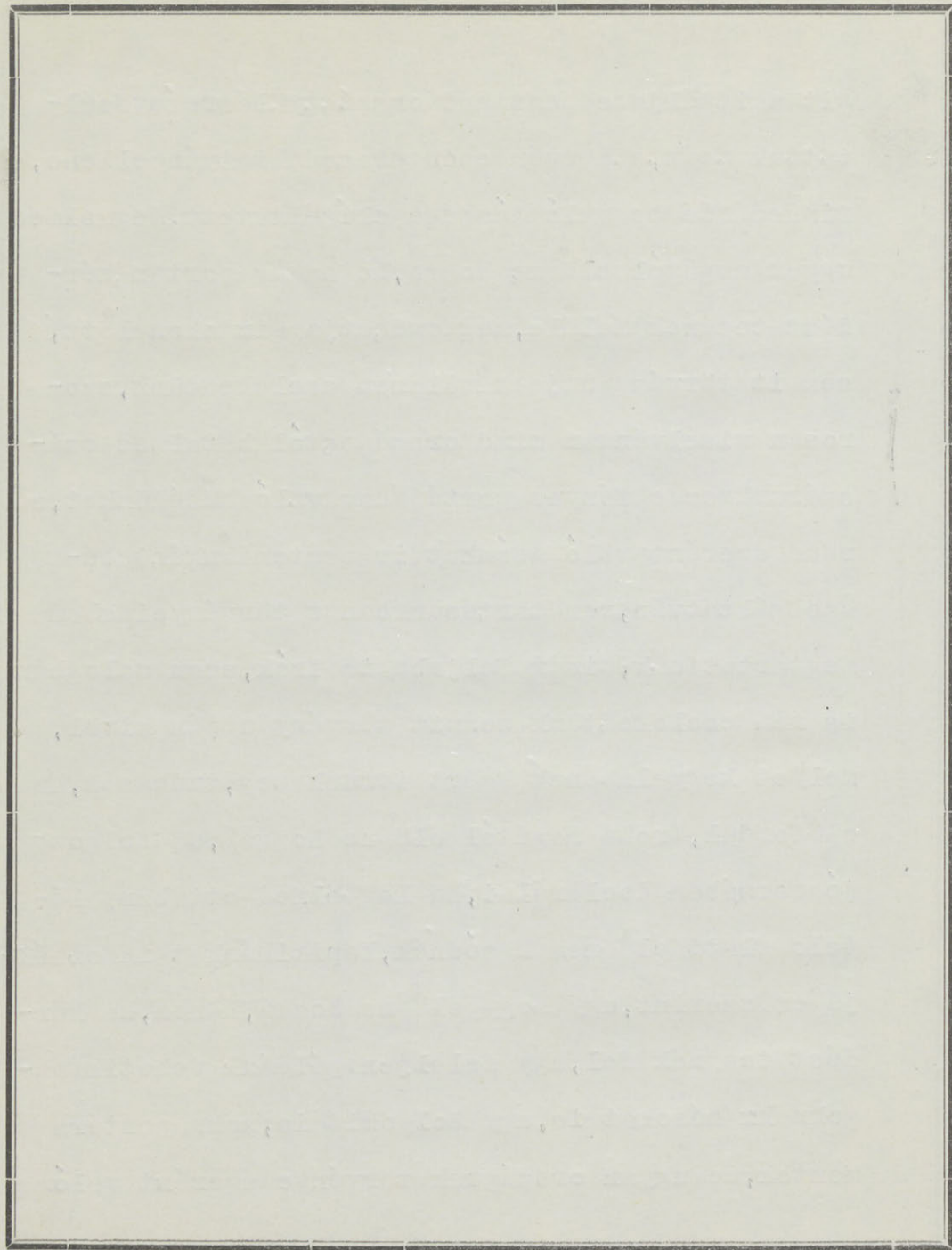
Az egyik perhez csatolt kivonatból Thököly panaszait olvashatjuk Apafi ellen, aki se pénzét se emberét nem engedi már ki Erdélyből. De még érdekesebb az a tanuvallomás, melyet Gyeröfy György portai követ tett ez ügyben. Ebben a levélben elmondja, hogy midőn őt a fejedelem Székely Lászlóval együtt a portára küldte, aki felmenvén, a főtolmácstól azt a parancsot kapta, hogy egy meghitt emberét küldené alá ő hozzá, de maga ne menjen, hogy titokban maradhasson a dolog. Székely Gyeröfit küldte le Maurocordatushoz, aki miután lement, többek között a következőket hallotta a főtolmácstól: "Kegyelmed az méltóságos erdélyi fejedelem igaz hive nem-é? Mondám: én mindenkor ő nagyságának igaz hive voltam, az is akarok lenni míg élek; annak utána erős hittel megesküte, szszal is meg nem elégedék: kérdé tőlem, ha vadnak gyermekim? Mondám: vadnak. Ujabban azt mondá: az Isten

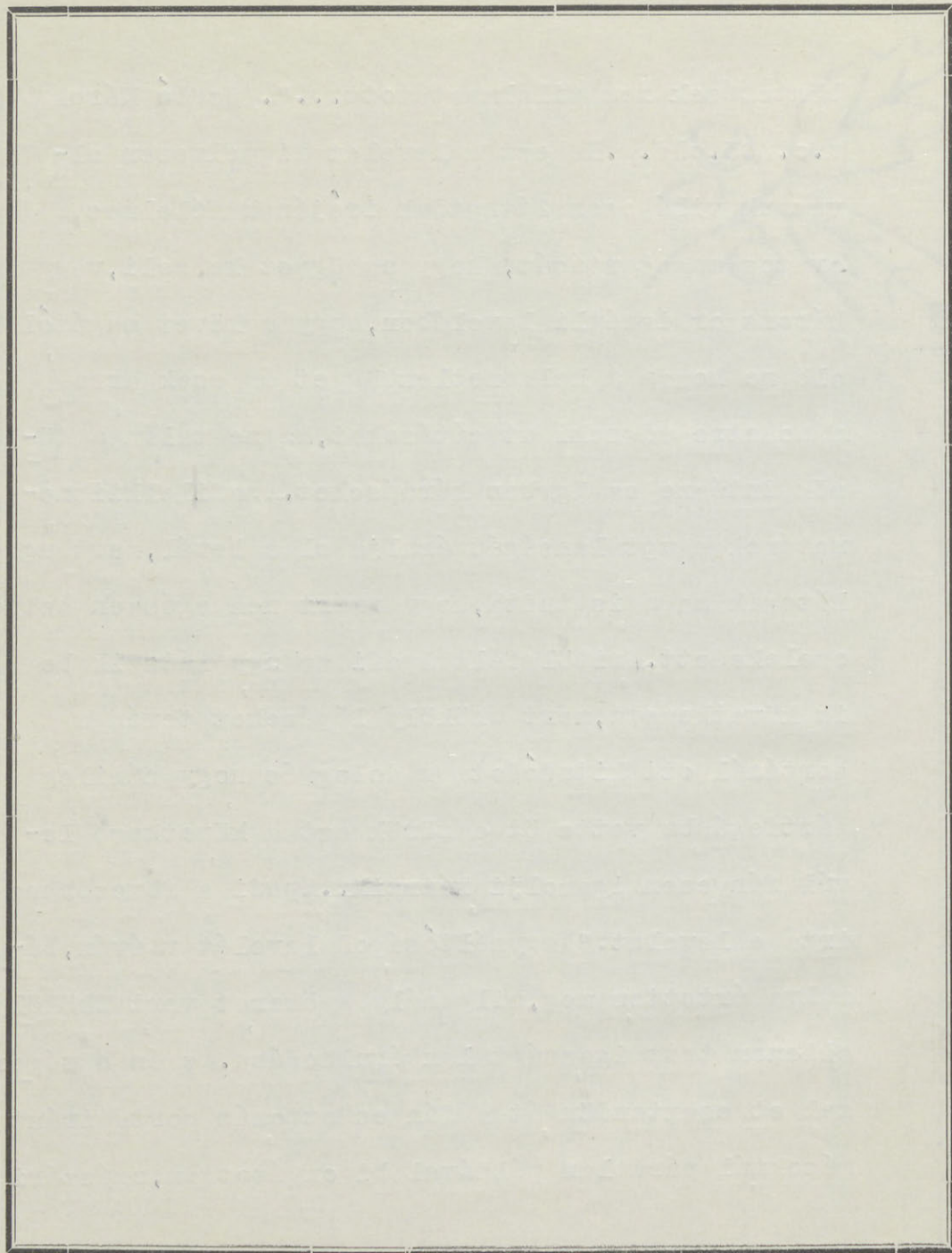
soha ne engedje gyermekeidet is látni, ha az miket
mondandó vagyok, másnak itt a portán megmondod, Székely
László uramon kívül, mondván: az Thököly dol-
gát itt az portán ne urgeáljátok, az kapitihák is
ne exaggerálják, hogy sine consensu nobilitatis
küldötte az portára Tunyogi Sámuel kapitiának be,
mert mostan is vádolja az portát a fejedelmet ő
nagyságát, az erdélyi fejedelemséget is valóban solli-
cítálja; féltem a fejedelmet ő nagyságát." / Szabó
Károly ú.o.361.old./.

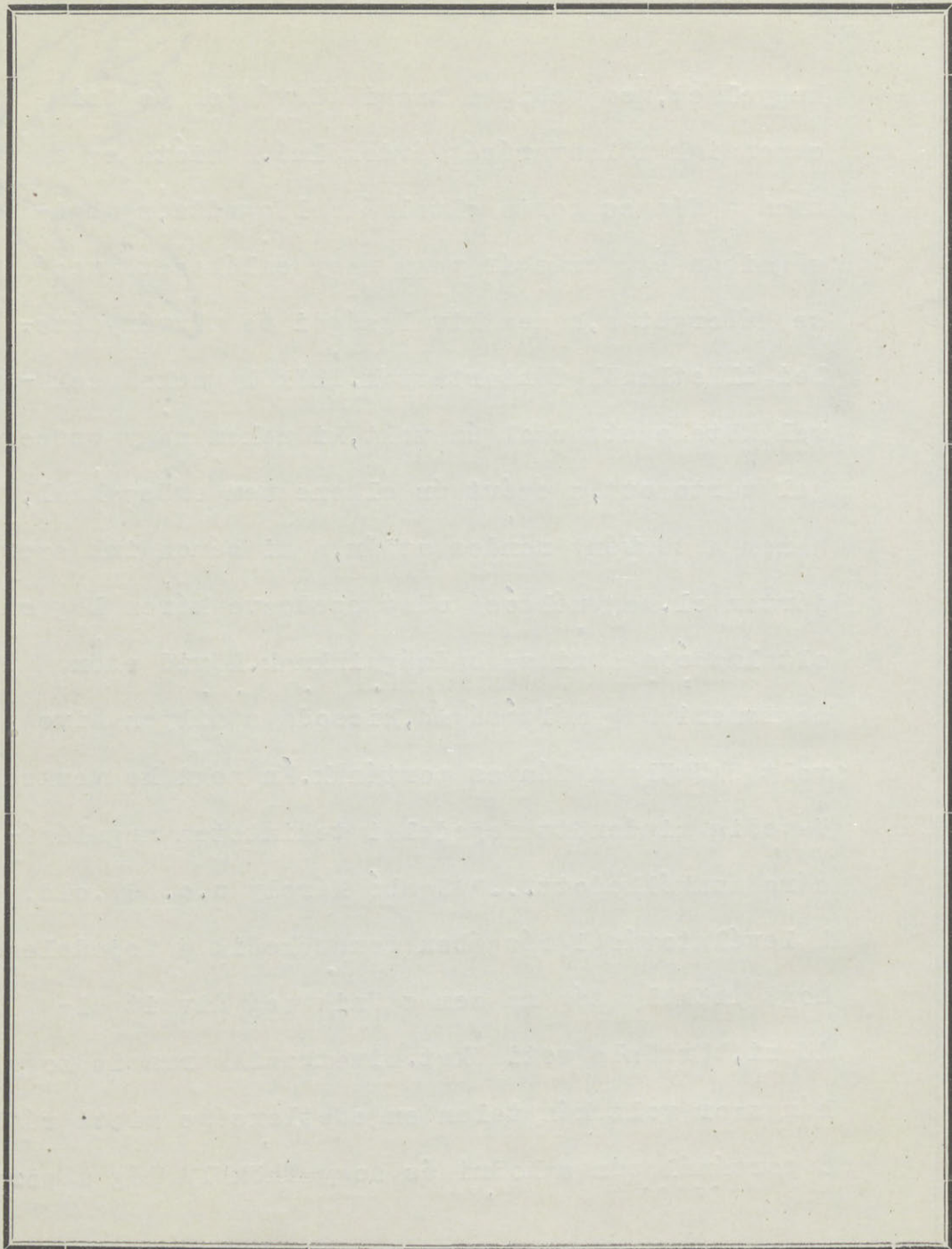
Mindezekből és a per szigorú lefolytatásából
is azt vonhatjuk le tanulságul, hogy egyrészt Apafi
a török szorultságát kihasználva felhasználta az
alkalmas pillanatot veszélyes vetélytársa megbuk-
tatására s miután mi se állt útjában tervét végre
is hajtotta.

Azonban Thököly se nézte ölbetett kézzek az
eseményeket. Határtalanul felháborodott az erdélyiek
ezen bátorságán és azonnal megtorlásra gondolt. A
rajta esett sérelem orvoslását külföldi nagy párt-

x parancsait is semmibe vette. E levelet olvas-
va meg kell állapítanunk, hogy Apafi hangja meg-
változott a portával szemben. A levél elején vi-
lágosan saját eljárásának jogosságát bizonyít-
ja és hogy abba a portának semmi beleszólása
sinesen, és még eddig nem is háborgatta őket
sz. abadságuk gyakorlásában senki a császárok
közül. De ugy látszik már megelőzőleg se volt
mindig oly alázatos és bátortalan a hangja mint
az alábbi esztendőokban, még ez év elején történt,
hogy fiát fejedelemmé kívánván választani, kevesel-
te az ez alkalomból a török által küldött aján-
dékokat: "az mostan küldött eszközök az régiek-
nél kevesebbek" - írta /Rozsnyai Dávid Történeti
Maradványai. M. H. H. VIII. 440. old. /. De ekkor Ibra-
him basa megfeddette Apafit merésziségeért, írván:
"efféle hűségekhez nem illendő lágyatlan magavise-
letével ejtett illetlen szavainak módja mi?" /u.o.
441. old. /. De azóta nagyot változott a helyzet és
most nem szeretete volna a török elveszteni Apafiét

barátságát. Bizonyára sok köze volt az erdélyiek izgatásainak abban, hogy hamarosan megváltozott a porta Thökölyvel szemben tanúsított jóindulata és elköveti vele szemben politikája legnagyobb baklövéését.

De talán nem is kellett oly nagyon ingerelni és biztatni Thökölyt ellen a törököt maguk az események szabták meg annak sorsát. Ugyanis a török látván, hogy szorul a kapca, tárgyalások útján szeretne volna kiköszörülni a csorbát, mely tekintélyén esett. A bécsiek egyik feltétele az volt, hogy Thökölyt szolgáltassák ki nekik. Szeptember 2-án a szerdár által küldött levél megdicsérte Apafit buzgóságáért és lehetséges, hogy ugyan ekkor kapta a parancsot Apafi Thököly elfogatására vonatkozólag.

Valamivel később magától a szerdártól jött Apafihoz fermán, hogy Thököly sokat vét az atmané ellen, tehát a nagyváradi pasa parancsot kapott elfogatására, ha ne tán Lengyelország felé akarna

menekülni Apafi fogassa el./Bujdosók 342.old./.

Thököly pedig az elszenvedett vereségek után lassan visszavonulván október 6-án követeket küldött Erdélybe, akik valószínűleg arra kérték Apafit, hogy nyújtson segílyt nekik addig is míg elveszett várait török segítséggel vissza nem szerzheti./thököly levelei 176.old./ .Azonban Apafi mással volt elfoglalva semhogy régi pártfogoltjával gondolható volna. Ha Apafiéktól nem is jött semmi értesítés jött a töröktől. Ahmed basa nyájas szavakkal invitálta magához.

Október 15-én elfogta a török Thökölyt, és ezzel saját magának és Thökölynek annyit ártott, mint egy fontos csata elvesztésével. Mindezen események pedig Teleki politikájára hajtották a vizet, mert megszabadult egyik ellenfelétől, Thökölytől, viszont többé a török se olyan veszélyes rájuk nézve mint annak előtte volt. Most láthatta Teleki megérni ovatosságainak gyümölcseit és most már bátorabban folytatta tovább a némettel kacérkodó politikát.

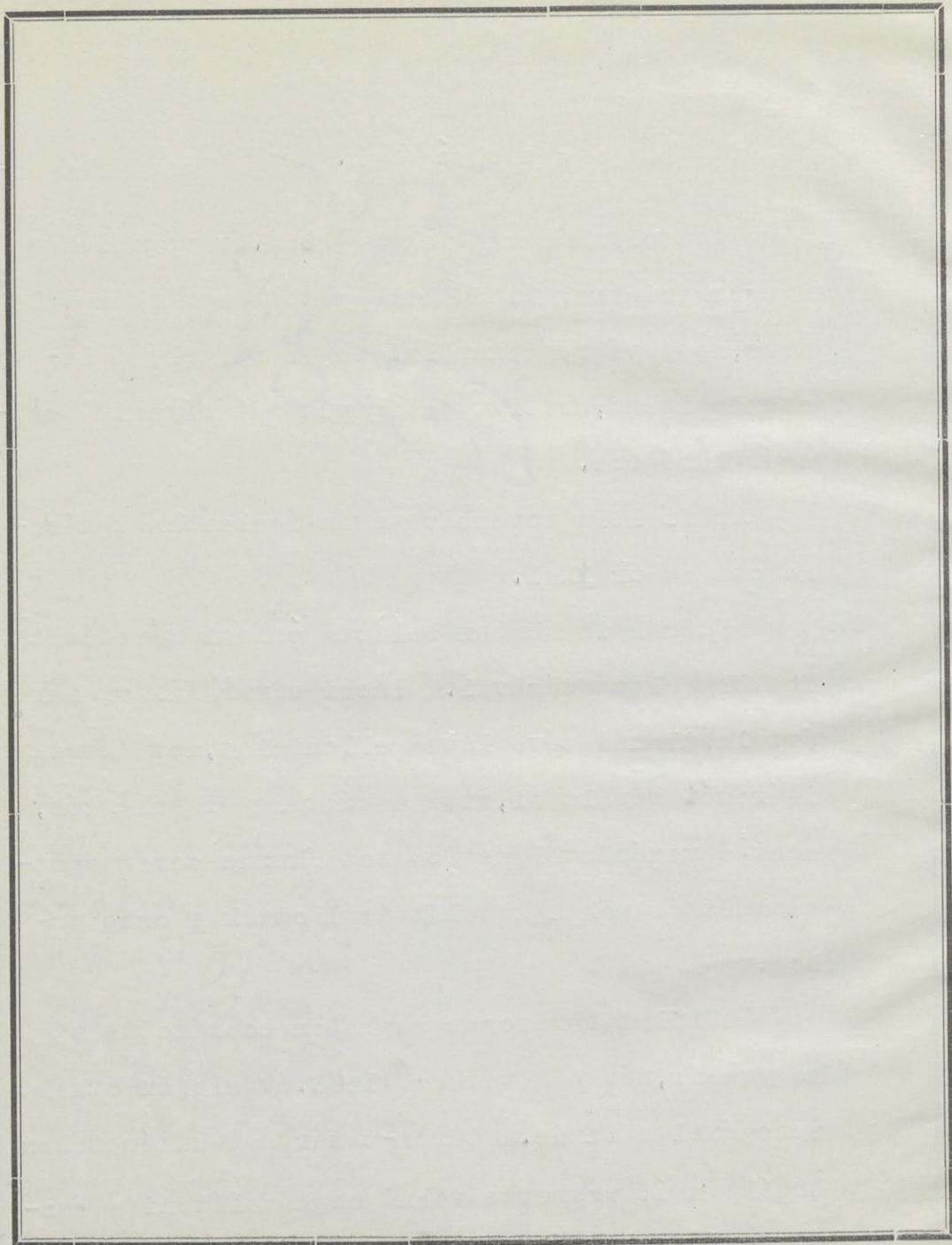
Az utolsó évek.

Igy folyván az ügyek az 1685. év vége felé a császáriaknak mind több és több reményük volt arra, hogy végre sikerülni fog a felkelést lecsendesíteni, Erdélyt pedig visszatéríteni a császár hűségére.

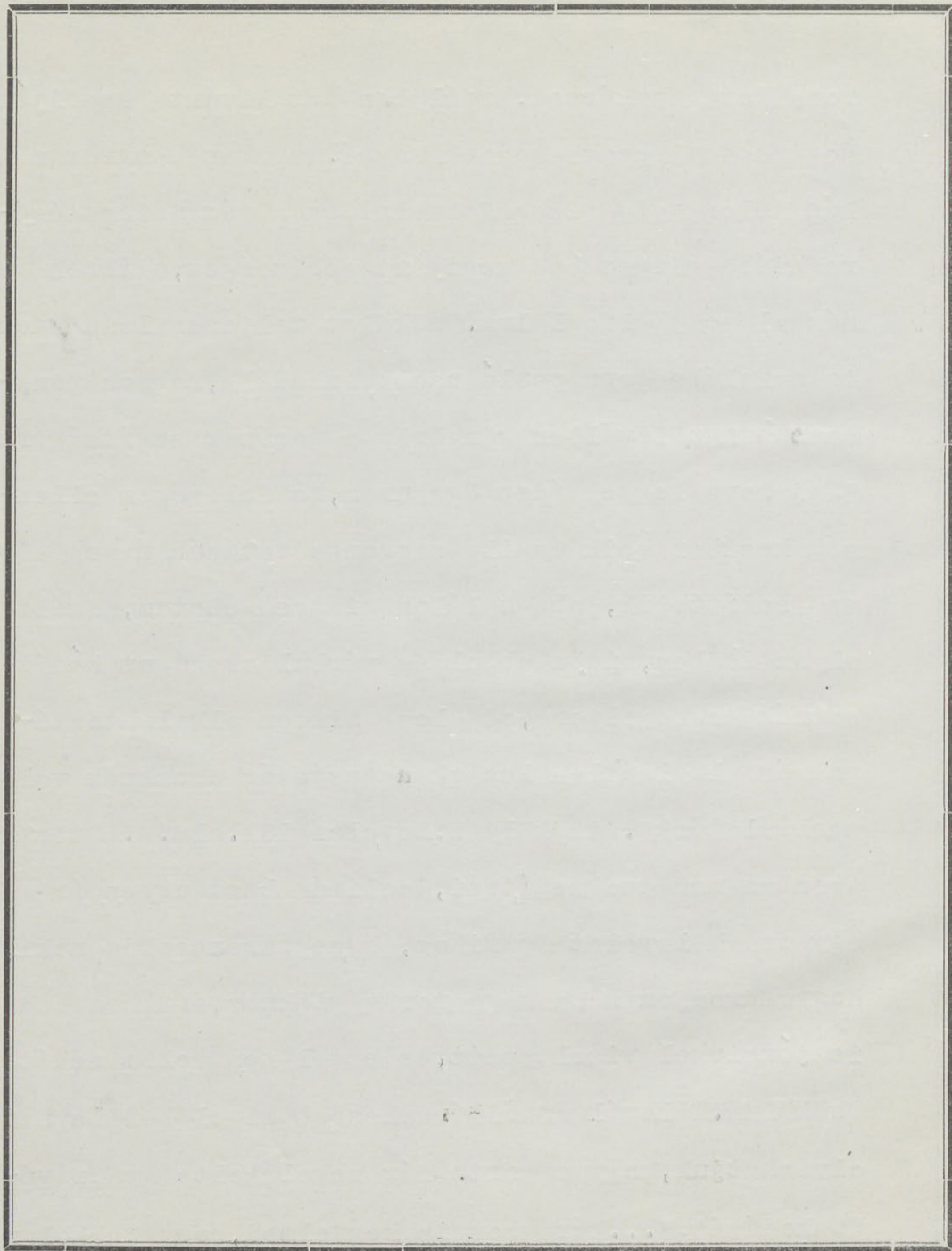
Apafi 1685 november végén Szebenben tanácskozott az urakkal.

A török is közben belátta óriási tévedését Thököly elfogatásával. A bécsi udvar, amikor már ártalmatlanná téve látta ellenfelét, nem akarta ígéretét beváltani, hisz a célt így is elérték, mert a vezérüktől megfosztott kuruc sereg szétszéledt és sokan közülük átállottak a császárhoz.

Thökölyt hamarosan szabadon bocsátotta a nagyvezír, már a következő 1686. év elején átkelt seregével a Dunán. A török-tatár had kíséretében Erdélyen át szeretne volna megközelíteni a szo-

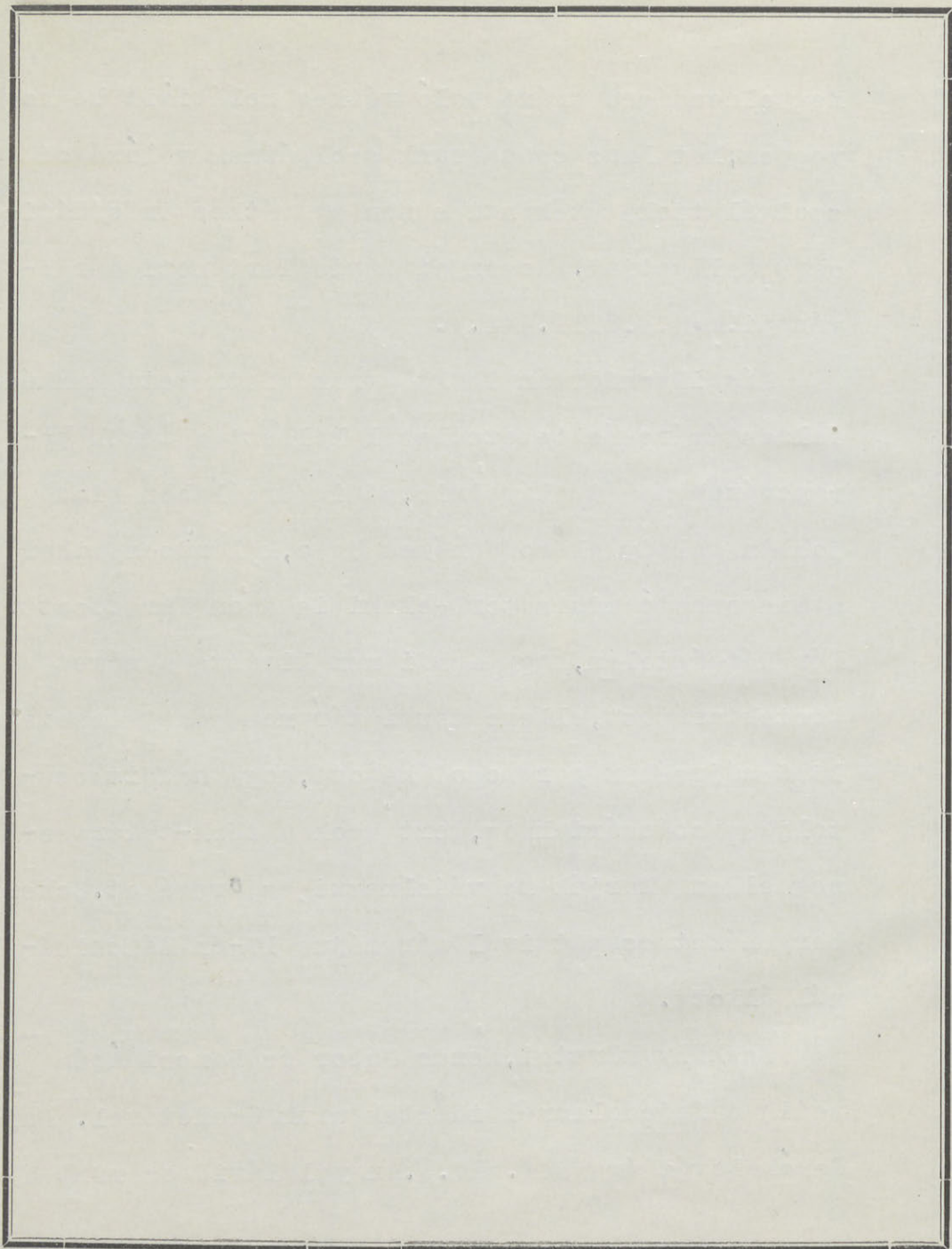
rongatott Munkácsot. Erdélyben azt kívánta Apafitól hogy haddal csatlakozzék hozzá. Azonban hamarosan kénytelen volt visszafordulni, és a vár felmentésére hiába sürgette a megígért segítséget, a török mással volt elfoglalva. Thökölyt teljesen lesújtotta az elébe tornyosuló újabb akadály, nagyon panaszos hangu levélben könyörög a pasának segítségért "Jaj hova legyek édes Ngs uram, ha feleségem ellenség kezében esik és ily szorongattatásában meg nem segítetik, jobb halálom mintsem életem; kivált olyan időben, midőn abbul az várbul országot hódíthatnék és ha elvesz, oda lesz minden alkalmatosságom és alkalmatlan leszek az császár urunknak való szolgálatára". /thököly I. Levelei 261. old./ .A török azonban nem tud segíteni, Szolimán basa ugyan ír egy feddő levelet Apafihoz, és megparancsolja neki, hogy maradjon hű a magyarországiakhoz, akikhez eddig is jószívvel viseltetett, de ezzel nem sokat segít Thökölyn. E levél annál érdekesebb mivel belőle azt olvashatjuk, hogy a porta már megelégette Apafi vádaskodását: "...kér azon is kegyelmed, hogy Thökölynt

kegyelmességed aránt való vétkes relációit be ne vegyem; hatalmas császárunk szolgálainak valóságos szolgálatjokat tekinti s nem az vétkes információkat hallgatja"./Rozsnyay Dávid Történeti Maradványai.M./H.H.VIII.444./.

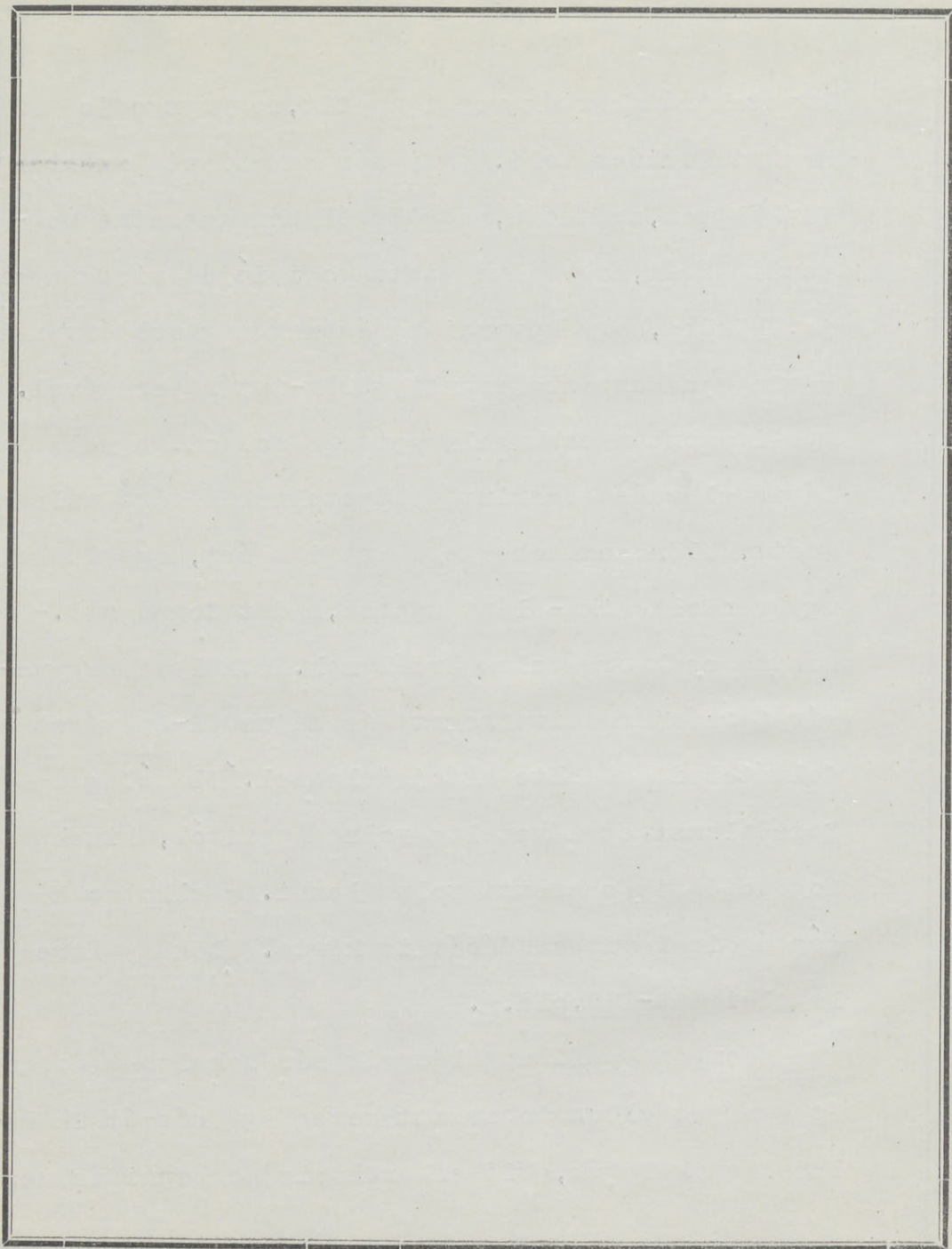
Míg ilyenformán Thököly nem siethetett Munkács felmentésére és tehetetlenül kellett a török parancsának magát alávetnie,addig Erdélyben mind jobban haladt előre a német ügye,különösen mikor a mindenható miniszter Teleki is azon fáradozott. Bár kétségtelen,hogy Apafi nem kívánta a német protektorátust,ellene tenni már nem sokat tehetett. 1686 májusában parancsot kapott,hogy hadait csatolja a császáriakhoz,mert azok a törk-tatár sereg ellen akarják megvédelmezni az Országot.Scherffenberg német csapataival már május 17-én Bánchidánál állott.

Thüköly követői,Kende Gábor és Bancsi Ádám pedig a fejedelelemnél időztek uruk üzenetével./Bujdosók levéltára 344.old./..Angyal Dávid szerint a

követek rá akarták venni Apafit, hogy engedje urukat Munkács felé. Apafi már nem bizott ~~szemben~~ Thökölyben, sejtette, hogy Erdélyben szeretné megvetni lábát, hogy elvesztett pozícióját visszanyerje. Thököly, hogy követei kérésének nagyobb érvényt szerezzen Hunyadba vonult török-tatár seregével. Apafi azonban csak halaszotta a dolgot. Angyal Dávid előadása szerint a követeknek kitérő válasz adott. Különösen neheztelt Apafi azért, hogy Thököly úgy rendelkezik - élést szerez, hadat fogad stb. - mintha csak ura volna Erdélynek. Thököly a nagyvezír fermánjára hivatkozott és május 22-én végső feltételeit közölte a fejedelemmel. Állítólag a fejedelemséget követelte volna Apafitól, akinek fogadott fia szeretett volna lenni. Az elkobzott jószágainak visszaadását is kérte. /Thököly Imre levelei 269-270. old. /.

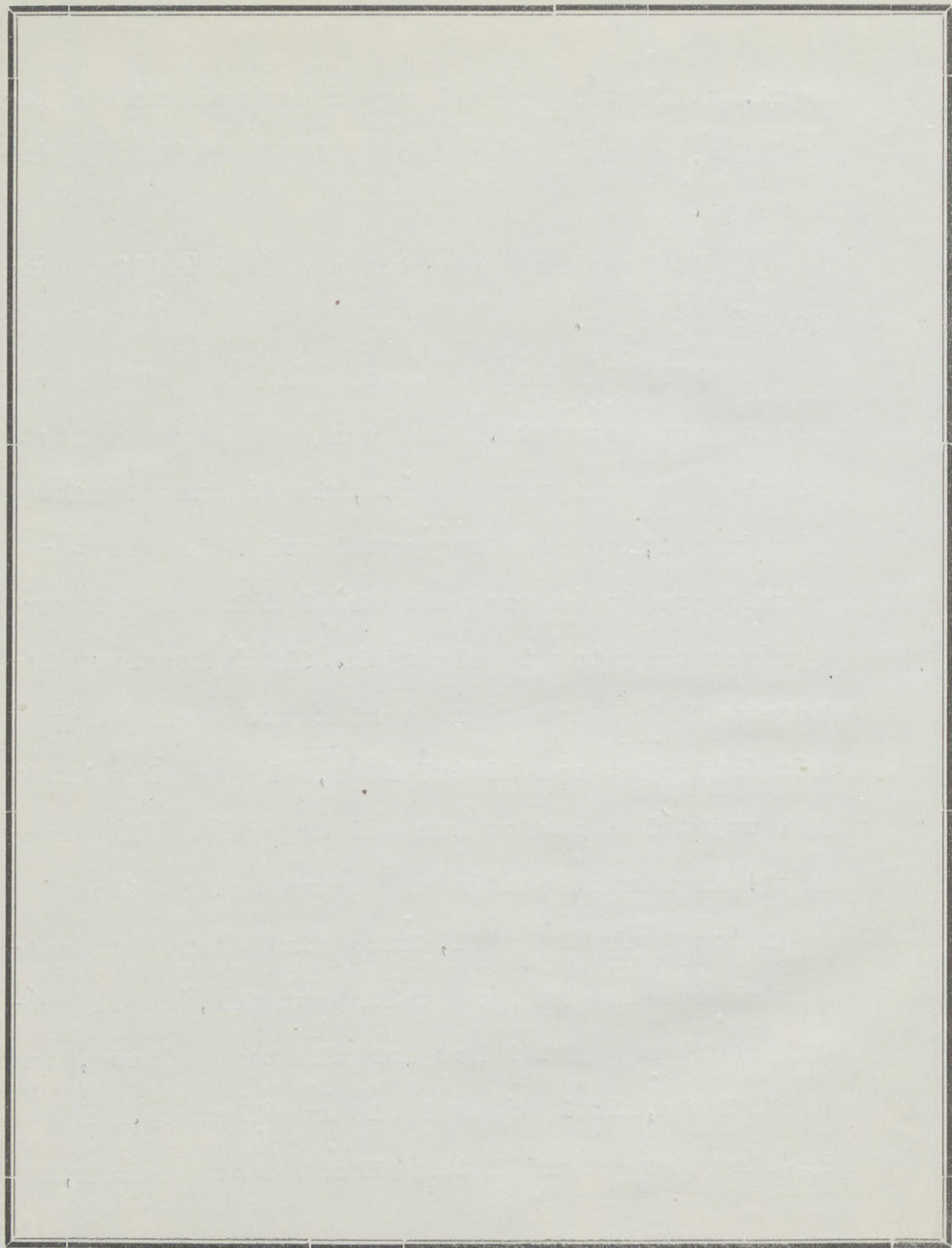
Azonban Apafi úgy látszik már sokalta a dolgot és a német ellen toborzott sereg egy részét Thököly ellen küldték, akit sikerült is meglepni és megszála

tani.Thökölytől ezáltal ugyan megszabadult a fejedelem,de annál végzetesebb lett Erdély számára a német.

Az 1687.évben a németek végelegesen megszállották Erdélyt.

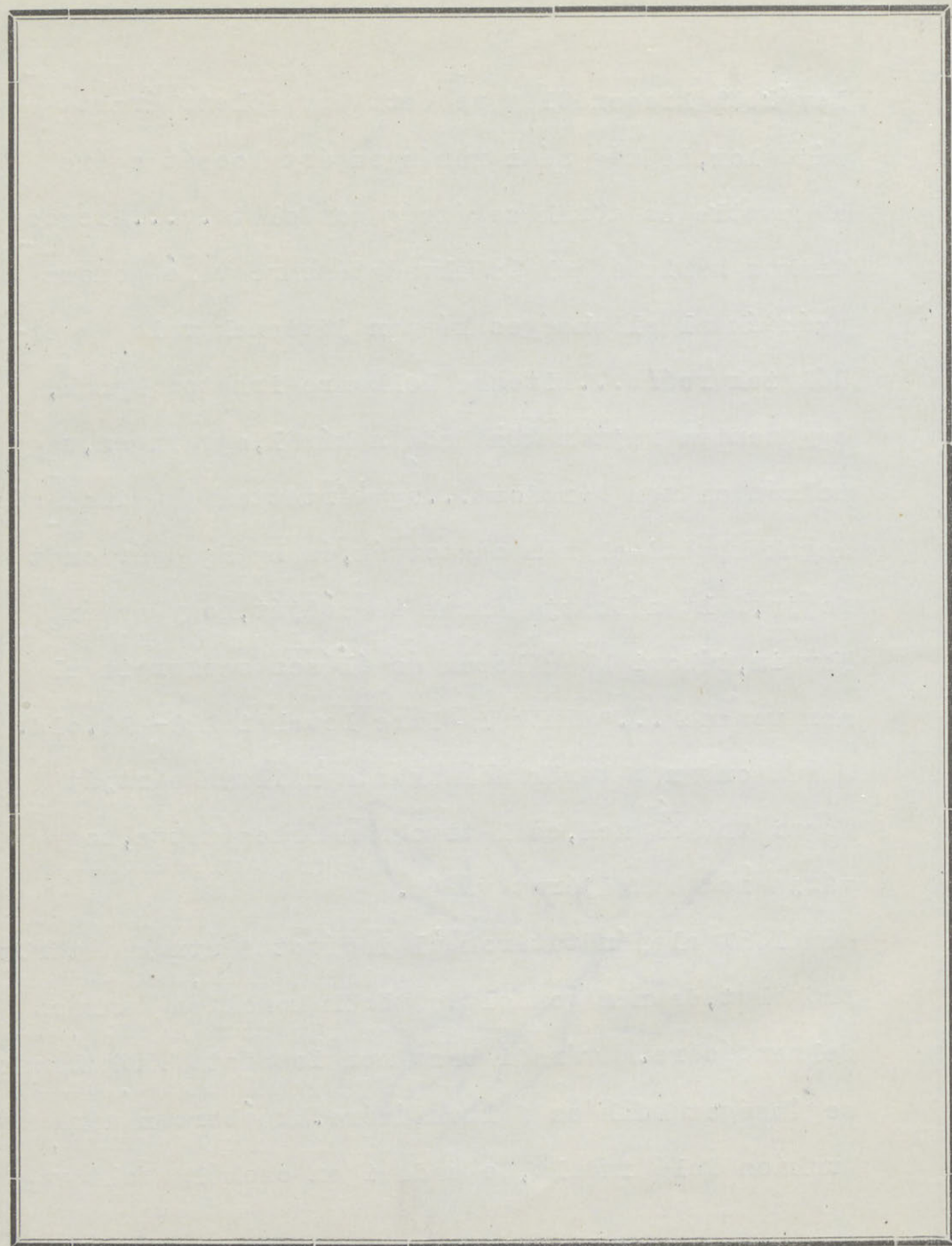
Thököly Imrének ez az új állapot bizonyára nem nagyon tetszett.Különösen nagy harag töltötte el a hunyadi vereség óta,hiszen most ő neki köszönheti,hogy így haszontalanul kell vesztetnie erejét és most már Erdélytől a fő ellenség a német csapatok is elzárják.Milyen keserves lehetett Thökölynak végig tekintenie azon a még két évtizedet sem kitévő időn,mely az első erdélyi utjától a csufos hunyadi megszaladásig vezetett! Mi maradt ezután még hátra amibe belekapaszkodhatott volna? Apafi,akire mint gyerek tisztelettel és mint atyjára tekintett fel,íme ily rútul cserben hagyta! Nem fordulhatott máshoz,mint a törökhöz,kitől még valamit remélhetett.Panaszlevelet írt az erdélyiek ellen Ahmet pasának,a

//
 levélből kicsendül a veszett ügy felett érzett
 fájdalom, de még némã reménysugárt bocsát egére
 az esetleges török segítség gondolata. "...Micsoda
 titkos hamissággal és elvesztésemre való gonosz
 szándékkal ellenséges képpen jüttenek vala az er-
 délyiek reám...hitemre lelkemre irhatom Ngnak,
 egy mentém rajtam köntösömön kívül, egy ingem, vagy
 dolmányom nem maradt...ugy értettem javaimot még
 maguk között el nem osztották; és ha Ngd pártomat
 fogja, feltanálhatja annak is módját, hogy az én
 javaim, táborig készületed és élékes szekereim el
 nem vesznek..." /Thökoly Imre levelei 278-279. old./

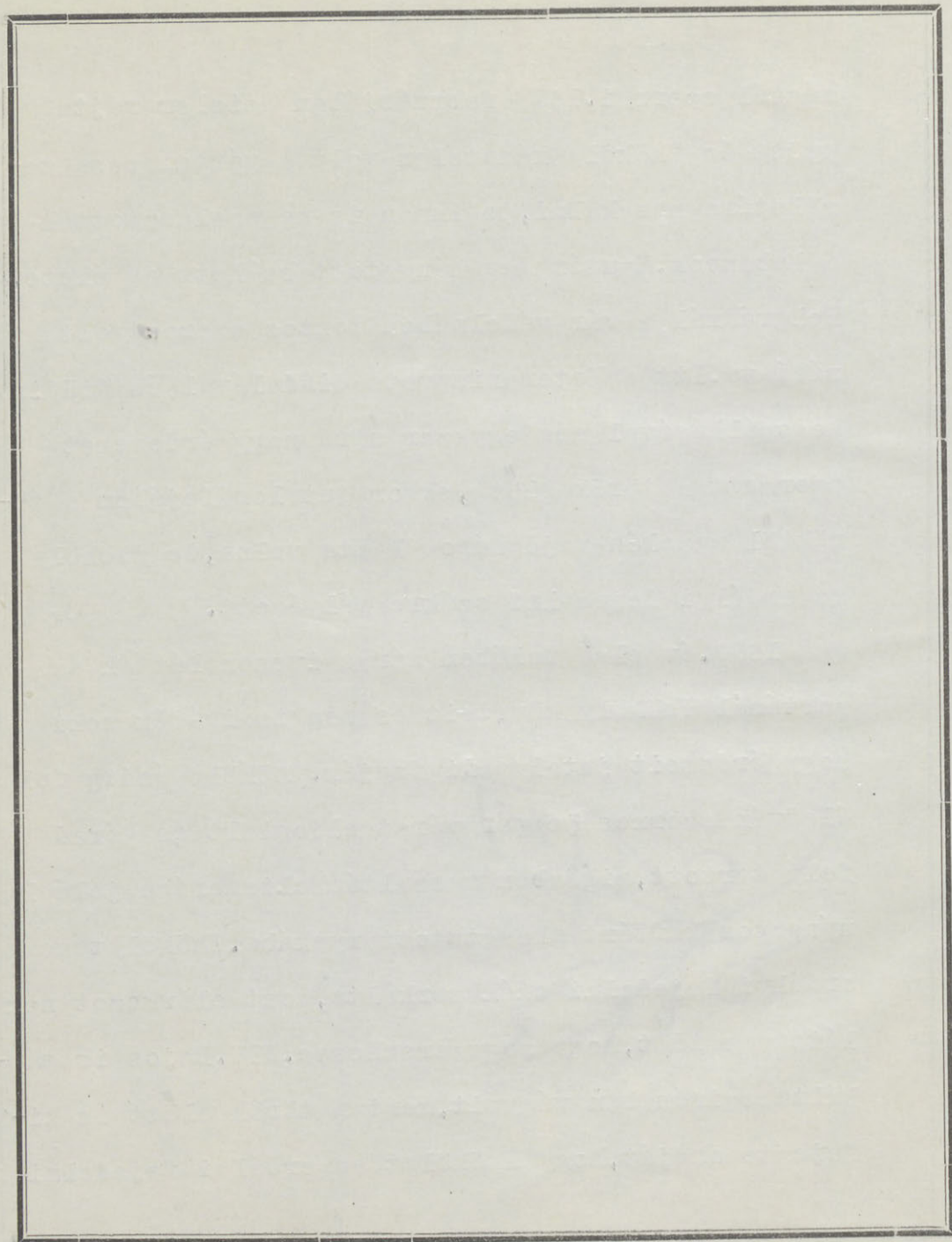
Azonban a török nem akarta nyiltan pártját
 fogni Thökolynek, csak titokban értesítette, hogy
 várja meg a hadjárat végét.

1687 elején tatárokkal indította útnak a török
 Thökolyt, de nem gondolt a török komolyan Munkács
 felmentésére. A váradi basa nem is adott Thökolynek
 segítséget Munkács felmentésére. Októberban ujra
 Munkács felé indult, de hada igen csekély volt vagy

másfél ezernyi.1688 februárjában Heisler rajta
 ütött és Thököly kénytelen volt a váradi basa te-
 rületére menekülni,de innen is megszalasztották
 a labancok.Ezután még hányatottabb lett az élete.
 Belgrádnál a vár védelmében fontos szerep volt
 rábízva.Itt a Veteranin vett diadalával és Widdin
 megszállásával még egyszer újra nagy érdemeket
 szerzett a török előtt,ekkor jutalom fejében a tö-
 röktől az oláh vajdaságot kapta volna,de Thököly
 az erdélyi fejedelmi székre pályázott.

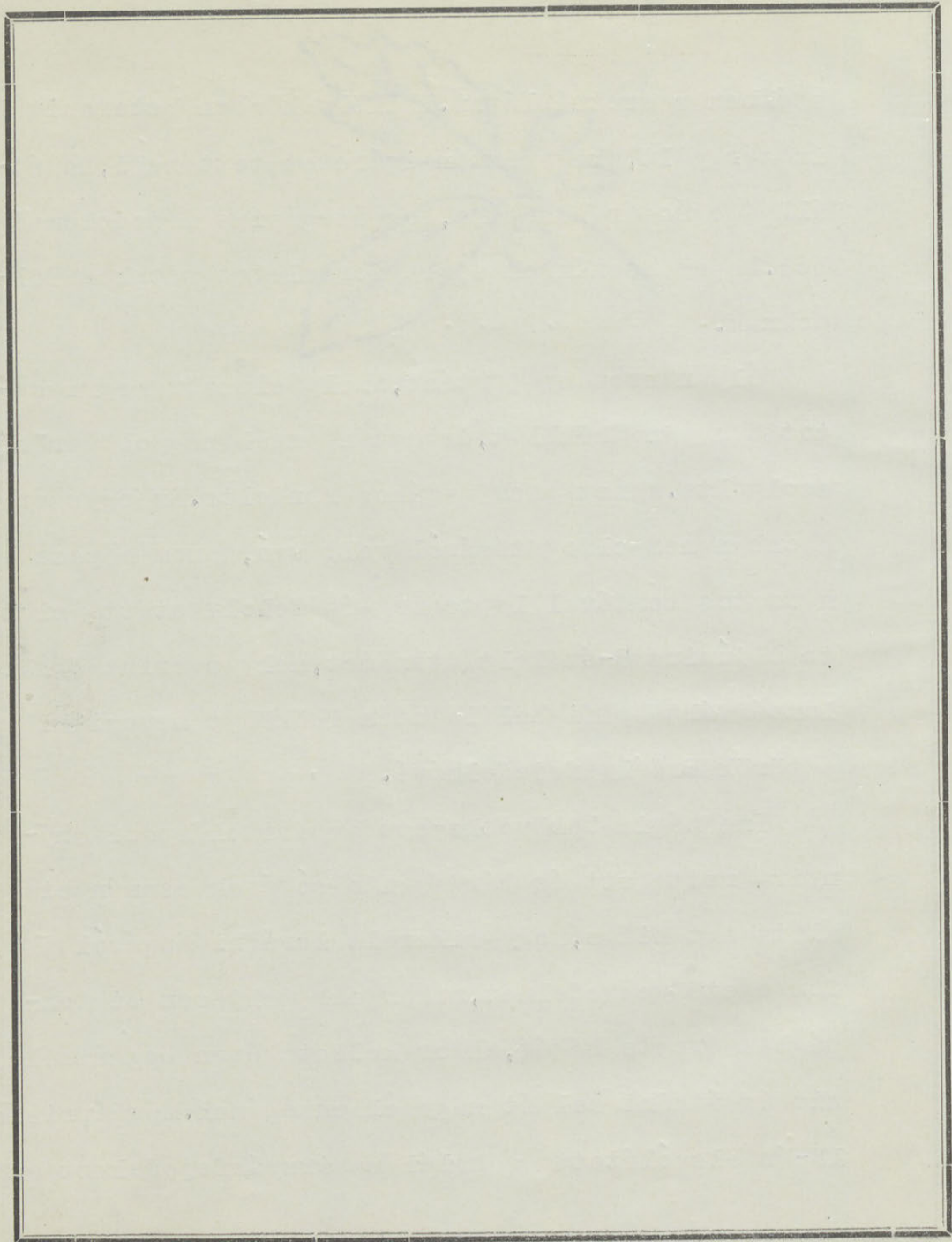
1689.év első felében már szívesen látták a
 portánál Thököly követeit és meg is ígéték neki
 hogy érdemeit jutalmazni fogják.Thököly pedig fel-
 éledvén szerencséje pár várat elfoglalt és Várad
 felé tartott,miközben a szultán elismerése jeléül
 nyusztos kaftánt akasztatott nyakába.Thökölyt az
 erdélyi fejedelmi szék sarkalta,most elérkezettnek
 látta az időt,hogy megszerezhesse.XIV.Lajos is táp-
 lálta ezirányban vágyait,mert a török előtt is ki-
 fejezte ohaját,hogy Thökölyt az erdélyi fejedelmi

székben szeretné látni. Thököly közben Veteranival is tárgyalt, aki szintén ígéretet tett neki, ha átáll a császár hűségére, hozzásegíti a fejedelemséghez. De az események újabb fordulatot adtak a dolgoknak.

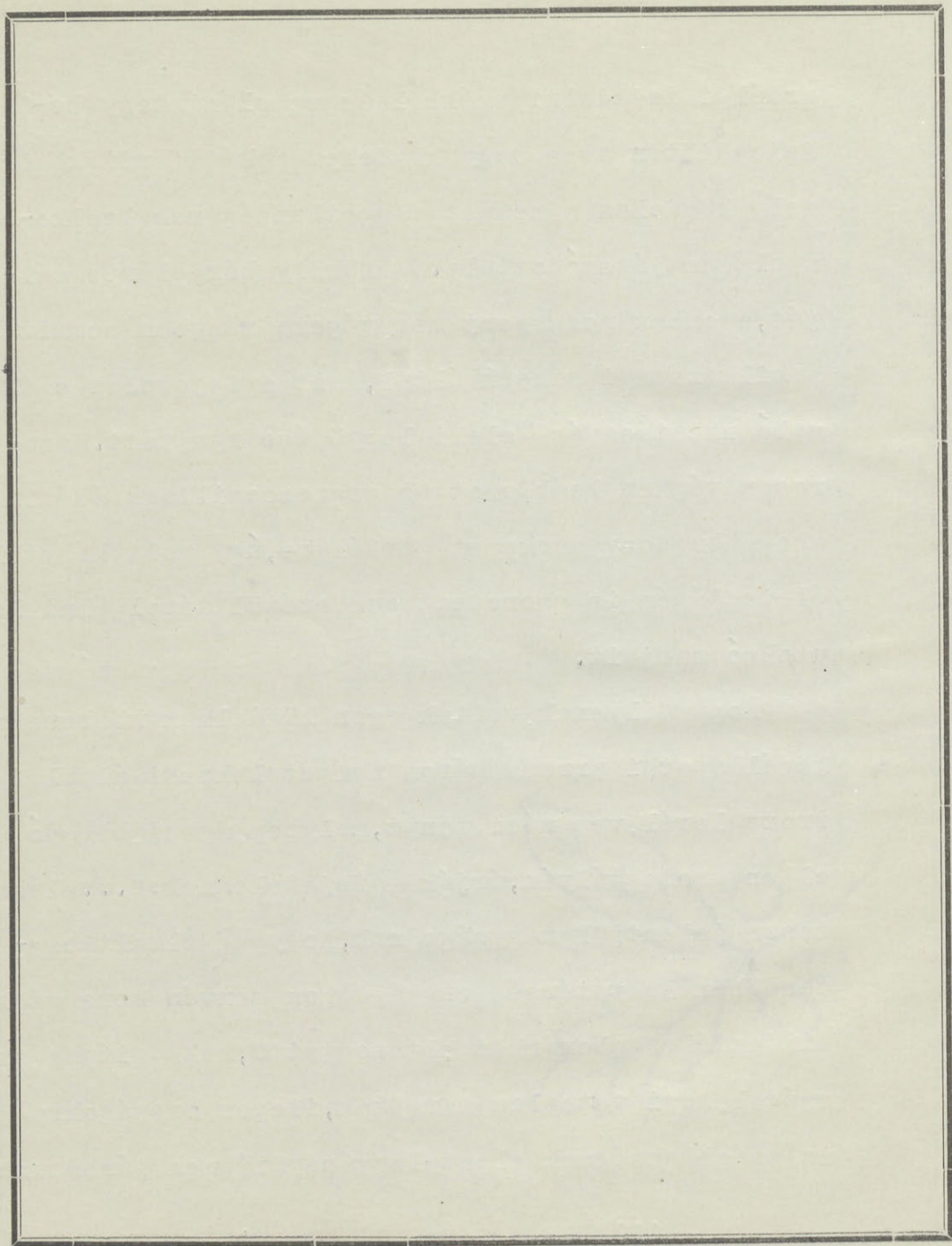
Olyan esemény történt, amely először megriasztotta ugyan Thökölyt, de aztán annál nagyobb örömet szolgált. Ahmet pasa magához rendelte. Ez egyszer azonban nem elfogatásáról volt szó, hanem a pasa nyusztos mentével lepte meg és felolvastatta előtte a június 8-án kelt athnamet, mely szerint a hűtlenné vált Apafi halála után Thökölyt nevezi ki a török Erdély fejedelmévé.

Ime mégis bekövetkezett az amitől Apafi anyyira rettegett és bár az utolsó évek eseményei alatt azt hitte, hogy sikerült lerázni magáról a fenyegető veszedelmet, mikor már teljesen biztonságban érezte magát, akkor kellett épen meghátrálnia és átadni helyét nagy ellenségének. Még áprili 15-én elszólította a halál az árnyékfejedelmet az

erdélyi fejedelmi székből és ezek mintegy be-
fejeződött az a nagy küzdelem a két férfi között,
mely küzdelem a nemzet függetlenségének lealko-
nyulásán játszódott le. S Thököly bár elérte cél-
ját, azonban nem nyert meg végeredményben semmit
a pillanatnyi sikerrel, amit a fejedelmi székre
való iktatása és Teleki legyőzése nyújtott. Hama-
rosan végkép leáldozott szerencsecsillaga és mint
ahogy bujdosva érkezett Erdélybe, úgy volt kénytelen
élete végén is szeretett nemzetétől távol élni le-
utolsó napjait.

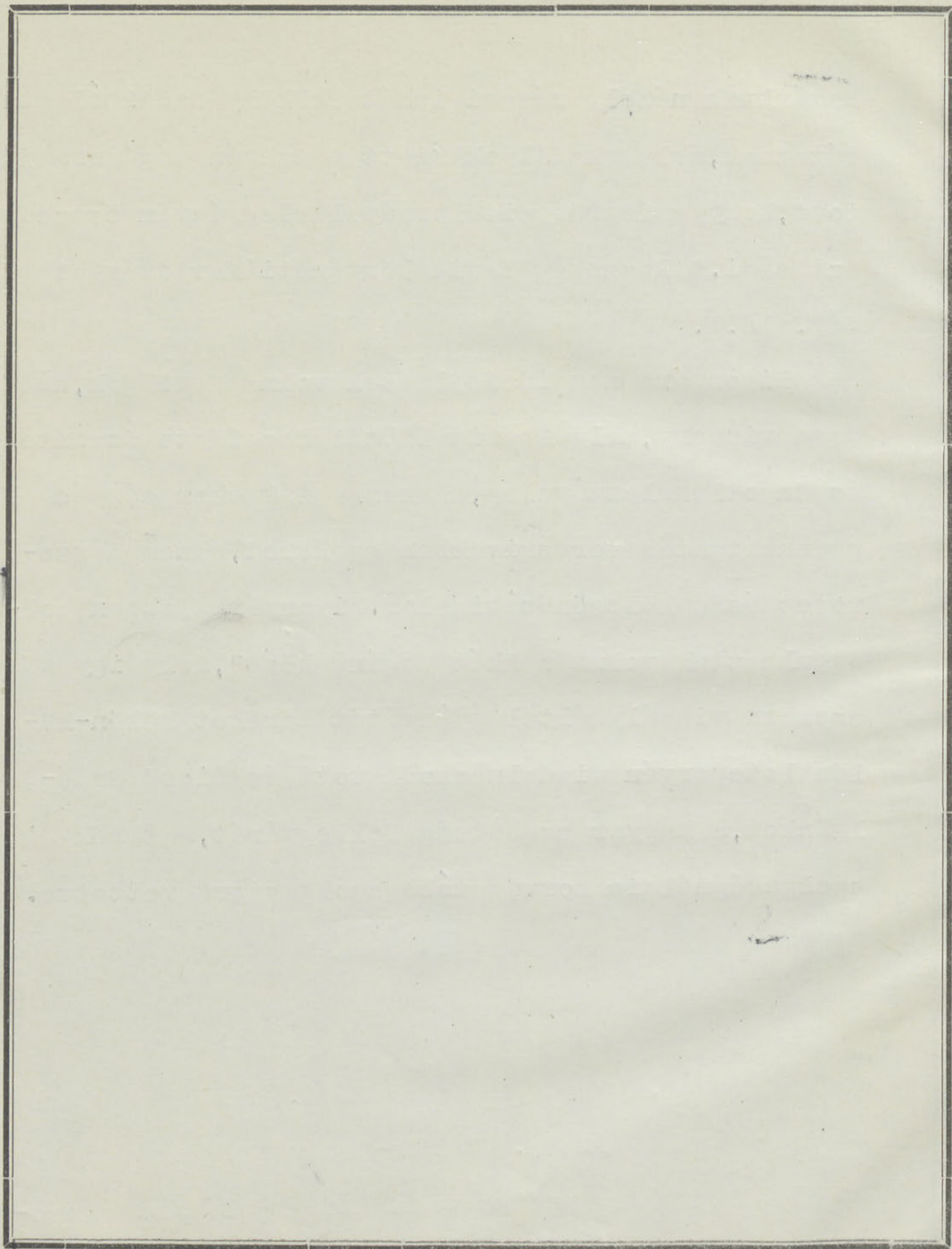
Hogy milyenek voltak ezen küzdelmek közben Erdély
közállapotai arra a három nemzet lakosai által
írott levél vet némi fényt, melyben az újabb adó
ellen protestálván, írják a fejedelemelek: "...alázat-
osan jelentjük nagyságodnak, hogy az elmúlt esz-
tendőben az tatárság országunkon menvén keresztül
mindenféle gabonánkat eltápoztatta, mely miá az or-
szág lakosi vetetlen maradtak, idegen országokra
is az ellenségnek elhatalmazása miá nem járhatunk

hazánknak némely részei ismét Thököly hadaitól pusztítatnak, mely akadályok miatt a szegénység arra jutott, hogy a fa rügzeit korpával elegyítvén össze azt eszi." /Rozsnyay Dávid Történeti Maradványai 442.old./.

Bizonyára nem idefejlődtek volna a dolgok, ha az a viszony, mely Apafit Thökölyhez fűzte őszinte és önzetlen lett volna, ha nem a féltékenység és gyanúsítgatás ver szívükben gyökeret, hanem a szeretet és a kölcsönös bizalom. Bizonyára jobban boldogulhattak volna a "két pogány közt", mely így a szomorú viszály által gyöngített erőket külön-külön letelepervén diadalmaskodhatott és dicső Erdélyünket, a magyar szabadság fellegvárát, a török szolgaságnál is sorvasztóbb szolgaságra vettette.

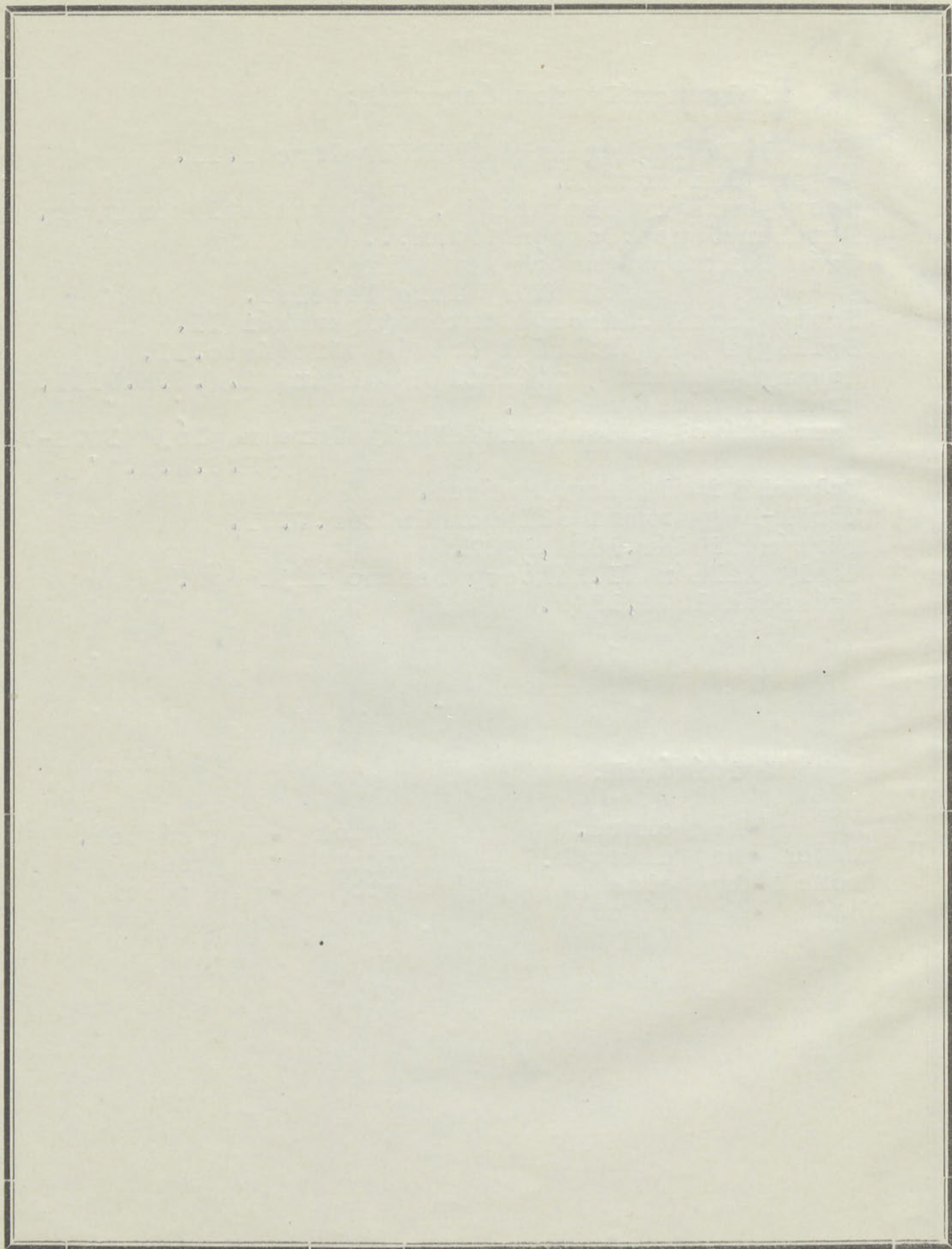

Felhasznált forrásmunkák:

- Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre I. II.
Az erdélyi kútfolk.
Cserey Mihály: Históriaja. Ujabb nemzeti könyvtár.
Bethlen János: Commentárium...
Deák Farkas: Bujdosok levéltára.
" " : Gf. Thököly Imre levelei.
Szabó Károly: Kisebbs történeti munkái II.
Szilágyi Sándor: Erdélyország története. II.
Rozsnyay Dávid: Történeti maradványai. M. H. H. VIII.
Brassói német kútfolk.
Torma Károly: Késmárki Thököly Imre naplója 1676-78
/M. H. H./.
- Teleki Mihály levelezései.
Török-Magyarkori államokmánytár. V. VI.
Történeti Tár. 1894, 1887.
Thaly Kálmán II. Rákóczy Ferenc ifjusága.
Századok 1876, 1869.

Rövidítések:

Kd	-kegyelmed.	Ngtok	= Nagyságtok.
ketek	-kegyelmetek.	nga	- nagysága
keme	-kegyelme	stb	- s a többi
Ngd	-Nagyságod		

Tartalomjegyzék:

Nyilatkozat.	2. oldal.
Bevezetés.	3. "
A bujdosók és Erdély helyzete.	7. "
A fiatal Thököly viszonya Apafihoz.	16. "
Thököly és Apafi viszonya a bujdosókhoz.	22. "
Ellentétek Apafi és Thököly politikájában.	41. "
Apafi és Thököly viszonyának elhidegülése.	51. "
Nyílt szakadás Apafi és Thököly viszonyában.	60. "
Az utolsó évek.	91. "
Felhasznált forrásmunkák.	101. "
Rövidítések.	101. "
Tartalomjegyzék.	102. "

o - o

.

Priválevél

Lehető a könyvtársul és igen fontos
kérdést a forrásokról alapszám - de az
írásában nem elég tudósítást is ki-
alajtóca oldalra meg.

Hő forrásokról fogadom el
Plenitz

